

Outi Pohjois-Koivisto, Minna Tuominen

Tukiperhe varhaisena tukena

Tukiperhettä odottavien lasten ja heidän vanhempiensa kokemuksia

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

21.11.2016

Tekijät	Outi Pohjois-Koivisto Minna Tuominen
Otsikko	Tukiperhe varhaisena tukena Tukiperhettä odottavien lasten ja heidän vanhempiansa kokemuksia
Sivumäärä Aika	86 sivua + 6 liitettä 21.11.2016
Tutkinto	Sosionomi (YlempiAMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaaja	Lehtori Mervi Nyman
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tukiperhettä odottavien perheiden näkemyksiä verkostostaan, millaista tukea perheet tavoittelevat tukiperheellä sekä kartoittaa perheiden ajatuksia odotusajan palveluiden kehittämisestä. Opinnäytetyön yhteistyökumppaneita ovat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tukiperhetoiminta sekä lastensuojelujärjestö Parasta Lapsille ry.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimusmetodina käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelua, jossa hyödynnettiin ratkaisu- ja voimavarakeskeistä lähestymistapaa. Haastateltavat olivat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tukiperhetoiminnan asiakkaita, joilla ei ole vielä tukiperhettä. Keväällä 2016 toteutettuihin haastatteluihin osallistui kuusi vanhempaa ja kuusi lasta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Haastateltavat kokivat saavansa tukea sekä läheis- että viranomaisverkostoltaan. Yhteistä haastateltavissa perheissä oli äidinäidin vankka tuki ja biologisen isän vähäinen osallistuminen perheen arkeen. Viranomaisverkostolta koettiin saatavan neuvontaa ja ohjausta, kun taas läheisverkoston tuki näyttäytyi konkreettisempaan arjen apuna. Tukiperhe mahdollistaisi vanhemmalle omaa aikaa ja vanhemmuuden jakamista. Vanhempien näkemyksen mukaan tukiperhe tarjoaisi lapsille uusia elämyksiä sekä vahvistaisi lasten itseluottamusta ja vuorovaikutustaitoja. Lisäksi lapset saisivat tukiperheen myötä turvallisia aikuiskontakteja ja etenkin yksinhuoltajaperheiden lapset miehen mallin. Kehittämiskohteiksi vanhemmat nostivat yhteydenpidon vahvistamisen tukiperhetoiminnan työntekijän ja perheen välillä, tukiperhehakuprosessin selkeyttämisen sekä tukiperhetoiminnan näkyvämmäksi tekemisen. Lasten leirejä lukuun ottamatta perheille ei ole tarjottu odotusajan palveluita. Vertaistukiryhmistä oli kahtiajakoisia kokemuksia, mutta niiden järjestämistä toivottiin.</p> <p>Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta ja Parasta Lapsille ry voivat hyödyntää opinnäytetyön tuloksia kehittäessään tukiperhetoimintaa ja tukiperheen odotusajan palveluita.</p>	
Avainsanat	tukiperhetoiminta, varhainen tuki, vanhemmuuden tukeminen

Authors	Outi Pohjois-Koivisto Minna Tuominen
Title	A Support Family as an Early Intervention Tool Experiences of Children and Their Parents While Waiting for a Support Family
Number of Pages	86 pages + 6 appendices
Date	21 November 2016
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master's Degree Programme in Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Mervi Nyman, Senior Lecturer
<p>This thesis looks at how families, who are waiting for a support family to be assigned, describe their own, existing support network, their expectations of the support that the scheme will provide and their thoughts on how to improve the support provided while waiting for the scheme to begin. This thesis is a collaboration with the Support Family Activities of Helsinki Child Welfare Services and The Best for the Children Association.</p> <p>This thesis was a qualitative study. The research method was a half-structured, theme based interview which utilised solution-focused and resource oriented approaches. The interviewees were customers of Support Family Activities of Helsinki Child Welfare Services still waiting for a support family. Six adults and six children were interviewed, in the spring of 2016. The interview data was analysed using the content analysis method.</p> <p>The interviewees confirmed that they got support from both family and local authority networks. The results showed, consistently, that maternal grandmothers played a very important support role whilst biological fathers had limited participation in their children's everyday lives. The interviewees felt that the support they received from local authorities was focused on providing information and counselling, whereas the support from their families was of a more practical, day to day nature. Those interviewed thought that a support family would give the parents more time on their own and support shared parenting. Parents thought that a support family would give their children new experiences, strengthen their self-confidence and improve interpersonal skills. In addition, they thought that the scheme would allow for more, safe contact with adults and, especially in single parent families, provide a male role model to the children. The main areas for improvement, identified by the parents, were to increase and enhance the communication between the local authority and the families; clarify how the support family application process works and improve the overall awareness of the scheme. Apart from children's camps, no other services were offered while families waited for a support family to be assigned. Experiences from peer support groups were mixed but those interviewed still highlighted a preference to have them organised.</p> <p>Collaborators can use these thesis results for developing the support family process and services for the waiting period.</p>	
Keywords	support family activity, early support, support for parenthood

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	4
2.1	Aiheen valikoituminen ja tarve	4
2.2	Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta ja Parasta Lapsille ry	5
2.3	Palvelutarpeen arviointi ja palveluiden yhdenvertaistaminen	7
2.4	Varhaista tukea lapsiperheille	8
3	Varhaisena tukena tukiperhepalvelut	11
3.1	Mikä on tukiperhe?	11
3.2	Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta	12
3.3	Tukiperhetoiminta lasten ja nuorten näkökulmasta	14
4	Vanhempana muuttuvassa yhteiskunnassa	17
4.1	Vanhemmuus on vastuullinen tehtävä	17
4.2	Vanhempien huolia nyky-yhteiskunnassa	18
4.3	Vanhemmuuden tukeminen	19
4.4	Perhekäsityksiä	21
4.5	Verkoston kartoittamisen menetelmiä	23
4.6	Lapsiperheiden riskejä syrjäytymiselle	25
5	Opinnäytetyön menetelmällinen toteuttaminen	29
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	29
5.2	Tutkimuskohde ja aineiston kuvaus	29
5.3	Teemahaastattelu laadullisena tutkimusmenetelmänä	31
5.3.1	Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen lähestymistapa	32
5.3.2	Myönteisten tunteiden ja ajatusten vahvistaminen	35
5.4	Ratkaisukeskeinen lähestymistapa lasten haastatteluiden toteutuksessa	35
5.5	Aineiston analyysi	39
6	Tulokset	42
6.1	Perheen verkosto vanhemman kuvaamana	42
6.2	Tukiperheen tuella tavoiteltu tuki	45
6.3	Tukiperhepalveluiden kehittäminen	48
6.4	Lasten ajatuksia verkostostaan	53

6.5	Tukiperhettä odottava perhe: Kaisa, Veera ja Valtteri	56
7	Johtopäätökset	58
7.1	Verkostosta voimaa arkeen	58
7.2	Tukiperhe tukisi vanhemmuutta ja tarjoaisi elämyksiä lapsille	63
7.3	Kehittämisideoita	66
8	Pohdinta	68
8.1	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	68
8.2	Näkökulmia palveluiden kehittämisestä	73
	Lähteet	79
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelukutsu vanhemmalle	
	Liite 2. Haastattelukutsu lapselle	
	Liite 3. Haastatteluun osallistumisen vahvistaminen	
	Liite 4. Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun	
	Liite 5. Vanhemman teemahaastattelurunko	
	Liite 6. Lapsen teemahaastattelurunko	

1 Johdanto

Lapsiperheiden varhainen tukeminen on tärkeä ja ajankohtainen teema yhteiskunnassamme. Vuoden 2015 huhtikuussa voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki velvoittaa kunnat tarjoamaan kuntalaisille riittäviä ja laadukkaita sosiaalipalveluita yhdenvertaisin perustein. Lapsiperheille kohdennettu varhainen tuki on lakiuudistuksen keskeisiä tavoitteita. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 28.) Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen ja uudistaminen on nimetty yhdeksi nykyisen hallituksen kärkihankkeeksi. Tavoite on kehittää palveluita asiakaslähtöisemmiksi ja painottaa ennaltaehkäisevän tuen merkitystä. (STM ja hallituksen kärkihankkeet 2015.)

Valtaosa suomalaista lapsista voi hyvin, eikä heidän hyvinvoinnistaan ole huolta. Osa lapsista ja perheistä tarvitsee kuitenkin yhä enemmän tukea arjessa, jotta haasteiden kasautumiselta voidaan välttyä. (Perälä – Halme – Kanste 2013: 122.) Lasten syrjäytymisriskiä pidetään nykypäivänä suurempana kuin aikaisemmin, mikäli vanhemmat eivät osaa tai heillä ei ole voimavaroja tukea lasta riittävästi muuttuvissa olosuhteissa (Rimpelä 2013: 17). Erityistä huolta herättää viimeisen parinkymmenen vuoden ajan jatkuvasti kasvaneet lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät (Bardy – Heino 2013: 23). Viimeaikaiset tutkimustulokset osoittavat pienten lasten vanhempien kantavan huolta omasta jaksamisestaan äitinä tai isänä (Perälä ym. 2013: 122). Suomalaisen yhteiskunnan rakenteelliset muutokset, kuten eriarvoisuuden lisääntyminen ja kasvavat tuloerot, heijastuvat lapsiperheiden arkeen (Törrönen 2012: 22–24; THL: Hyvinvointi- ja terveystilastot 2014).

Yksi perheitä tukevista varhaisista palvelumuodoista on tukiperhetoiminta, jonka avulla pyritään vahvistamaan lapsiperheiden sujuvaa arkea ja hyvinvointia. Vanhemman heikentyneet voimavarat, arkea kuormittava elämäntilanne tai perheen suppea läheisverkosto ovat usein taustalla, kun lapselle on päädytty hakemaan tukiperhettä. (Pelastakaa Lapset 2013: 11.) Lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta varhaisella tuella on ratkaiseva merkitys, kun ennaltaehkäistään pienten pulmien kasvamista suuriksi. Tukiperheille on laajaa kysyntää ja tarvetta. Vuonna 2015 yksinomaan Helsingin kaupungin tukiperhetoimintaan pääsyä odotti 180 lasta (Akkanen 2015). Todellisuus tämän luvun takana on moninkertainen ja monet joutuvat odottamaan tukiperhettä kauan.

Tukiperhettä odottavasta perheestä puhutaan silloin, kun perheen lapselle tai lapsille on haettu tukiperhettä, mutta sellaista ei vielä ole järjestynyt. Sopivan tukiperheen löytyminen riippuu monesta eri tekijästä. Valintaprosessissa huomioidaan jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja pyritään löytämään niitä vastaava tukiperhe. Tämän lähtökohdan lisäksi myös tukiperheen toiveita kuullaan, jotta tukisuhde lähtisi rakentumaan hyvässä yhteistyössä. (Akkanen 2015.)

Lakimuutoksen myötä tukiperheen saaminen ei enää edellytä aikaisemmin vaadittua lastensuojelun asiakkuutta. Uuden sosiaalihuoltolain mukaisesti erityistä tukea tarvitsevista lapsesta tulee tehdä kuitenkin palvelutarpeen arviointi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 28.) Palveluiden yhdenvertaistumisen myötä tukiperheiden tarve tulee todennäköisesti kasvamaan entisestään. Pelastakaa Lapset -järjestön tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijän Tiina Lehto-Lundénin mukaan ennaltaehkäisevien hakemusten määrä on jo kasvanut huomattavasti (Siironen – Mikkola 2015). Kunnat ovat uudella tilanteella mieltiessään vaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi ja pohtiessaan, miten kasvaviin asiakasmääriin vastataan. Aikaisemmista tutkimuksista on käynyt ilmi, että puolet tukiperhettä hakevista asiakkaista joutuu jo ennen lakiuudistustakin odottamaan omaa tukiperhettä yli puoli vuotta. Perheiden kannalta odotusaika on kohtuuttoman pitkä. Haasteena ja huolena on, että perheiden ongelmat kasautuvat ja syvenevät odotusajan venyessä. Palvelun tarvitsijoiden määrän kasvaessa mahdollista on, että odotusajat pitenevät entisestään. On ensiarvoisen tärkeää pohtia, miten odottavista asiakkaista pidetään huolta, ja millä tavoin heidän tuen tarpeeseensa pystytään tukiperhettä odottaessa vastaamaan.

Tukiperhettä koskevia tutkimuksia on tehty vain muutamia, joista esittelemme opinnäytetyömme kannalta keskeisimmät omassa alaluvussa (Keränen 2004; Günther 2006; Vinnerljung – Franzén 2006; Matilainen 2008; Pelastakaa Lapset 2013; Brännström – Vinnerljung 2014; Nopanen 2014). Useammasta aikaisemmasta tutkimuksesta on käynyt ilmi tukiperheiden vähäinen määrä suhteessa palvelun tarvitsijoihin. Tukiperheitä odottavia asiakkaita on paljon sekä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tukiperhetoiminnassa että kolmannen sektorin palveluntarjoajilla. Aiemmista tutkimuksista ei selviä, onko tukiperhettä odottaville perheille tarjottu tukimuotoja odotuksen ajaksi tai onko kyseistä toimintaa ylipäätään olemassa.

Osallisuuden lisääminen ja asiakaslähtöisyyden vahvistaminen ovat myös keskeisiä painopisteitä hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden kärkihankkeessa (STM ja hallituksen

kärkihankkeet 2015). Valitsemamme tutkimusmenetelmä tukee tätä lähtökohtaa. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa kuullaan palvelunkäyttäjien kokemuksia. Aineistonkeruun suoritimme teemahaastattelun avulla keväällä 2016. Haastatteluaineisto koostuu kuudesta vanhemman ja kuudesta lapsen haastattelusta, joiden analysointitapana käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Haastateltavamme ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaita, koska opinnäytetyötä aloittaessamme Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta vastasi ainoastaan heidän palvelustaan. Haastatteluun osallistuvat lapset rajasimme alakouluikäisiin, joten haastatteluhetkellä he olivat iältään 7–12-vuotiaita.

Opinnäytetyömme työelämäkumppaneina toimivat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tukiperhetoiminta sekä lastensuojelujärjestö Parasta Lapsille ry, jotka molemmat tukevat vahvasti toiminnallaan lapsiperheiden hyvinvointia. Opinnäytetyömme tarkoituksena on saada tietoa tukiperhettä odottavien lasten vanhempien kokemuksista koskien tukiperheen odotusaikaa. Lisäksi tarkoituksena on kartoittaa tukiperhettä odottavien lasten ja heidän vanhempien ajatuksia perheestään ja verkostostaan. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää, millaisena perheen verkosto ja sen tuki näyttäytyvät kohderyhmän kuvaamana, mitä tukiperheellä tavoitellaan palvelumuotoa odottavien näkökulmasta ja miten he itse kehittäisivät odotusajan palveluita. Lapsilta emme kuitenkaan kysyneet itse tukiperheestä, koska emme tieneet, olivatko lapset tietoisia heille haetusta tukiperheestä.

Opinnäytetyömme tulosten myötä Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta voi kehittää toimintaansa vastaamaan palvelunkäyttäjien tarpeita ja Parasta Lapsille ry saa toiminnalleen uusia mahdollisia suuntaviivoja tukiperhettä odottavien perheiden tukemiseen. Tutkimuskysymykset on muotoiltu tarkoituksen ja tavoitteiden pohjalta seuraavasti: Millainen on perheen tukiverkosto vanhemman ja lapsen kuvaamana? Millaista tukea vanhemmat toivovat tukiperheeltä? Miten tukiperhettä odottavien lasten vanhemmat kehittäisivät odotusajan palveluita?

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Aiheen valikoituminen ja tarve

Olemme molemmat työskennelleet lastensuojelun parissa useiden vuosien ajan. Työnkuvamme ovat olleet toisistaan hieman poikkeavia, mutta molempien päivittäisessä työssä on läsnä lapsiperheiden arjen tukeminen haastavissa tilanteissa. Aikaisempi työkokemus on vahvistanut näkemystämme varhaisen tuen tärkeydestä. Mitä varhaisemmassa vaiheessa perhe saa tarvitsemaansa tukea, sitä myönteisempiä vaikutuksia tarjotulla tuella tavallisesti on.

Aiheen opinnäytetyöhömmme esitti Parasta Lapsille ry:n toiminnanjohtaja Sari Nikula-Heino. Heidän huolenaan ovat pitkät tukiperheen odotusajat ja järjestö onkin pohtinut mahdollisuuksiaan vastata tukiperhettä odottavien perheiden tarpeisiin. (Nikula-Heino 30.8.2015.) Opinnäytetyön toisena työelämäkumppanina toimii Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tukiperhetoiminta. Toiminnan kehittämiseksi tukiperhettä kiinnosti, miten tukiperhettä hakevien omaa verkostoa oli kartoitettu ennen tukiperheen hakemista ja millaista tukea tukiperhetoiminnalla tavoitellaan palvelunkäyttäjien näkökulmasta. (Palaveri 17.11.2015.)

Aihepiirin valikoitumisen jälkeen hahmottelimme tarkemmin opinnäytetyön sisällöllistä teemaa. Sekä me että yhteistyökumppanimme koimme tärkeäksi kuulla palvelunkäyttäjien näkemyksiä, ja näin mahdollistaa asiakaslähtöisen palveluiden kehittämisen. Opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää, miten tukiperhettä odottavien arjessa jaksamista voidaan tukea silloin, kun omaa tukiperhettä ei vielä ole, mutta apua tarvitaan pikaisesti. Aihepiiriin perusteellisen tutustumisen jälkeen huomasimme, että vastaavaa kartoitusta ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa tehty.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada ajankohtaista tietoa Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan ja Parasta Lapsille ry:n esiin nostamiin aihepiireihin. Opinnäytetyömme tulosten avulla voidaan lisätä ymmärrystä tukiperhettä odottavien perheiden verkostoista, tukiperhetoiminnan tavoitteista sekä siitä, miten toimintaa tulisi kehittää palvelemaan tukiperhettä odottavien tarpeita. Perheiden tilanteen arvioinnin ja toiminnan kehittämisen

kannalta koemme palvelunkäyttäjien kuulemisen erittäin tärkeäksi. Opinnäytetyösämme kuvataan lisäksi, mitä tukiperhetoiminta on, minkälaisia tuen tarpeita lapsiperheillä on sekä millaisena vanhemmuus näyttäytyy nyky-yhteiskunnassa.

2.2 Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta ja Parasta Lapsille ry

Opinnäytetyömme työelämäkumppaneita ovat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tukiperhetoiminta sekä Parasta Lapsille ry. Opinnäytetyön tavoitteet, tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä on sovittu yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa erillisissä tapaamisissa. Tärkeäksi näkökulmaksi nousi molempien yhteistyökumppaneiden kanssa tukiperhettä odottavan lapsen äänen kuuleminen. (Palaveri 17.11.2015; Simola 2015.) Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tukiperhetoiminnan osalta yhteistyöstä vastaa johtava sosiaalityöntekijä Pirjo Akkanen yhdessä muun tiimin kanssa ja Parasta Lapsille ry:stä lasten ja nuorten toiminnan kehittäjä Inna-Mari Simola.

Tukiperhetoiminnan voidaan katsoa Helsingissä alkaneen jo 1800-loppupuolella, jolloin järjestettiin hyväntekeväisyytenä kesätoimintaa vähävaraisten perheiden kouluikäisille kaupunkilaislapsille. Tällöin huomiottiin myös väsyneet työtätekevät naiset ja suurperheiden äidit lapsineen tarjoamalla heille mahdollisuus lepoon ja mukavaan tekemiseen maaseutumaisemissa. 1930- ja 40-luvuilla pidettiin tärkeänä, että myös fyysisesti sairaat lapset saavat virkistystä, ja heitä alettiin sijoittaa niin sanottuihin kesäkoteihin. Tähän saakka toiminta oli painottunut kesäkuukausiin, mutta 1980-luvulla uuden lastensuojelulain myötä palvelu laajennettiin ympärivuotiseksi lastensuojelun avohuollon vahvistuttua. Organisoitu Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tukiperhetoiminta käynnistyi 1990-luvun puolivälissä. Tukiperhetoiminnalla pyrittiin osaltaan vaikuttamaan perheiden syrjäytymisen ehkäisemiseen. (Karhapää 2005.)

Nykypäivänä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto järjestää tukiperheitä lastensuojelun avohuollon tukitoimena yli 3-vuotiaille lapsille. Tukisuhde lapsen ja perheen välillä kestää tavallisimmin kahdesta kolmeen vuotta. Tällä hetkellä Helsingin kaupungin järjestämää tukiperhettä haetaan oman asuinalueen sosiaalityöntekijän kautta. (Tukiperhetoiminta 2015.) Tukiperhetoiminnasta vastaa tiimi, jossa työskentelee johtava sosiaalityöntekijä ja kolme sosiaalityöntekijää. Tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia koko tukiperheprosessin vastuuhenkilönä, rekrytoida uusia tukiperheitä sekä järjestää tukiperhevalmennusta. (Akkanen 2015.)

Tukiperhetoiminnan johtavan sosiaalityöntekijän Pirjo Akkasen mukaan tukiperhettä joutuu odottamaan useista eri syistä. Tukiperhetoiminnassa puhutaan ”mätsäyksestä” (matching), kun pyritään löytämään lapsen tarpeisiin sopivin tukiperhe. Myös tukiperheiden toiveiden huomioimista pidetään tärkeänä, jotta suhde lapsen ja tukiperheen kesken voi muodostua mahdollisimman toimivaksi. Tukiperhesuhteen taustalla on molemminpuolinen vapaaehtoisuus toteuttaa toimintaa. (Akkanen 2015.)

Parasta Lapsille ry on toiminut lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin myötävaikuttajana jo pitkään. Toiminta on aloitettu heti sotien jälkeen ja vuonna 2015 järjestö juhli 70-vuotista taivaltaan valtakunnallisena lastensuojelujärjestönä. Järjestö on parhaiten tunnettu lapsille ja perheille suunnatusta vapaa-ajan toiminnastaan. Toteuttamismuotoja on useita erilaisia, kuten leiri-, viikonloppu- ja kerhotoiminta. Lisäksi järjestö toteuttaa lastensuojelun kehittämishankkeita ja osallistuu kansainväliseen avustustoimintaan. Järjestön toiminnan rahoittaa pääasiassa Lasten Päivän Säätiö sekä Raha-automaattiyhdistys. Toiminnassa erityisen huomion kohteena ovat aina olleet heikommassa asemassa olevat lapset ja lapsiperheet. (Parasta Lapsille vuodesta 1945! n.d.)

Helsingissä sijaitsevan keskusjärjestön lisäksi toiminnassa on mukana kymmenen paikallisyhdistystä ja toimintaryhmää eri puolilla Suomea. Parasta Lapsille ry:n toiminta pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja vuosittain toiminnassa on mukana noin 200 vapaaehtoista. Järjestö huolehtii vapaaehtoisten koulutuksesta, ja nämä toimivat yhteistyössä järjestön työntekijöiden kanssa esimerkiksi viikonlopputoiminnan toteuttamisessa. (Parasta Lapsille vuodesta 1945! n.d.) Parasta Lapsille ry:llä ei ole omaa tukiperhetoimintaa. Järjestön tarjoaman viikonlopputoiminnan kuvataan vastaavan parhaiten tukiperhetoiminnan kaltaista varhaisen tuen muotoa, tosin ryhmämuotoisena ja tavallisesti yhden lukukauden mittaisena. (Simola 2015.)

Parasta Lapsille ry on määritellyt toiminnalleen Tulevaisuuden suunnitelmia – visio 2018 -suunnitelman. Tärkeimmäksi näkökulmaksi on nostettu toiminnan perusajatusten lisäksi yksinäisyyttä ennaltaehkäisevä tuki niin lapsille kuin heidän vanhemmilleen. Lisäksi järjestö haluaa toiminnallaan puolustaa lapsen oikeutta olla lapsi sekä panostaa erityisesti pienituloisten ja maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden arjessa jaksamiseen. (Matka tulevaisuuteen – Parasta Lapsille vuonna 2018 2013: 5–7.) Myös tämä tulevaisuuteen suuntautuva visio tukee osaltaan opinnäytetyön lähtökohtia, koska tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä lapsiperheiden varhaisia tukimuotoja.

2.3 Palvelutarpeen arviointi ja palveluiden yhdenvertaistaminen

Uusi sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 astui voimaan 1.4.2015. Laissa *sosiaalipalveluilla* tarkoitetaan kunnallisia sosiaalipalveluita, niihin sisältyviä tukipalveluita sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta. *Eriyistä tukea tarvitsevalle lapsella* tarkoitetaan alle 18-vuotiasta lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään. Lain mukaan lapsi on erityisen tuen tarpeessa myös silloin, kun hänellä on vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluita. Syinä näihin vaikeuksiin voivat olla kognitiivinen tai psyykinen vamma tai sairaus, päihteiden ongelmakäyttö tai usean yhtäaikaisen tuen tarve. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 3.)

Sosiaalihuollon työntekijän on välittömästi arvioitava kiireellisen tuen tarve saadessaan tiedon sosiaalihuollon tukea tarvitsevasta henkilöstä. Mikäli kyseessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee sosiaalityöntekijän aloittaa arviointi viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta, ja arvioinnin on valmistuttava kolmessa kuukaudessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 36.) Lastensuojelulaki ohjaa arviointia, kun kyseessä on lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi (Lastensuojelualan vireille tulo 2015).

Palvelutarpeen arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen mukaan yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen lähipiirinsä sekä muiden verkostojen kanssa. Asiakas on oikeutettu kuulemaan oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erilaisista vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista palveluiden toteuttamiseen. Arviointiselvityksen on oltava selkeää ja helposti ymmärrettävissä. Asiakkaan itsemääräämisoikeus on huomioitava ja sitä on kunnioitettava erityisesti, kun kyseessä on lapsi, nuori tai erityistä tukea tarvitseva henkilö. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus huomioida arvioinnissa asiakkaan toiveet, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet. Palvelutarpeen arvioinnin tulee sisältää seuraavat kohdat: yhteenveto asiakkaan tilanteesta, sosiaalipalveluiden ja tuen tarpeesta, sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä, asiakkaan mielipide ja näkemys palvelutarpeestaan sekä asiakkaan ja työntekijän arvio omatyöntekijän tarpeesta. Lisäksi palvelutarpeen arvioinnissa edellytetään asiakkaan läheisverkoston kartoittamista ja veloitetaan muiden viranomaisten osallistumista palvelemaan asiakkaan edun mukaista kokonaisuutta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 36–43.)

Uuden sosiaalihuoltolain myötä kuntalaisille tarjotut palvelut yhdenvertaistuvat. Tarkoituksena on tarjota matalan kynnyksen varhaista tukea lapsiperheille ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Näiden palveluiden on tuettava vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 13.)

Uudessa sosiaalihuoltolaissa tukihenkilön tai -perheen saaminen ei vaadi enää lastensuojelun asiakkuutta ja palveluiden piiriin voi kukin perhe hakeutua oma-aloitteisesti. Tukiperheen saaminen edellyttää kuitenkin palvelutarpeen arviointia. (THL: Tukihenkilö tai tukiperhe 2015.) Lakiuudistuksen myötä on ollut jo nähtävissä, että palveluun hakeutuu yhä enemmän asiakkaita, minkä vuoksi myös odotusajan palveluita tulee kehittää (Siironen – Mikkola 2015). Uudessa sosiaalihuoltolaissa painotetaan osallisuuden edistämistä ja asiakkaan vaikuttamisen mahdollisuuksia (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 1).

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa kunnat takaamaan perheiden hyvinvointia tukevia palveluita kaikille lapsiperheille (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 28). Lakiuudistuksen täyteenpääntä on vielä kuitenkin kuntakohtaisia eroja ja siirtymävaihe uusiin reunaehtoihin on vielä osittain käynnissä. Opinnäytetyömme aloittamisen aikaan Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta palveli ainoastaan lastensuojelun avohuollon asiakkaita (Akkanen 2015).

2.4 Varhaista tukea lapsiperheille

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES) oli 1990-luvun lopulla ensimmäinen, joka toi varhaisen puuttumisen menetelmiä ja ajattelutapaa laajemmin esiin. Ajatuksena oli kehittää dialoginen malli, jonka avulla lapsen elämässä mukana olevat ammattiryhmät voisivat tuoda esiin huolenaiheitaan. Menetelmä perustui aikuisten väliseen yhteistyöhön, jossa lapsi nähtiin ennemmin huolenpidon kohteena kuin aktiivisena toimijana. Nykyinen käytössä oleva varhaisen puuttumisen lähestymistapa pohjautuu STAKESin dialogisen mallin lisäksi kansainvälisiin tutkimuksiin pohjaaviin riskitekiöiden varhaiseen havaitsemiseen. Keskeiseksi toimintatavaksi vakiintui yksilön huolta herättävän käytöksen tai kehityksen havaitseminen varhaisessa vaiheessa sekä toiminta epäsuotuisan kehityksen katkaisemiseksi. (Kallio – Stenvall – Bäcklund – Häkli 2013: 72–73.)

Varhaisen puuttumisen käsite vakiintui yleiseen käyttöön kuitenkin vasta vuosituhannen vaihteessa. Keskeisenä tekijänä käsitteen vakiintumiselle oli vuosina 2001–2005 toiminut Varpu-hanke. Hankkeen käynnistämisen taustalla olivat 1990-luvun taloustaantumien aiheuttamat peruspalveluiden leikkaukset ja resurssipula, jotka johtivat lastensuojeluasiakkuuksien jyrkkään kasvuun. Tämän seurauksena aikaisemmin ennaltaehkäisevään työhön käytetyt voimavarat ohjattiin perheiden kriisejä korjaavaan työhön. Varhaisella puuttumisella tavoiteltiin huolta herättävien tilanteiden aikaisempaa havaitsemista ja kohdennettua tukea lapsiperheille ennen haasteiden kasautumista. Varhaisen puuttumisen edistämiseen tähdänneen hankkeen työryhmä koostui laajasta verkostosta eri asiantuntijatahoja. Hankkeen myötä varhaisen puuttumisen ajatusmalli ja toimintamuodot vahvistuivat, ja hanke huomioitiin muun muassa kahdessa hallitusohjelmassa. Varhaisen puuttumisen jalkautumisesta käytännön työhön vastasivat sosiaali- ja kasvatusalan toimihenkilöt omissa ympäristöissään. Varhaisen puuttumisen vakiintuneesta asemasta huolimatta tutkimustyötä ja seuranta sen vaikuttavuudesta on vielä vähän. (Satka 2011: 61–63.) 1990-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella käytettiin käsitettä varhainen puuttuminen, josta nyt käyttöön on vakiintunut termi varhainen tuki. Nykyään varhaisella puuttumisella viitataan esimerkiksi työntekijän huolen puheeksiottoon (THL: Varhainen puuttuminen 2014).

Perheiden ongelmiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäisevästi ennen haasteiden kasautumista tai monimutkaistumista on ensiarvoisen tärkeää. Varhaisessa vaiheessa ja ensimmäisten elinvuosien aikana tarjottu tuki on vaikuttavuudeltaan yleensä tehokkaampaa ja kustannuksiltaan edullisempaa. (Perälä ym. 2013: 124; Castells – Chacón – Himanen 2013: 138.) Huolestuttavaa on, että Perälän ym. (2013) mukaan lastensuojelun tukitoimien saatavuus ja saavutettavuus koetaan vaikeampana verrattuna esimerkiksi lastenneuvolan tai kouluterveydenhuollon palveluihin. Perheet, joiden voimavarat ovat muutenkin vähissä, kokevat palveluiden saatavuuden muita hankalammaksi. (Perälä ym. 2013: 124–125.) Heino ym. (2013) pohtivat, miten lähes kaikkia lapsia koskevia edellä mainittuja palvelumuotoja voitaisiin vielä kehittää, jotta haasteet havaittaisiin varhaisessa vaiheessa ja lapselle saataisiin taattua suotuisat edellytykset kasvuun ja kehitykseen. Aikaisemmat tutkimistulokset osoittavat, että kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret pärjäävät ikätovereitaan heikommin niillä elämän osa-alueilla, jotka liittyvät esimerkiksi koulutukseen tai muuten yhteiskunnassa pärjäämiseen. (Heino ym. 2013: 56, 64.) Tämän tiedon pohjalta varhainen tuki on merkittävää ennaltaehkäistäessä epäsuotuisan kehityksen kulkua.

Varhainen tuki voi merkitä erilaisia asioita riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä tarkastelee. Toinen meistä työskentelee lastensuojelun avohuollossa, jota ei työssä niinkään nähdä varhaisena tukena, koska perheet ovat lastensuojelun asiakkaita. Varhainen tuki ymmärretään tämän työn viitekehyksessä enemmän esimerkiksi neuvolan, päiväkodin tai koulun tarjoamiksi palveluiksi, joihin kaikki kuntalaiset ovat oikeutettuja ilman erillistä asiakkuutta. Toisen meistä työkenttänä on puolestaan lastensuojelun sijaishuolto. Tässä yhteydessä lastensuojelun avohuolto mielletään usein varhaiseksi tueksi, koska sen avulla voidaan esimerkiksi ennaltaehkäistä lasten sijoituksia kodin ulkopuolelle.

Hyvästä ajatuksesta ja tärkeästä lähtökohdasta huolimatta varhainen puuttuminen ei ole riskitöntä ja käsittää monia toimintamalleja, joita on pohdittava eettisestä näkökulmasta. Kallion ym. (2013) mukaan varhaisen puuttumisen vaarana on normaaliuden käsitteen kaventuminen ja pientenkin yksilöllisten poikkeavuuksien tulkitseminen huolta herättäviksi. Arviointiperusteiden säntillinen seuraaminen mahdollistaa ajattelun, että lapset ovat vain tietynlaisia ja kaikki siitä poikkeava on huolta herättävää. Kun lapsi ja perhe otetaan erityisen tuen piiriin, saatetaan vaikuttaa lapsen rakenteilla olevaan itsetuntoon vahingollisesti. Aikaisemmin itseensä tyytyväinen lapsi alkaakin pitää itseään poikkeavana ja mahdollisesti käyttäytyä myös sen mukaisesti tai vetäytyä syrjään lapsiryhmästä. (Kallio ym. 2013: 73–76.) Varhainen puuttuminen on ristiriitainen ilmiö, jonka toimintamuotoja on tarkoin harkittava. Parhaimmillaan perheelle tai lapselle saadaan tukea riittävän ajoissa, ikävimmillään perhe tai lapsi leimataan varhaisessa vaiheessa.

Väkiluvultaan Suomen kuusi suurinta kuntaa muodostavat Kuusikon tai Kuutoskaupungit, joiden kesken vertaillaan esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouksia (Kuusikkotyöryhmä n.d.). Lastensuojelun kustannukset ovat olleet yksi seurannan ja vertailun kohde jo useamman vuoden ajan. Huostaanoton syyt ja taustat -hankkeessa (HuosTa-hanke) on vertailtu mukana olleiden kuuden kunnan tukiperhetoiminnan vuorokausihintaa, joka on keskimääräinen noin 52 euroa lasta kohden. Edullisin vuorokausihinta on 32 euroa ja kalleimmillaan vuorokausi tukiperheessä maksaa lähes kaksinkertaisesti. HuosTa-hankkeen vertailukunnissa tukiperhekustannuksissa on huomattavia eroja kuntakohtaisesti. Kuntien rahoittaman vuorokausihinnan kulut muodostuvat tukiperheelle maksetusta palkkiosta, kulukorvauksesta sekä toimintakuluista. Hankkeen keskeisimmistä tuloksista koostetussa työpaperissa ihmetystä herättää, mistä näin suuret hinnoitteluerot tukiperhepalkkioiden välillä muodostuvat. HuosTa-hankkeen yhteydessä on lisäksi vertailtu mukana olevien kuntien tukihenkilöille ja tukiperheille maksamia korvauksia. Tukiperhepalk-

kioiden osalta tilanne on hämmentävä. Yhteenvedosta käy ilmi, että ammatillisille tukihenkilöille maksetaan kertakorvauksena muutaman tunnin tapaamisesta keskimääräisesti enemmän kuin tukiperheelle kokonaisesta vuorokaudesta. Kertakorvauksena maksettu ammatillisen tukihenkilön palkkio kahdesta tunnista on keskimäärin vajaa 97 euroa. Summa koostuu tukihenkilöpalkkiosta ja kulukorvauksesta. Vertailukohteena voidaan mainita lastensuojelun kunnallinen laitoshoido, jossa vuorokausihinta oli Kuutoskaupungeissa vuonna 2014 keskimäärin 349 euroa. (THL: Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat 2016: 5, 20, 28–29.)

3 Varhaisena tukena tukiperhepalvelut

3.1 Mikä on tukiperhe?

Tukiperhetoiminnalla tuetaan perheen vanhemman tai vanhempien arjessa jaksamista sekä tarjotaan lapselle tai nuorelle virikkeellistä toimintaa turvallisessa ympäristössä. Tukiperheitä on monenlaisia, ja tukiperheeksi voi ryhtyä monenlaisista elämäntilanteista käsin. Tukiperheenä voi toimia esimerkiksi kahden vanhemman perhe lapsineen, lapsettomat perheet, yksineläjät tai eläkeläiset. (THL: Tukiperheet n.d.) Tukiperheenä toimiminen ei vaadi erityisjärjestelyjä. Esteitä tukiperheenä olemiseen ovat perheen sisäinen akuutti lastensuojelun tai toimeentulotuen asiakkuus, äkilliset päihde- ja mielenterveyden pulmat, epävaka elämäntilanne sekä perheenjäsenen vakava sairaus. (Tukiperheeksi? 2015.) Tukiperheet eivät voi itse elää kriisitilanteessa, jotta heillä on voimavaroja ottaa tukilapsen tarpeet huomioon (Tukiperhe auttaa arjessa 2010). Useilla kunnilla on oma tukiperhetoiminta, jonka lisäksi kunnat käyttävät järjestöjen organisoimia tukiperhepalveluita (THL: Tukiperheet n.d.). Tukiperheiden määrä esimerkiksi Helsingin kaupungin alueella tiedetään riittämättömäksi suhteessa tämän tukimuodon palvelun tarvitsijoihin (Tukiperhetilastoa 2015).

Tuettavat lapset vierailevat tukiperheessään useimmiten kerran kuukaudessa viikonloppun ajan. Lapset voivat lisäksi viettää tukiperheissään pidemmän ajan esimerkiksi kesä- ja joululomalla. Tukiperheen luona tukilapset saavat arkeensa kaipaamaansa turvallisuutta ja huolenpitoa. Tukiperhetoiminta on perheille maksutonta, koska sosiaalitoimi vastaa tukiperheille maksettavista kulukorvauksista ja hoitopalkkioista. (THL: Tukiperheet n.d.) Suurin osa Helsingin kaupungin tukiperhettä hakevista on suomalaistaustaisia,

mutta joka neljännellä vähintään toinen vanhemmista on muusta kulttuurista. Perheiden omat verkostot ovat pienet, eikä niistä ole tukemaan perhettä haastavassa elämäntilanteessa. (Vänskä 2015.)

Helsingissä tukiperheeksi aikova voi olla yhteydessä Helsingin kaupungin tukiperhetoimintaan. Alkuhaastattelun ja hakemuskavakkeen täyttämisen jälkeen tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijät tapaavat tukiperheeksi haluavan perheen. Jokainen Helsingissä tukiperheeksi aikova perhe osallistuu valmennukseen. (Vänskä 2015.) Tukiperheet saavat esittää toiveitaan tukilapsesta sekä tuoda esiin esimerkiksi omia harrastuksiaan ja muita kiinnostuksen kohteitaan. Tukisuhdetta ei aloiteta ennen tukiperheen ja tukilapsen perheen tapaamista. (Tukiperheeksi hakeminen n.d.) Helsingin tukiperhetoiminta edellyttää, että tukiperhe asuu korkeintaan 100 kilometrin päässä Helsingistä (Tukiperheeksi? 2015).

Tarkastelimme opinnäytetyön taustatutkimusta tehdessämme, millaista tukiperhetoiminta on Ruotsissa. Selvityksemme mukaan tukiperhetoiminta (*kontaktfamilj*) on 1980-luvun alun jälkeen tullut vuosi vuodelta suosittumaksi ja on tänä päivänä Ruotsissa tavallisin tapa tukea perheiden hyvinvointia (Vinnerljung – Franzén 2006: 345; Brännström – Vinnerljung 2014: 5). Tyypillisin esimerkkitutkiperhe on kahden vanhemman perhe, jossa vierailee pieniä lapsia. Ruotsissa tuettavan perheen taustalla on usein yksinhuoltajuus, tavallisesti perheen isän puuttuminen lapsen elämästä. (Vinnerljung – Franzén 2006: 345.) Myös Suomessa on raportoitu tukiperhettä hakevien perheiden joukossa olevan paljon yksinhuoltajaperheitä (Pelastakaa lapset 2013: 10). Perhebarometrin mukaan yksinhuoltajaperheiden määrä on viimeisen neljänkymmenen vuoden ajan kasvanut tasaisesti. Viimeaikaisten tilastojen mukaan kaikista perhetyypeistä noin viidennes on yksinhuoltajaperheitä. (Viidennes lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä 2014: 96.)

3.2 Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta

Tukiperhetoimintaa on tutkittu jonkin verran viimeisen kymmenen vuoden aikana. Aiheeseen on paneuduttu erityisesti pro gradu -tutkielmissa ja erilaisissa raporteissa. Väitöskirjoja ja varsinaista muutakaan tutkimustietoa löytyy vain vähän, joskin ainakin kaksi väitöskirjaa tukiperhetoimintaan liittyen on parhaillaan työn alla. Seuraavissa alaluvuissa nostamme tarkempaan tarkasteluun jo edellä mainittujen lisäksi oman opinnäytetyömme kannalta keskeisimpiä tutkielmia.

Pelastakaa Lapset -järjestö on kuntien ohella ollut aktiivinen tukiperhetoiminnan toteuttaja. Vuonna 2012 järjestön toiminnassa oli mukana yli 600 tukiperhettä ja yli 850 tukilasta. Tukiperhettä odottavia lapsia oli samaan aikaan lähes 900. Pelastakaa Lapset -järjestössä on laadittu vuonna 2013 raportti Olen niin onnekas, että mulla on sut – Lasten, vanhempien ja tukiperheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Raportin tiedot koottiin kyselylomakkeella, johon vastasi tukilasten ja tukiperheiden lisäksi 53 tukilapsen vanhempaa. (Pelastakaa Lapset 2013: 2–3, 10, 18.) Näistä vastauksista keskitymme seuraavassa tukilapsen vanhemman ajatusten kuvaamiseen.

Vanhempien vastausten perusteella suurin osa perheistä sai tukiperheen lastensuojelun ohjaamana, mutta myös neuvolasta ja perheneuvolasta on neuvottu hakemaan tukiperhettä. Osa perheistä oli itse ollut yhteydessä Pelastakaa Lapset -järjestöön. Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista perheistä tukisuhde on kestänyt puolesta vuodesta neljään vuoteen. Vanhempien vastausten mukaan lapsille haettiin tukiperhettä kuormittavan elämäntilanteen vuoksi, joista yleisimpiä olivat yksinhuoltajuus, heikko sosiaalinen tukiverkosto ja vanhempien väsymys. Vanhemmista osa kertoi tukiviikonloppujen tuovan heille tarvittavaa lepotaukoa, mutta suurin osa vanhemmista tarvitsi jaksamisensa tukemiseen myös muita tukipalveluita kuten lastenhoitoa, tukea kodinhoitoon ja taloudellista tukea. Vanhemmat toivat vastauksissaan esiin, että heidän on haastavaa pyytää apua ja tukea tilanteeseensa. (Pelastakaa lapset 2013: 10–12.)

Pelastakaa Lapset -järjestön raportista ilmenee, että hiukan yli puolet vanhemmista kokee tukiperheen vastanneen perheen tarpeita erittäin hyvin. Hyödyiksi nähdään tuki vanhemman jaksamiseen, lapsen kokemusten ja uusien ihmissuhteiden syntyminen, lapsen itsenäistyminen, kasvatuksellinen tuki ja erilaiset perhemallit lapselle. Vanhemmat toivovat tukiperheiltä jatkuvuutta ja pysyvyyttä, koska luottamuksen puute ja sitoutumattomuus vaikuttavat kielteisesti tukisuhteeseen. Vanhempien vastaukset osoittavat, että tukiperhe tukee perheiden elämäntilanteita monella tapaa ja toiminta voimaannuttaa perheitä. (Pelastakaa lapset 2013: 13–17.)

Minna Matilainen (2008) on selvittänyt pro gradu -tutkielmassaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksellista ja käytännön tietoa tukiperhetoiminnasta. Matilainen nostaa työssään esiin tukiperheiden tarpeen kysynnän jatkuvan kasvun ja esittää tulinnan, että tukiperheitä odottavia perheitä tulee aina olemaan. Kasvavan määrän yhdeksi syyksi Matilainen esittää vahvojen verkostojen hajoamista, minkä seurauksena yksinhuoltajaperheiden määrä yhteiskunnassa kasvaa. (Matilainen 2008: 1, 33.)

Edellä mainittujen tutkimusten perusteella tukiperhetoiminnan vaikuttavuus on palvelua käyttävien vanhempien arvioiden mukaan pääsääntöisesti hyvinkin myönteistä. Positiivisista tuloksista huolimatta asiaa tulee pohtia useammalta näkökannalta. Tukiperhetoiminta tapahtuu perheen kodin ulkopuolella mahdollistaen vanhemmalle omaa aikaa ja laajentaen lapsen elinympäristöä. Matilainen on jo vuonna 2008 selvittänyt, että tukiperhetoiminnalle on jatkuvaa ja kasvavaa tarvetta (Matilainen 2008: 33). Perheen hyvinvointia tuettaessa tulisi kuitenkin tarkoin miettiä, tarjotaanko perheelle tukea kodin ulkopuolelta esimerkiksi tukiperheen muodossa vai olisiko perheen tukeminen heidän omassa elinympäristössään mahdollista. Kotiin vietävän työn etuina nähdään usein perheen haasteisiin pureutuminen arkisessa ympäristössä ja mahdollisuus vahvistaa arkea tukevia toimintamalleja perheiden kotona. Toisinaan tuki perheen omassa ympäristössä voi olla paras ratkaisu, kun taas toisinaan on perusteltua vahvistaa perheen voimavaroja kodin ulkopuolella toteutuvalla tuella. Asioita on aina pohdittava kokonaisvaltaisesti lapsen etu huomioiden.

3.3 Tukiperhetoiminta lasten ja nuorten näkökulmasta

Useammasta aikaisemmasta tutkimuksesta on käynyt ilmi tukiperheiden vähäinen määrä suhteessa palvelun tarvitsijoihin. Tukiperheitä odottavia asiakkaita on paljon sekä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tukiperhetoiminnassa että kolmannen sektorin asiakaskunnassa. Sosiaali- ja terveystieteiden johtavan sosiaalityöntekijän Pirjo Akkasen (2015) mukaan heidän toiminnassaan noin 100 tukiperhettä, joissa käy 160 lasta. Samaan aikaan tukiperhettä odottavia lapsia on 180. (Pelastakaa Lapset 2013: 2; Ängeslevä 2015: 11.)

Saara Keränen (2004) ja Riikka Nopanen (2014) ovat kuvanneet tukiperhetoimintaa lasten ja nuorten kertomana. Keränen (2004) tarkasteli lisensiaatin tutkimuksessaan lasten osallistumisen mahdollisuuksia lastensuojelun tukiperhetoimintaan sekä tukiperhetoiminnan merkitystä lapsille itselleen. Aineisto kerättiin haastattelemalla lapsia, jotka olivat vierailleet tukiperheissään yli vuoden ajan. Lasten kokemukset tukiperhetoiminnasta ovat myönteisiä, mutta vaikuttamismahdollisuuksissa on hajontaa. Toiset kokevat asemansa ulkopuoliseksi, kun taas toisille on jäänyt myönteinen kuva vaikuttamismahdollisuudestaan. Keränen painottaa tutkimuksessaan lasten osallistumismahdollisuuden kehittämistä ja korostaa lapsen huomioimista aktiivisena toimijana häntä itseään koskevissa päätöksissä. (Keränen 2004.)

Nopasen (2014) pro gradu -tutkielmassa keskeistä oli selvittää tukiperhetoimintaan osallistuneiden 14–24-vuotiaiden nuorten ajatuksia. Nopasen mukaan haastateltavat nuoret näkevät tukiperhetoiminnan varsin myönteisellä tavalla. Tukiperhetoiminnan erottaa muista lastensuojelun avohuollon tukitoimista lapselle tai nuorelle suoraan kohdennettu tuki ilman vanhempia tai muuta tuttua verkostoa. Tutkimus vahvistaa syvempää ymmärrystä tukiperhetoiminnan luonteen erityisyydestä ja osoittaa toiminnalla olevan iso merkitys nuorta tukevana voimavarana. (Nopanen 2014.)

Jo aiemmin mainitsemmamme Pelastakaa Lapset -järjestön vuonna 2013 julkaiseman raportin mukaan lapset ja nuoret näkevät tukiperhetoiminnan varsin myönteisenä. Lapsille tärkeää on tehdä arkisia asioita yhdessä tukiperheen kanssa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret taas pitävät tärkeänä tukiperhetoimintaa, jossa tuki kohdennetaan suoraan lapselle tai nuorelle ilman vanhempia tai muuta tuttua verkostoa. Nuorten mukaan tämä seikka erottaa tukiperhetoiminnan muista lastensuojelun avohuollon tukitoimista. Onnistumisen ja myönteisten asioiden edistämisen kannalta pidetään tärkeänä, että tukisuhde alkaa riittävän aikaisin. Pelastakaa Lapset -järjestön näkemyksen mukaan ihanteellisinta tukiperhetoiminta on 4–12-vuotiaille tytöille ja pojille. (Pelastakaa lapset 2013: 3–9.)

Kirsi Günther on selvittänyt vuonna 2006 Tampereen yliopistosta valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan, millainen kuva tukiperhepalvelua tarvitsevasta lapsesta välittyy sosiaalityöntekijöiden asiakirjojen kuvaamana. Güntherin tutkimuksen mukaan tukilapsityypit voidaan luokitella kolmeen kategoriaan: Ennalta ehkäisevä Eemeli, Kasvavien huolien Kalle ja Avohuollon rajoilla oleva Artturi. Ennalta ehkäisevää Eemeliä kuvaillaan iloiseksi, reippaaksi ja hyvin käyttäytyväksi pojaksi, jonka vanhemmat ovat eronneet. Eemelin äiti näyttäytyy asiakirjojen mukaan väsyneenä yksinhuoltajana, jolla ei ole sosiaalista verkostoa tukemassa perheen arjessa jaksamista. Kasvavien huolien Kallea kuvailaan levottomaksi, vilkkaaksi ja turvattomaksi pojaksi, jonka äiti on kahden lapsen yksinhuoltaja. Asiakirjoissa perhettä luonnehditaan väsyneeksi ja uupuneeksi sekä tuodaan ilmi huolta äidin lisääntyneestä päihteidenkäytöstä ja mielenterveysongelmista. Kallelle tukiperheen tarvetta perustellaan äidin heikentyneillä voimavaroilla, sosiaalisen tukiverkoston puuttumisella sekä vanhemman tarpeella omaan aikaan. Lisäksi asiakirjoissa nousevat esiin vanhemmuuteen liittyvät vaikeudet. Avohuollon rajoilla oleva Artturi on asiakirjojen mukaan rauhaton, levoton ja aggressiivinen lapsi, jonka perheeseen kuuluu yksinhuoltajaäidin lisäksi sisar. Artturin äitiä kuvataan väsyneeksi sekä masentuneeksi ja äitiin liitetään poikkeavan vanhemman piirteitä. Asiakirjoissa myös Artturia kuvataan poikkeavaksi lapseksi. (Günther 2006: 53–57.)

Güntherin (2006) selvityksen mukaan asiakirjat näyttäytyvät lukijalle enemmän äidin kuin lapsen dokumentteina, koska niissä paneudutaan äidin tilanteen kartoittamiseen. Lapsi ei näyttäyty sosiaalityöntekijöiden asiakirjoissa osallistujana eikä päätöksentekijänä, mutta lapsen täytettyä 12 vuotta myös hänen mielipiteensä ja toiveensa kirjataan. Günther nostaakin esiin tärkeän kysymyksen: Kenet sosiaalityöntekijät näkevät ensisijaisena asiakkaana, vanhemman vai lapsen? Tutkimuksen mukaan asiakirjojen kuvauksissa asiakasta kuvataan käsitteillä normaali tai poikkeava ja ongelmalähtöinen lähestymistapa kuvaa asiakirjoja kokonaisuudessaan. (Günther 2006: 94–98.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on kartoitettu erilaisista lähestymistavoista käsin tukiperhetoimintaa, sen merkitystä, tyypillistä tukiperhettä tarvitsevaa lasta ja perhettä sekä sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukiperhetoiminnasta. Tukiperhettä odottavien ajatukset ja heidän tilanteensa kartoittaminen eivät kuitenkaan ole aiemmissa tutkimuksissa ole tulleet esiin. Aiemmista tutkimuksista ei myöskään selviä, onko tukiperhettä odottaville perheille tarjottu tukimuotoja odotuksen ajaksi tai onko kyseistä toimintaa ylipäättään olemassa. Opinnäytetyömme kannalta mielenkiintoisia teemoja, kuten tukiperhettä odottavan perheen verkoston kartoittaminen tai tukiperhetoiminnan tavoitteet erityisesti lapsen näkökulma huomioiden, ei aiemmissa tutkimuksissa ole käsitelty.

Suomessa tehtyjen aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan osoittaa kokemukset tukiperhetoiminnan hyödyllisyydestä ja sen antamasta tuesta vanhempien jaksamiseen. Toiminnasta on raportoitu lähes poikkeuksetta myönteisiä vaikutuksia. Sen sijaan esimerkiksi tukiperhetoiminnan ja sijaishuollon yhteydestä ei ole käsityksemme mukaan tehty tutkimuksia. Vinnerljungin ja Franzenin (2006) mukaan Ruotsissa vastaava tutkimus on toteutettu. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka tavallista on tukiperheen saaneiden lasten ja nuorten ohjautuminen sijaishuollon piiriin. Tutkimuksen mukaan tukiperheen saaneiden lasten ja nuorten sijoitusriskiä pidetään korkeana. Tuloksissa on kuitenkin nähtävissä varhaisen tuen merkitys. Tukiperhetoiminnan käynnistyessä lapsen nuoren iän katsotaan vähentävän riskiä kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. (Vinnerljung – Franzén 2006: 346–347, 358–361.) Tukiperheen 10–13 vuoden iässä saaneiden nuorten kohdalla ei ole osoitettavissa suoranaista vaikutusta epäsuotuisten riskien pienemiseen. Tutkimustulokset viittavat parhaassa tapauksessa ”nollatulokseen” eli tukiperheen vaikutusta lapsen tai nuoren sijoittamiseen ei voida suuntaan tai toiseen näyttää toteen. (Brännström – Vinnerljung 2014: 4, 8.)

4 Vanhempana muuttuvassa yhteiskunnassa

4.1 Vanhemmuus on vastuullinen tehtävä

Vanhemmuus on elinikäinen etuoikeus, joka alkaa lapsen syntymästä ja jatkuu läpi koko elämän. Kerran alettuaan vanhemmuus on peruuttamaton, mutta alati muuttuva tehtävä ja rooli. Vanhemmuudessa ja vanhempana on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä. Täydellistä vanhemmuutta on vaikea määritellä, sitä ei ehkä ole eikä sellaiseen ole tarvetta. Vanhemmilla on erilaisia näkemyksiä hyvästä tai riittävän hyvästä vanhemmuudesta. Pääsääntöisesti jokainen vanhempi haluaa lapselleen hyvää, mutta aina omat voimavarat tai kyky eivät siihen riitä.

Vanhemmuuteen tarvitaan sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Sisäisiksi voimavaroiksi ymmärretään vanhempien tietämys lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä tämän luonteenpiirteistä. Lisäksi sisäisenä voimavarana pidetään vanhemman kykyä dialogiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa sekä herkkyyttä huomata lapsen tarpeet vastaamalla niihin tarkoituksenmukaisesti. Ulkoiset voimavarat puolestaan koostuvat sosiaalisista tukiverkostoista sekä tiedosta hakea ja saada tarvittaessa ammattiapua. Vanhempien omat kokemukset lapsuudesta ja vanhemmuudesta sekä käsitys itsestä ja luottamus itseän vanhempana auttavat tai estävät riittävän hyvän vanhemmuuden toteutumista. (Järvinen – Lankinen – Taajamo – Veistilä – Virolainen 2012: 124–125.)

Jay Belskyn (1984) mukaan vanhemmuuteen vaikuttavista yksittäisistä tekijöistä vanhemman henkinen hyvinvointi on tärkein. Belsky uskoo vanhemmuuden laadun vaarantuvan eniten, kun vanhemman psyykkiset voimavarat pettävät. Tutkimusten mukaan esimerkiksi vanhemmuuteen liittyvän stressin ajatellaan heikentävän vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä vanhemmuuden laatua, ja stressitekijän olevan yhteydessä vanhemman käyttämiin kasvatuskäytäntöihin. (Kivijärvi – Rönkä – Hyväluoma 2009: 56–57 mukaan.)

Mediassa keskustellaan nykypäivänä usein siitä, että vanhemmuus on hukassa. Tällä viitataan vanhempien lisääntyneeseen epävarmuuteen ja epätietoisuuteen kasvattajan roolista. (Järvinen ym. 2012: 129.) Varsinkin vanhemmuuden alussa tuoreilla vanhemmilla ei välttämättä ole käsitystä uudesta elämäntilanteesta ja siitä, mitä uusia vaatimuksia, muutoksia ja mahdollisuuksia se tuo mukanaan. Vanhemmaksi tuleminen vaatii

usein luopumista tutuista tavoista ja tilalle tulee paljon tuntematonta. (Kabat-Zinn 2011: 29.) Puhutaan lasten kasvatuksesta, mutta monelle tuoreelle vanhemmalle käsite ei ole välttämättä selvä. Järvinen ym. (2012) kuvaavat kasvatuksen tarkoittavan yksilön sopeutumista yhteisöön ja taitoon oppia elämään olemassa olevien rakenteiden, arvojen ja normien mukaisesti (Järvinen ym. 2012: 130–131). Laissa lapsen oikeuksista määritellään, että lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi (Lastensuojelulaki 417/2007 § 2).

4.2 Vanhempien huolia nyky-yhteiskunnassa

Perälä ym. (2013) ovat tarkastelleet lapsiperheiden huolia ja tuen tarpeita. Tutkijat ovat selvittäneet, miten vanhempien tarpeisiin vastataan sekä millaisilla palveluilla, tukimuodoilla ja viranomaisten yhteistyöllä turvataan parhaiten tässä onnistuminen. Tutkimus perustuu vuosina 2009–2012 valtakunnallisesti kerättyyn aineistoon, jonka perustana oli Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen -hanke. Kysely suunnattiin erityisesti pienten lasten vanhemmille, perheiden hyvinvointia kunnissa tekeville työntekijöille sekä palvelun tuottajien vastuuhenkilöille. (Perälä ym. 2013: 122–123.)

Tutkimuksen mukaan valtaosa suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin ja lapsiperheille kohdennetut palvelut ovat heille riittäviä. Toisaalta lapsiperheet, joilla asiat ovat huonommin, ovat entistä vaikeammassa tilanteessa. Vanhempien tuen tarpeissa on eroja riippuen esimerkiksi perheen omasta tukiverkostosta tai huolta aiheuttavan asian luonteesta. Pienellä vähemmistöllä vanhemmista esiintyy useita yhtäaikaista huolenaiheita. Tällöin taustalla ovat usein perheen heikko sosioekonominen asema, vanhemmuuteen liittyvät pulmat tai äkillinen elämänmuutos perheessä. Vanhemmat kaipaavat tutkimuksen mukaan erityisesti tukea vanhemmuuteensa. Tätä tukea on kuitenkin tulosten perusteella vaikeammin saatavissa kuin esimerkiksi lapsen kasvuun ja kehitykseen kohdistuvaa tukea. Palveluita kehitettäessä tuleekin kiinnittää huomiota aikaisempaa enemmän perheisiin, joilla on useampia tuen tarpeita tai avun hakeminen tuntuu vaikealta. Voimavarojensa riittävyyden kanssa kamppailevat vanhemmat toivovat palveluiden olevan saatavilla läheltä omaa asuinalueetta joustavasti kellonajasta riippumatta. (Perälä ym. 2013: 122, 124–125.)

Tutkimustulokset osoittavat, että pienten lasten vanhemmista yli puolet kokee olevansa huolissaan omasta jaksamisestaan äitinä tai isänä. Vastaajista noin kolmannes toi esiin

huolen yhteisen ajan riittämättömyydestä lapsen kanssa, luottamuksesta itseensä vanhempana sekä omasta suhtautumisestaan ja hermojen hallinnasta ristiriitatilanteissa. Lisämurheita perheen arkeen tuovat tutkimuksen mukaan myös esimerkiksi taloudelliset vaikeudet, yksinäisyys tai vanhempien keskinäiset parisuhdeongelmat. Vanhemmat kokevat saavansa lähiverkostosta tai lapsiperheiden palveluiden kautta tukea lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin haasteisiin. Lapsen sosiaalisia suhteita koskeviin kysymyksiin on haastavampaa saada tukea. (Perälä ym. 2013: 122–123.)

Yhteiskunnan muutokset asettavat lasten kasvatukselle myös omat haasteensa. Vanhemmuuden vaatimukset elävät yhteiskunnan muutosten mukana. Sama vanhemmuus, joka toimi hyvin 1960- tai 80-luvulla, ei enää 2010-luvulla ole riittävää. Kaupungistuminen ja media monine muotoineen ovat tuoneet lasten kasvatukseen monia kilpailevia vaikutajia. Lapsen mahdollisuutta ajautua harhateille kuvataan paljon suuremmaksi kuin aikaisemmin, mikäli vanhemmat eivät osaa tai heillä ei ole voimavaroja tukea lasta riittävästi muuttuvissa olosuhteissa. (Rimpelä 2013: 17; Lämsä 2009: 23.)

Törrösen (2012) esittämän arvion mukaan yhteisöjen ja kiinteiden turvallisten verkostojen merkitys on suomalaisessa yhteiskunnassa muuttunut yksilökeskeisemmäksi. Kollektiivisen ajattelun sijaan näyttäytyy 1980-luvulta lähtien vahvistunut käsitys individualisesta yhteiskunnasta, jossa korostuu yksilön vastuu huolehtia itsestään ja perheestään. (Törrönen 2012: 20–21.) Tätä arviota tukee myös Lämsän (2009) esittämä näkemys perhe-elämän ja yhteisöjen muutoksesta. Maaseutujen suurperheet ja lähiyhteisöjen merkittävä tuki ovat usein enää vain muisto viime vuosikymmeniltä. Tuolloin oli vielä tavallista, että lasta ympäröi lähipiirin aikuisten moninainen turvaverkko ja yhteiskunnan palvelujärjestelmän tuki perheelle oli harvinaisempaa. Sosiaalisten verkostojen kaventuminen kuormittaa erityisesti yksinhuoltajaperheiden arkea. (Lämsä 2009: 21–22, 28.)

4.3 Vanhemmuuden tukeminen

Opinnäytetyömme yhtenä tärkeänä tavoitteena on selvittää tukiperhettä odottavien vanhempien näkemyksiä palvelumuodoista, jotka tukisivat perheen odotusaikaa. Kartoituksen myötä työelämäkumppanit voivat vaikuttaa myönteisesti tukiperhettä odottavien perheiden hyvinvointiin sekä tukea vanhempien arjen kasvatustyötä. Yleisesti ajatellaan, että vastuu lasten hyvinvoinnista ja tasapainoisen kehityksen turvaamisesta on ensisijaisesti vanhemmilla. Perheiden hyvinvointia tukevien viranomaisten tukea ja apua tarvitaan, kun vanhempien omat voimavarat ovat vähissä tai lapsen kasvu ja kehitys ovat

kulkemassa ei-toivottuun suuntaan. Lapsiperheiden tukipalveluita järjestävät kunnat itse tai tarvittaessa ne toteutetaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai ostopalveluina muilta palveluntarjoajilta. (Perälä ym. 2013: 121.)

Rimpelän (2008) mukaan perheiden hyvinvointia tarkasteltaessa voidaan todeta, että suomalaisten lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys ovat parantuneet. Samanaikaisesti korjaavien palveluiden kuormitus on kasvanut nopeasti. Tiedot viittaavat ongelmien kasautuvan melko pienelle vähemmistölle. Lapsiperheiden hyvinvointia turvaamaan suunnatut raskaat erityispalvelut, kuten lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelut, lastensuojelun sijoitukset kodin ulkopuolelle ja erityisopetus, ovat 2–4-kertaistuneet vuosien 1990–2005 aikana. (Rimpelä 2008: 17.) Perälä ym. (2013) ovat huolissaan samansuuntaisesta kehityksestä. Heikoimmassa asemassa olevat perheet voivat entistä huonommin ja osalle huono-osaisuuden riskitekijöitä kasaantuu jo hyvin varhaisessa vaiheessa, ikävimmissä tapauksissa jo ennen syntymää. (Perälä ym. 2013: 122.)

Avun ja tuen hakeminen ei ole perheen vanhemmalle aina helppoa. Oikean palvelumuodon löytäminen voi olla haastavaa ja kynnyksen hakemiseen korkea. Vanhempien omalla aktiivisuudella on merkitystä, kun etsitään oikeita tukimuotoja ja vastauksia perheen hyvinvointia koskeviin kysymyksiin. Vanhempien voi olla vaikeaa hahmottaa, kenelle huoli perheen hyvinvoinnista kerrotaan, mitä on vanhemmuuden tukeminen ja mitä se käytännössä tarkoittaa. (Järvinen ym. 2012: 40–41.)

Vanhemmuuden tukemisen yhteydessä puhutaan palveluiden saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Palveluita tarvitaan, mikäli lapsen kasvuolosuhteet ovat puutteelliset tai hyvä vanhemmuus tarvitsee tukea vahvistuakseen. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2012 tuottaman Lapsiperhekyselyn mukaan ne perheet, joilla on suurin tarve ja todennäköisesti myös suurin mahdollisuus hyötyä palvelusta eniten, kokevat palvelun tarjoaman tuen riittämättömimpänä. Tutkimustulosten mukaan henkilöt, joilla on matala sosiaalinen asema ja vähäiset voimavarat, kokevat palveluiden saatavuuden ja niistä koetun hyödyn muita vertailuryhmiä puutteellisempina. (Perälä ym. 2014: 229–238.)

Perheen tuen tarve on tunnistettava varhain ja tuki tarjottava ennen haasteiden muuttamista pysyviksi (Järvinen ym. 2012: 15). Aina perheitä ei pystytä useista erilaisista syistä johtuen tukemaan varhaisessa vaiheessa, jolloin voidaan joutua toteuttamaan raskaampia lastensuojelun toimia. Aivan viimeisimpinä vuosina lastensuojelun kiireelliset sijoitukset ovat määrällisesti vähentyneet. Vuoden 2015 lopullista tilastoa ei ole vielä saatavilla,

mutta vuonna 2014 kiireellisten sijoitusten määrä väheni 10 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisun mukaan vuosi 2014 tilastoitiin ensimmäiseksi koko 2000-luvulla, jolloin kiireellisten sijoitusten määrä kääntyi selvään laskuun. Vuoden 2014 tilastojen mukaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna kaikkiaan lähes 18 000 lasta ja nuorta, joista lähes 60 prosenttia oli huostaanotettuja. (THL: Lastensuojelu 2014.) Entinen lapsiasiainvaltuutettu Maria Kaisa Aula (2014) on painottanut, että arkista tukea perheen kriiseissä ja vanhempien tukemista kasvatuksessa tulee saada kotiin ilman lastensuojeluasiakkuutta (Aula 2014: 131). Näistä varhaisen tuen muodoista tukiperhetoiminta on tärkeässä asemassa tukemassa vanhempien arjessa jaksamista, tosin kodin ulkopuolella.

4.4 Perhekäsityksiä

Perhe-käsitettä on nykyisin vaikea määritellä yksiselitteisesti. Merkittäväksi on vahvistunut näkemys yksilön oikeudesta määritellä perhe itse. Erilaisten perhekokoonpanojen myötä ihmisten käsitys perheestä voi olla hyvinkin erilainen kuin tavallisina pidetty biologinen tai juridinen määritelmä. (Rönkkö 2008: 194.) Myös toinen näkemys tukee Rönkön esittämää ajatusta perhe-käsitteen määrittämisen moninaisuudesta. Jo erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen taustojen vuoksi ihmisten käsitys perheestä vaihtelee paljon. Perinteisenä pidetty vanhempien ja lasten muodostaman ydinperheen rinnalle on tullut esimerkiksi yksinhuoltajaperheitä ja uusperheitä. Usein perheeseen liitetyt käsitteet osallisuus, luottamus ja läheisyys ovat tekijöitä, joita pidetään hyvinvoinnin kannalta merkityksellisinä. Miten perhe sitten tulisi määritellä? Yksinkertainen kysymys, johon vastaaminen ei ole kuitenkaan helppoa. (Jokinen ym. 2013: 175.)

Perhetyyppien muutos näkyy myös tilastoissa. Esimerkiksi yksinhuoltajaperheiden määrä on Suomessa viimeisen neljänkymmen vuoden ajan kasvanut tasaisesti. Yhteiskunnan ja työelämän muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet tämän päivän perherakenteiden monimuotoisuuteen. Viimeaikaisissa tilastoissa kaikista perhetyypeistä yksinhuoltajaperheiden osuus oli 21 prosenttia ja uusperheiden 9 prosenttia. Lapsiperhetyypeistä tavallisin on kuitenkin edelleen perinteisenä pidetty avioparin ja lasten muodostama perhe. (Viidennes lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä 2014: 96.) Yksinhuoltajaäitejä on tilastoitu olevan huomattavasti enemmän kuin yksinhuoltajaisiä (Väestöliitto 2014).

Mielenkiintoinen on Rönkön (2008) esiin nostama seikka, että vanhemman ja lapsen näkemys perheestä voi olla hyvinkin erilainen. Aikuinen voi hämmästyä, keitä lapsi

esimerkiksi piirtää omaan perheeseensä kuuluviksi. Erilaisista määritelmistä huolimatta perhe kuvataan tavallisesti lapsen tärkeimmäksi kasvuympäristöksi. (Rönkkö 2008: 194–195.) Jokisen ym. (2013) mukaan lasten kokemuksia perheestä tai käsityksiä perhesuhteista on kuitenkin tutkittu yllättävän vähän. Usein aihetta on lähestytty vanhempien tai heidän kanssaan työskentelevien aikuisten näkökulmasta. Lasten emotionaalinen turvallisuus moninaisissa perhesuhteissa -projektissa on lapsen näkökulma nostettu keskeiseksi tutkimuksen kohteeksi arvioitaessa perhesuhteita ja näiden suhteiden vaikuttavuutta esimerkiksi lasten turvallisuuden tunteeseen ja hyvinvointiin. (Jokinen ym. 2013: 175.)

Jokinen ym. (2013) ovat selvittäneet lasten käsityksiä itselleen tärkeistä sosiaalisista suhteista verkostokartan avulla. Lapsia pyydettiin ympyrämallin mukaisesti sijoittamaan itsensä keskelle. Verkostokartan kolme sektoria olivat oma perhe, sukulaiset ja muut. Jokainen sektori sisälsi kolme kehää, joista itseään lähimmälle sektorille sijoitettiin lapsen tärkeimmäksi kokemat ihmiset ja seuraaville kehillä muut tärkeysjärjestyksessä. Projektiin osallistuneet lapset kuvasivat verkostokartoissa äidin lähes poikkeuksetta lähimmäksi itseään. Usein ensimmäisellä kehällä olivat myös isät ja sisarukset, mutta toisinaan lapset sijoittivat heidät hieman äitiä kauemmaksi. Isän sijoittaminen toiselle tai harvemmin kolmanneksi lähimmälle kehälle johtui usein siitä, että isä oli muuttanut vanhempien eron myötä pois perheen kodista. Lapsi tapasi isää harvoin, ja suhde koettiin etäiseksi. Vanhempien ja sisarusten jälkeen lähimmälle kehälle sijoituivat usein isoäidit ja lemmikit. Sijaishuollon asiakaslapsen kuvasivat tavallisesti sijaisäidin ja -isän lähelle itseään. Lasten täyttämässä verkostokartoissa raja perheenjäsenten, sukulaisten ja muiden tärkeiden ihmisten välillä oli varsin vaihteleva. Osa lapsista koki kaukaisen sukulaisen tai henkilön ilman sukulaisuutta hyvinkin läheiseksi ja päinvastoin. Osa lapsista näki jopa perheenjäsenet tai sukulaiset itselleen etäisinä. Lasten käsitysten mukaan sukulaisiksi miellettyistä henkilöistä läheisimpiä olivat isovanhemmat ja serkut, lisäksi kummit, tädit ja sedät mainittiin usein. Verkostokartan kolmannen sektorin tavallisimpia edustajia olivat kaverit ja ystävät, joukossa muutamia opettajia, naapureita ja valmentajia. (Jokinen ym. 2013: 183–187.)

Tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että perhe-käsitettä ei voi etenkään lasten mielestä määrittää pelkästään esimerkiksi biologisella yhteydellä tai samassa taloudessa asumisella. Lapset arvostavat merkittävässä sosiaalisissa suhteissa erityisesti yhteistä aikaa, rakkautta ja kiintymystä. Toisinaan lapset määrittelevät perhesuhteita näiden edellä mainit-

tujen tekijöiden valossa, vaikka ne toteutuisivatkin varsinaisten perhesuhteiden ulkopuolella. Lasten avoimuuden perhesuhteiden määrittelyssä uskotaan tukevan lasta esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi elämänmuutosten myötä määrittelee itselleen tärkeitä henkilöitä biologisten perhesuhteiden ulkopuolelta. (Jokinen ym. 2013: 196–197.)

4.5 Verkoston kartoittamisen menetelmiä

Helsingin kaupungin tukiperheteriimi oli työelämäkumppaniksi mukaan lähtiessään erityisen kiinnostunut tukiperhettä odottavien perheiden verkoston selvittämisestä. Heidän työnsä kehittämisen kannalta oli merkittävää saada tietoa, onko perheiden verkostoa ylipäätään selvitetty ja mikäli oli, millä tavoin kartoitus oli tehty. Tukiperheteriimiläisillä oli kokemus, että ainakaan kaikilta heidän asiakkailtaan ei ole selvitetty näiden omaa verkostoa ennen tukiperheen hakemista. Tukiperheteriimi piti verkoston kartoittamista tärkeänä, koska toisinaan perheen omassa lähipiirissä voikin yllättäen olla joku, joka voi olla tiiviimmin perheen tukena. Kun perheen omat verkostot saadaan aktivoitua, ulkopuoliselle tukiperheelle ei ole välttämättä tarvetta. (Palaveri 17.11.2015.)

Perhe- ja verkostokeskeisessä ajattelutavassa korostetaan perheen omaa asiantuntijuutta. Verkostokeskeisellä työotteella tarkoitetaan sellaista työntekijän tai työryhmän toimintaa, jossa huomioidaan ihmisen sosiaalinen verkosto tärkeänä perhettä tukevana tekijänä. Sosiaalinen verkosto muodostuu niistä ihmisistä, perheestä, sukulaisista tai muista elämäntilanteeseen vaikuttavista henkilöistä, jotka yksilö kulloinkin kokee merkittäviksi. (Rönkkö 2008: 192.) Ihmisten verkostot vaikuttavat myönteisesti hyvinvointiin ja tukevat arjessa jaksamista (Raunio 2006: 94), joten niiden selvittäminen viranomaisen toimesta on tärkeää. Myös sosiaalihuoltolaki velvoittaa sosiaalihuollon ammattilaisen selvittämään, keitä asiakkaan verkostoon kuuluu ja kuinka nämä voivat tukea perheen haastatavassa tilanteessa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 43).

Perheen tukiverkoston kartoittamisella tarkoitetaan työmenetelmää, jonka tarkoituksena on selvittää, keitä asiakkaan lähipiiriin kuuluu, millä tavoin asiakkaan nimeämää verkostoa olisi mahdollista aktivoida ja minkälainen tuki verkostolta olisi toivottua (Ihalainen – Kettunen 2013: 44). Verkoston kartoittamisen ja aktivoimisen tueksi on olemassa erilaisia menetelmiä, joita ovat esimerkiksi läheisneuvonpito, verkostokartta ja sukupuu (Seikkula 1996; Heino 2000 ja 2008; Ijäs 2012; Järvinen ym. 2012; Arnkil – Seikkula 2014; Läheisneuvonpito 2016; THL: Sukupuu 2016; THL: Verkostokartta n.d.), jotka seuraavaksi esittelemme lyhyesti.

Yksi läheisneuvonpidon tavoitteista ja tausta-ajatuksista on, että viranomaisten roolia lapsen elämässä voidaan kaventaa, mikäli lapsen omassa verkostossa on ihmisiä, jotka voivat olla tukena (Heino 2000: 12–13). Tämä muuttaa myös työntekijän työotteen viranomaislähtöisestä hallinnasta tukemaan yhteisön omia voimavaroja (Arnkil – Seikkula 2014: 69). Läheisneuvonpitoon kutsutaan lapselle läheisiä ihmisiä, jotka voivat olla sukulaisia tai muita tärkeitä henkilöitä sekä tarvittavia viranomaisiahoja. Vetäjänä läheisneuvonpidossa toimii aina puolueeton koollekutsuja. Läheisneuvonpidossa on tarkoitus löytää ratkaisu johonkin lapsen ja perheen elämän haastavaan tilanteeseen. Perheen verkosto laatii yhdessä suunnitelman siitä, miten perhettä tullaan tukemaan. (Heino 2000: 10, 14.) Suunnitelma esitellään sosiaalityöntekijälle, joka päättää sen hyväksymisestä, kielteisestä päätöksestä perusteluineen tai pyytää verkosta tarkentamaan suunnitelman toteuttamista. Suunnitelmien kuvataan olevan toimivia ja usein hyvin konkreettisesti laadittuja tuoden mukanaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka ilman läheisneuvonpitoa olisivat jääneet hyödyntämättä. (Arnkil – Seikkula 2014: 69.) Ratkaisuvaihtoehtoja tarkastellaan erillisessä seurantakokouksessa. Omat arvionsa ja näkemyksensä tilanteeseen tuovat sekä viranomaiset että lapsen verkosto. Tarvittaessa läheiset laativat keskenään uuden suunnitelman. (Heino 2000: 54, 56.) Helsingin kaupungin organisoi- masta läheisneuvonpidosta vastaa koordinaattori ja koollekutsuja. Palvelu on tarkoitettu lastensuojelun avohuollon asiakkaille. (Läheisneuvonpito 2016.)

Läheisneuvonpitoon osallistuneet vanhemmat ovat sekä kotimaisissa että ulkomaisissa tutkimuksissa kuvanneet läheisneuvonpitoprosessin olleen myönteinen kokemus. Vanhemmat ovat muun muassa tuoneet esiin tulleetensa kuulluiksi ja saaneensa arvostusta. Vanhemmat ovat myös kertoneet, että läheisneuvonpidon myötä lähiverkoston suhteet ovat parantuneet ja ristiriitoja on syntynyt vähemmän. Lasten osalta tutkimuksia on tehty vähemmän ja niiden tulokset ovat ristiriitaisia, mutta yleisimmin läheisneuvonpito on ollut myös lapselle positiivinen prosessi. (Heino 2008: 39–40 mukaan.)

Verkostokartta kuvaa yksilön sosiaalista verkostoa, johon kuuluvat perhe, suku, työ ja koulu sekä muut, kuten viranomaiset, ystävät ja naapurit. Nämä sosiaalisen verkoston alueet on verkostokartassa kuvattu ympyränä, joka on jaettu neljään lohkokseen. Kuvion keskellä on pieni ympyrä, joka kuvaa verkostokartan laatijaa. Tarkoitus on, että verkostokartan tekijä sijoittaa eri sektoreille ihmisiä, läheisimmiksi kokevat lähimmäs keskiympyrää. Ihmiset voidaan kuvata merkein: kolmio on mies ja ympyrä nainen. Näiden merkien väliin piirretään viivoja sen mukaan, ketkä ovat keskenään tekemisissä. Verkostokartta auttaa analysoimaan, millaisista ihmissuhteista sosiaalinen verkosto muodostuu.

(Seikkula 1996: 22–23.) Verkstokarttaa voidaan hyödyntää työskentelyssä esimerkiksi silloin, kun pohditaan asiakkaan tukiverkosta, mietitään ihmissuhteiden laatua tai suunnitellaan viranomaisten yhteistyömuotoja (THL: Verkstokartta n.d.).

Sukupuuh-menetelmän avulla voidaan pohtia ja saada ymmärrystä erilaisiin perheen ja suvun tilanteisiin. Menetelmä auttaa huomaamaan ja vahvistamaan yksilön, perheen ja suvun omia myönteisiä puolia. Lisäksi sen avulla voidaan kartoittaa perheen historiaa sekä menneiden tapahtumien vaikutusta nykypäivään. Samalla voidaan pohtia, mitkä asiat ovat aiemmin tukeneet perhettä haastavissa elämäntilanteissa ja ketkä ovat olleet perheen ja suvun tukena. Sukupuun avulla saadaan tutkittua perheen ja suvun sisäisiä vuorovaikutussuhteita. (Ijäs 2012: 22; Järvinen ym. 2012: 174; THL: Sukupuuh 2016.)

4.6 Lapsiperheiden riskejä syrjäytymiselle

Järventien ja Saulin (2001) mukaan yhteiskunnasta voidaan erottaa kolme tasoa: systeemi-, elämänpiiri- ja yksilötaso. Tätä kolmijakoa tutkijat ovat käyttäneet kuvatessaan lapsi- ja lapsuustutkimuksen näkökulmia. Systeemitasolla tarkoitetaan yhteiskunnan rakenteita ja niiden murrosten heijastumista lapsuuteen. Toisen tason muodostaa elämänpiirien taso, jolla viitataan sosiaalisiin yhteisöihin, kuten esimerkiksi kouluun tai perheeseen. Yksilötaso tarkastelee puolestaan lasta ja hänestä huolehtivaa aikuista. (Järventie – Sauli 2001: 11–12.)

Syrjäytymisen riskitekijöitä ja perheiden huonovointisuutta voidaan tarkastella tämän luokittelman pohjalta. Tarkastelussa tärkeää on huomioida, millä tavalla yhteiskunnan muutokset heijastuvat välillisesti lapsiperheiden arkeen. Järventie ja Sauli (2001) nimeävät ensimmäisellä tasolla syrjäytymisen riskitekijöiksi yhteiskunnalliset muutokset, kuten laman tai työttömyyden, jotka heijastuvat vanhempien heikentyneen toimeentulon kautta lasten hyvinvointiin. Elämänpiiritasolla vanhempien heikentyneet voimavarat näkyvät esimerkiksi puutteellisena perushoivana tai haasteena suorittaa lasten kasvatuksesta. Näiden kahden tason vaikutus heijastuu yksilöön ja näyttäytyy tavallisesti lapsen pahoinvointina tai erityisen tuen tarpeena. (Järventie – Sauli 2001: 11–12.) Vaikka tutkijoiden tekemästä jaottelusta on vierähtänyt jo aikaa, koemme sen vastaavan edelleen tämän päivän syrjäytymisen riskitekijöitä monella tasolla. Mitä aikaisemmin onnistumme tunnistamaan näitä riskitekijöitä, sitä paremmin pystymme tukemaan perheiden hyvinvointia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti vuonna 2012 Lapsiperhekyselyn, johon vastasi satunnaisotoksella lähes 3 000 vanhempaa. Saatujen tulosten mukaan lapsiperheiden vanhemmat työllistyvät yleisesti ottaen hyvin. Tuorein Suomea koetellut talouskriisi vuodesta 2008 lähtien ei ole merkittävästi vaikuttanut lapsiperheiden vanhempien työssäkäyntiin. Vuonna 2012 ala- ja yläkouluikäisten lasten vanhemmista noin 90 prosenttia oli työelämässä. (Salmi – Lammi-Taskula 2014a: 34–36, 310.) Samaisen Lapsiperhekyselyn mukaan työelämän kasvaneet vaatimukset ja huoli työpaikan säilyvyydestä näkyvät sen sijaan myös lapsiperheissä. 7–17-vuotiaiden lasten vanhemmista hie-man alle puolet on huolissaan jaksamisestaan vanhempana ja vajaa neljännes vanhemmista kokee työstä johtuvan kiireen olevan pois lasten kanssa vietetystä ajasta. Äitien ja isien kohdalla ei ole tilastollisesti merkittävää eroa. Työn ja perheen vuorovaikutus koetaan kahtiajakoisesti. Työn ja perheen yhteensovittamisen ajatellaan olevan haasteellista, toisaalta monelle vanhemmalle työ on myös voimaannuttava tekijä. Yli puolet vanhemmista tekisi ansiotyötä, vaikka siihen ei olisi taloudellista pakotetta. (Salmi – Lammi-Taskula 2014b: 38–45.)

Suomen talouden kasvua hidastaneet taantumet ja niukentuneet resurssit ovat jättäneet jälkensä sosiaalialan palvelujärjestelmään. Lapsiperheiden osalta arkisten palveluiden laatu on heikentynyt ja kiristyneet resurssit näkyvät esimerkiksi päiväkotien ja koulujen kasvavina ryhmäkokoina. (Forssén 2012: 105–106.) Forssén, Laine ja Tähtinen (2002) pitävät lapsen hyvinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta keskeisinä perheen sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Nämä voimavarat voivat toimia kahtiajakoisesti, suojaavina tai riskiä lisäävinä tekijöinä. Ulkoisilla resursseilla viitataan tässä yhteydessä esimerkiksi perheen sosio-ekonomiseen asemaan tai materiaalisiin mahdollisuuksiin, kun taas sisäiset resurssit viittaavat lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Perheen sosiaaliset verkostot ja vertaisryhmällinen toiminta ovat yhteydessä sekä sisäisiin että ulkoisiin voimavaroihin. Näiden voimavarojen täytyessä lapsen hyvinvointi lisääntyy, kun päinvastaisessa tilanteessa riski lapsen pahoinvointiin kasvaa. Lasten hyvinvointi on sidoksissa yhteiskunnan rakentaman palveluverkoston toimivuuteen sekä perheen hyvinvointia turvaaviin ja uhkaaviin tekijöihin. Sosiaalinen perimä on yksi riskitekijöistä, ja sen heijastumisesta myöhemmin nuoruuteen ja aikuisuuteen on esitetty näkemyksiä puolesta ja vastaan. Käsitettä syrjäytyminen on kritisoitu erityisesti lapsitutkimuksissa, koska sen pelätään leimaavan perhettä ja lasta. (Forssén – Laine – Tähtinen 2002: 81–88.)

Merkittävä seikka suomalaisen yhteiskunnan nykyrakenteissa on eriarvoisuuden lisääntyminen, joka tulee ilmi etenkin kasvavina tuloeroina ja suhteellisen köyhyyden lisääntymisenä. Kasvavilla tuloeroilla viitataan yksilöiden kasvaviin palkkatuloihin, kun taas suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan tulojen olevan alle 60 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta. Nämä muutokset ovat suomalaisessa yhteiskunnassa merkittäviä, vaikka edelleen kansainvälisessä vertailussa mitattuna eriarvoisuus ja suhteellinen köyhyys ovat Suomessa vähäistä. Yhteiskunnan rakenteelliset muutokset heijastuvat myös lapsiperheiden arkeen. Perheen taloudellinen huoli, työmarkkinoiden kasvavat vaatimukset sekä yhteiskunnan muutokset näkyvät vanhempien heikentyneinä voimavaroina sekä lasten hyvinvointiin liittyvinä huolina. (Törrönen 2012: 22–24; THL: Hyvinvointi- ja terveys 2014.)

Köyhyyden arvioinnin mittarina on tavallisesti käytetty tulotasoa. Lasten kohdalla heidän taloudellinen hyvinvointinsa on usein heijastettu vanhempien tulotasoon. (Jäntti 2010: 66.) Lapsiköyhyydellä tarkoitetaan suhteellisen köyhyysrajan alapuolella olevia lapsiperheitä. Etenkin monilapsisille yksinhuoltajaperheille lapsiköyhyys on merkittävä uhka perheen hyvinvoinnille ja haasteiden kasaantumiselle. Ilahduttavaa kuitenkin on, että alhaisesta tulotasosta huolimatta vanhemmat kokevat pääsääntöisesti pystyvänsä vastaamaan lasten perustarpeista huolehtimiseen. (Törrönen 2012: 24.) Vaikka Suomessa lapsiköyhyys on edelleen pientä verrattuna EU:n keskiarvoon, huolestuttavaa on köyhyyttä mittaavien lukujen kasvu (Jäntti 2010: 68). Vuonna 2014 lapsiköyhyyssaste oli Suomessa lähes kymmenen prosenttia, kun vuonna 1994 vastaava luku oli noin neljä prosenttia. Kymmenessä vuodessa lapsiköyhyyssaste on siis yli kaksinkertaistunut. (Tulonjakotilasto 2014.) Yksinhuoltajakotitalouksien kohdalla köyhyysaste on kaksinkertainen verrattuna yleiseen lapsiköyhyyteen. Perheen taloudellisen epävakauden arvioidaan heijastuvan eniten taapero- ja teini-ikäisiin lapsiin. (Jäntti 2010: 67.)

Lapsiköyhyys on monella tapaa puhuttelevaa ja kätkee sisälleen erilaisia ulottuvuuksia. On esitetty, että perheen pitkäaikainen köyhyys ja taloudellinen niukkuus vaikuttavat negatiivisesti lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja lisäävät syrjäytymisriskiä. Yksilökohtaisia eroja saattaa toki olla, mutta yleisesti ottaen pysyvien taloudellisten huolien nähdään vaikuttavan heikentävästi vanhemmuuteen ja rajaavan lasten valinnanmahdollisuuksia elämässä. (Forssén ym. 2002: 89.) Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteutti vuonna 2010 laajan (1 162 vastaajaa) yläkouluikäisille ja sitä vanhemmille nuorille suunnatun kyselyn nuorten kokemuksista koskien perheen taloudellista tilannetta. Taloudellisia haasteita kohdanneiden perheiden nuoret kuvasivat osallistumismahdollisuuksiaan

heikommiksi kuin hyväosaisten perheiden lasten. Tulosten mukaan nuoret ovat joutuneet luopumaan esimerkiksi harrastuksestaan tai rajoittamaan sosiaalisia menojaan, mikäli ne vaativat taloudellisia resursseja. Lähes puolet vastaajista kantoi huolta perheen taloudellisesta tilanteesta ja koki sen vaikuttavan kielteisesti perheenjäsenten keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010: 1–5.)

Yksinhuoltaja määritellään useissa yhteyksissä vanhemmaksi, joka jakaa talouden vähintään yhden alaikäisen lapsen kanssa (Haataja 2009: 46). Köyhyyden määritelmäksi on puolestaan esitetty syrjäytymistä normaalista sosiaalisesta elämästä (Forssén – Ritakallio 2009: 80). Vuosien 1995–2010 välillä viiden vuoden välein toteutetuista tutkimuksista ilmenee, että yksinhuoltajat ovat taloudellisesti tiukemmalla kuin kahden huoltajan perheet. Yksinhuoltajien köyhyysaste on selkeästi korkeampi ja tilastoissa synkimpänä erottuu vuosi 2005, jolloin noin kolmannes yksinhuoltajista eli köyhyysrajan alapuolella. Vuoden 2010 tilastoitujen lukujen mukaan lähes puolet yksinhuoltajista koki elävänsä köyhydessä, kun vastaava luku kahden vanhemman perheessä oli noin kymmenen prosenttia. (Forssén 2012: 113, 117.) Kokopäivätyö on yksinhuoltajavanhempaa köyhyydeltä suojaava tekijä. Tilastollisesti yksinhuoltajien työttömyys on kuitenkin muuta verrokkiryhmää yleisempää. (Forssén – Ritakallio 2009: 93.)

Broberg ja Tähtinen (2009) ovat tarkastelleet eri perhetyyppien sisäistä dynamiikkaa ja tuovat tuloksissaan esiin, että eri perhetyyppien toimivuudessa ei havaittu merkittävää eroa. Mainittava seikka kuitenkin on, että yksinhuoltajat kokevat perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen muita perhetyyppejä positiivisempänä, kun taas vanhemmuus ja kasvatusta näyttävät yksinhuoltajille muita perhetyyppejä vaativampana. Jälkimmäisenä mainittuun vaikuttaa tulosten mukaan merkittävästi, kuinka toimiva suhde lähi- ja etävanhemman välillä on sekä kuinka tiiviisti etävanhempi on mukana lapsen elämässä. Vastuun jakaminen ja toimiva yhteistyö vanhempien välillä tukee lähivanhemman vanhemmuutta. (Broberg – Tähtinen 2009: 161–167.)

5 Opinnäytetyön menetelmällinen toteuttaminen

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä on selvittää tukiperhettä odottavien näkemyksiä omasta verkostostaan sekä heidän ajatuksiaan tukiperheen tuesta lapselle ja vanhemmalle. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa vanhempien ajatuksia odotusajan palveluiden kehittämisestä. Näiden teemojen ohella olemme kiinnostuneita siitä, miten tukiperhettä odottavien perheiden lapset määrittelevät verkostoaan, minkälaiseksi lapset kuvaavat perhettään ja millaisia toiveita lapsilla on perheelleen tai perheestään.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

Millainen on perheen verkosto vanhemman ja lapsen kuvaamana?

Millaista tukea vanhemmat toivovat tukiperheeltä?

Miten tukiperhettä odottavien lasten vanhemmat kehittäisivät odotusajan palveluita?

Tutkimuskysymykset on muodostettu opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteiden pohjalta. Työssämme pyrimme tuomaan esiin tukiperhettä odottavien lasten ja heidän vanhempiansa ajatuksia. Lisäksi tavoitteenamme on selvittää, millaiset palvelut voisivat tukea perheitä tukiperhettä odotettaessa.

5.2 Tutkimuskohde ja aineiston kuvaus

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat Helsingin kaupungin tukiperhettä odottavat perheet. Nämä perheet ovat myös lastensuojelun avohuollon asiakkaita kuten kaikki Helsingin kaupungin tukiperhettä odottavat. Syinä lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen voivat olla esimerkiksi vanhemman päihteidenkäyttö, vanhemman uupuminen, perheenjäsenten väliset vakavat vuorovaikutuspulmat tai puutteet ja osaamattomuus lapsen tarpeista huolehtimisessa (THL: Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen 2016). Lastensuojelun avohuollon palveluilla pyritään tukemaan vanhemmuutta sekä lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Avohuollon palveluita ovat muun muassa tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja taloudellinen tukeminen, joiden toteutumisesta ja arvioimisesta vastaa

lapsen vastuusosiaalityöntekijä mahdollisuuksien mukaan yhdessä asiakasperheen kanssa. Aiemmin myös tukiperhe luettiin yhdeksi lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi, mutta uuden sosiaalihuoltolain myötä kaikilla kuntalaisilla on yhtäläinen oikeus hakea tukiperhettä. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 34, § 36–37, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 28.) Vuonna 2014 helsinkiläisistä 0–17-vuotiaista lastensuojelun avohuollon piirissä oli 8,6 prosenttia (THL: Tulostaulukko 2016).

Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijät olivat alkuvuodesta 2016 yhteydessä valitsemiinsa asiakkaisiin ja kysyivät näiden halukkuutta osallistua haastatteluumme. Näin ollen emme vaikuttaneet siihen, keitä työntekijät haastatteluun kutsuivat. Sovimme itse puhelimitse haastatteluajat niihin osallistuneiden kesken ja lähetimme postitse haastattelukutsut vanhemmille (Liite 1) ja lapsille (Liite 2). Haastattelut toteutimme maaliskuussa 2016 lastensuojelun avohuollon sosiaalityön toimipisteissä ja perheiden kotona.

Haastatteluaineistomme koostuu kuuden vanhemman ja kuuden lapsen haastattelusta. Pyysimme haastatteluiden aluksi vanhempia allekirjoittamaan osallistumisen vahvistamisen lomakkeen (Liite 3). Näin varmistimme, että haastateltavat ovat tietoisia tutkimukseen osallistumisestaan. Lisäksi pyysimme lasten vanhempia allekirjoittamaan suostumuksen lapsen haastatteluun (Liite 4). Vanhempien haastattelut kestivät noin neljästäkymmenestä minuutista lähes puoleentoista tuntiin, lasten puolestaan vajaasta kahdestakymmenestä minuutista reiluun neljäänkymmeneenviiteen minuuttiin.

Haastateltavilta on tarkoituksenmukaista kysyä joitakin taustatietoja. Tämä lisää ymmärrystä siitä, millaisista kokemuksista käsin haastateltava teemoista kertoo. (Vilkka 2015: 126, 131.) Haastattelemamme vanhemmat ovat 29–45-vuotiaita, lapset 7–12-vuotiaita. Tukiperhettä haastateltavat ovat odottaneet puolesta vuodesta muutamaan vuoteen. Lastensuojelun asiakkaina perheiden lapset ovat olleet parista vuodesta kahteentoista vuoteen. Lapsia haastattelemissamme perheissä on kahdesta kymmeneen. Tavallisimmin haastattelemissamme perheissä samassa taloudessa asuvat perheen äiti ja lapsi tai lapsia. Vanhemmat eivät pääsääntöisesti olleet haastatteluajankohtana täysipäiväisesti työelämässä. Haastateltavat ovat saaneet tiedon tukiperhetoiminnasta perheneuvolan tai lastensuojelun työntekijän kautta. Osa vanhemmista on ottanut asian itse puheeksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa.

5.3 Teemahaastattelu laadullisena tutkimusmenetelmänä

Opinnäyteyömmä on laadullinen tutkimus. Kun tutkimuksen kannalta merkittävää on ihmisten tapa kuvailla ja jäsentää erilaisia asioita, on laadullinen tutkimus luonteva ja perusteltu valinta. Laadullisessa aineistossa merkittävää on tutkimuskohteelle mahdollistuva oma kerronta valmiiden vastausvaihtoehtojen sijaan. Laadullisen tutkimuksen vahvuutena pidetään syvällistä ja ymmärrystä lisäävää näkökulman tarkastelua ja laajentumista. Tutkimustavan heikkoutena on puolestaan tulosten huono yleistettävyyttä, jota ei voida laajemmassa mittakaavassa tehdä. (Alasuutari 2011: 83, 231.) Emme kokeneet yleistettävyyteen liittyviä haasteita ongelmalliseksi, koska Alasuutarin (2011: 237) mukaan laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on ilmiön selittäminen, ei asioiden oikeiksi tai vääriksi todentaminen.

Laadullisen tutkimuksen prosessin voi lyhyesti kuvata etenevän seuraavalla tavalla. Aluksi hahmotellaan alustava tutkimusongelma, jonka jälkeen perehdytään aiheen teoriaan ja fokusoidaan ongelma sen pohjalta. Aiheen haltuunoton jälkeen kerätään aineisto ja analysoidaan se. Tutkimusprosessin viimeisessä vaiheessa tehdään johtopäätökset ja tuotetaan kirjallinen raportti. (Hirsjärvi – Hurme 2014: 14.)

Valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelun tunnusmerkkejä ovat ihmisten omien kokemusten ja merkitysten käsittely (Hirsjärvi – Hurme 2014: 48; Vilkkä 2015: 118). Laadullinen tutkimus ei anna yhtä totuutta tutkitusta aiheesta, vaan tavoitteena on tehdä tulkintoja sellaisista aiheista, jotka eivät tule esiin jokapäiväisessä elämässä eikä niitä voi heti havainnoida. (Vilkkä 2015: 120.) Toteutimme haastattelut yhtä lukuun ottamatta yksilöhaastatteluina, koska tarkoituksemme oli tavoittaa jokaisen osallistujan henkilökohtainen ajatusmaailma. Kokosimme tutkimusongelmamme kannalta keskeisiä teemoja, joita toivoimme haastateltavien pohtivan. Emme kuitenkaan tehneet aiheista tarkkoja kysymyksiä, emmekä ohjanneet kysymysten laajuutta ja järjestystä. Näin ollen saman aihepiirin haastattelut olivat hyvinkin erilaisia ja eri pituisia (Eskola – Vastamäki 2015: 29; Vilkkä 2015: 124). Teemahaastattelun avulla saadun aineiston ei tarvitse olla laaja, kunhan se on laadukas (Vilkkä 2015: 150). Teemahaastattelun vahvuutena pidetään sen mahdollistamaa tapaa kertoa itselleen merkityksellisistä asioista vapaamuotoisesti ilman tutkijan etukäteen laatimaa tarkkaa kysymyksenasettelua (Hirsjärvi – Hurme 2014: 35).

Olimme miettineet sekä vanhemman että lapsen teemahaastattelurunkoon (Liitteet 5 ja 6) myös tarkentavia lisäkysymyksiä ja apusanoja siltä varalta, että teema itsessään ei tuottaisi keskustelua. Tarkentaville lisäkysymyksille ja apusanoille oli haastatteluissa käyttöä vaihtelevasti. Osa vanhemmista ja lapsista kuvasi hyvin monisanaisesti teeman esiin nostamia ajatuksia, kun taas joidenkin kohdalla pyysimme haastateltavia tarkentamaan vastauksiaan tai esitimme teemaa koskevia lisäkysymyksiä syventämään ymmärrystä heidän näkemyksistään. Mikäli haastateltavat kokivat teeman ymmärtämisen hankalana, pyrimme tarkentamaan aihepiiriä toisia ilmaisuja käyttäen.

Haastattelijoiden on huolehdittava myös siitä, että haastateltava pysyy halutussa aiheessa eikä keskustelu lähde liiaksi harhailemaan (Vilkka 2015: 131). Olimme muotoilleet teemahaastattelurungon joustavaksi, mikä mahdollisti haastateltaville vapaamuotoisen kerronnan. Opinnäytetyön tavoitteita ja tarkoitusta vastaavaksi laadittu haastattelurunko varmisti kuitenkin, että käymme haastateltavien kanssa samoja asioita läpi, vaikka niiden järjestys saattoikin vaihdella. Tässä yhteydessä oli mielestämme huomattavasti apua siitä, että haastattelijoina oli kaksi. Olimme jakaneet neljä käsiteltävää teemaa tasan niin, että molemmilla oli päävastuu kahden teeman läpikäymisestä. Tämä selkeytti haastatteluiden rakennetta ja vahvisti osaltaan niiden sujuvuutta. Ennalta sovitun käytännön avulla varmistimme myös, että kaikki teema-alueet tulevat tarkoituksenmukaisesti läpikäytyä. Teemahaastattelurunkoa laatiessamme hyödynsimme ratkaisu- ja voimavarakeskeistä lähestymistapaa, koska halusimme osaltamme tukea perheiden voimavaroja.

5.3.1 Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen lähestymistapa

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen lähestymistavan juuret ulottuvat Yhdysvaltoihin amerikkalaisen psykiatrin Milton Ericsonin lyhytterapeuttiin menetelmiin sekä kalifornialaisen Mental Research Instituten (MRI) lyhytterapiakeskuksessa 1960- ja 70-luvuilla luotuun ajattelutapaan. Ericsonin ajatuksen mukaan ihmisen tiedostomaton mieli on luovuden ja uuden luomiselle suotuisa alue, jota täytyisi erilaisin keinoin pystyä aktivoimaan. Ongelmatilanteisiin ajautumisen taustalla on Ericsonin näkemyksen mukaan usein rajoitunut ja kaavamainen tapa toimia. Lyhytterapiassa tapaamisten määrä ei ole ratkaiseva. Sen sijaan keskiössä on positiivisen ajattelutavan käynnistyminen, mikä vahvistuu omalla painollaan asiakkaasta itsestään käsin. Ratkaisu- ja voimavarakeskeistä lähestymistapaa on käytetty ennen kaikkea terapeutisessa yhteydessä. (Aarnisalo – Mattila 2012: 152.) Näkökulman myönteisiä vuorovaikutuksen ja toiminnan muotoja on kuitenkin

hyödynnetty monissa erilaisissa työskentelytavoissa (Katajainen – Lipponen – Litovaara 2008: 14).

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen lähestymistavan keskeisinä uranuurtajina pidetään In-soo Kim Bergiä ja Steve de Sharezia sekä heidän kollegoitaan lyhytterapiakeskuksessa Yhdysvaltojen Milwaukeeessa. Bergin mukaan ratkaisu- ja voimavarakeskeisen ajattelumallin rakenne on yksinkertainen. Lähtökohtaisesti on kannattavampaa keskittyä mahdollisiin ratkaisuihin kuin ongelmiin. On myös helpompaa vahvistaa yksilöä tukevia voimavaroja ja toivottuja käyttäytymisen malleja kuin lähestyä ihmistä ongelmalähtöisesti. Lähestymistavassa ihmiselämää kuvataan jatkuvana muutosprosessina. (Berg 1994: 9–10.)

Ajattelumalli saavutti Suomen ja aiheesta kiinnostuneet terapeutit 1970-luvun puolivälissä. Menetelmää on jo pitkään käytetty hyväksyttävänä viitekehystenä kohdata eteen tulevia inhimillisiä haasteita ja tapana suhtautua tulevaisuuteen myönteisellä tavalla. (Furman – Ahola 2012: 132–133.)

Bergin ja Steinerin (2003) mukaan ratkaisukeskeinen näkökulma pohjautuu ajatukseen, jossa perinteisemmän ongelmalähtöisen lähestymistavan sijaan keskitytään yksilön voimavaroja vahvistavaan työskentelyyn. Menneisyyden sijasta keskeisiä lähestymiskulmia ovat nykyhetki ja tulevaisuus. Olennaista on selvittää, mikä olisi asiakkaan näkemyksen mukaan ihannetilanne tulevaisuudessa sekä mikä olemassa oleva tukee tuon tavoitteen saavuttamisessa. Tätä kysymyksenasettelua luonnehditaan ihmekysymykseksi, jonka ympärille menetelmän ajatusmaailma kietoutuu. Kysymyksenasettelulla uskotaan olevan merkitystä asiakkaan kykyyn nähdä ratkaisuja ongelmien sijaan. (Berg – Steiner 2003: 23.) Myös Lipponen (2014) korostaa tulevaisuusnäkökulmaa ratkaisukeskeisen ajattelumallin keskeisenä tekijänä. Unelmat, toiveet, tavoitteet ja askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ovat käsitteitä, joilla kuvataan tulevaisuuden toivottua näkymää. Tarkoituksena on vahvistaa myönteisiä tunteita ja positiivista ajatuskuvaa. (Lipponen 2014: 212.) Opinnäytetyömme teemoissa kysymyksenasettelu ohjasi haastateltavia pohtimaan menneisyyden sijaan nykyhetkeä ja tulevaisuutta.

Hyödynsimme ratkaisukeskeiselle näkökulmalle ominaista ihanneteemaa opinnäytetyön teemahaastatteluissa, kun pyysimme vanhempia pohtimaan ja kuvaamaan perheen ihannetilannetta verkoston sekä tukiperheen tuen osalta lapselle ja vanhemmalle. Tule-

vaisuuden pohtimisen ajatellaan olevan mieluista. Furman ja Ahola (2012) puhuvat tulevaisuuteen viitatessaan ”ei-kenenkään-maasta”, jossa kaikenlainen ajatusleikki ja erilaiset kuvitelmat ovat sallittuja. Myönteisillä mielikuvilla vahvistetaan toiveikkuutta ja niiden koetaan tukevan myös tavoitteiden asettamisessa. (Furman – Ahola 2012: 86–87.) Aarnisalonen ja Mattilan (2012) mukaan voimavarakeskeisessä lähestymistavassa ihmisen toimintaa voidaan käsitellä varsin yksinkertaisella tavalla, jossa keskeistä on tutkia ratkaisukeinoja ja ehdottaa toisenlaisia ratkaisumalleja ei-toimiviin tilanteisiin (Aarnisalo – Mattila 2012: 153).

Ratkaisukeskeinen lähestymistapa sopii käytettäväksi sekä aikuisten että lasten kanssa työskentelyyn monenlaisissa tilanteissa. Se vaatii halua ja valmiuksia keskittyä tulevaisuuteen sekä etsiä keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi omista vahvuuksista käsin. (Aarnisalo – Mattila 2012: 163.) Haastateltavat nähdään opinnäytetyössämme oman elämänsä asiantuntijoina. Kuuntelimme haastateltavien kertomaa huolellisesti ja kunnioitimme heidän tapaansa kertoa opinnäytetyömme kannalta merkittävistä teemoista.

Voimavarasuuntautuneessa työskentelyssä kysymyksenasettelua kutsutaan avoimeksi. Haastateltavaa pyydetään kuvailemaan ennalta määritellyjä teemoja positiivisen ajattelun kautta. Oikeaa tai väärää vastausta ei ole. Avoimilla kysymyksillä tavoitellaan näkökulman laajentumista, uusien mahdollisuuksien avautumista ja tilanteen tarkastelua myönteisessä valossa. (Lipponen 2014: 212.) Tarkoitus esimerkiksi perheen kanssa toimiessa on yksinkertainen: Voimavaroja ja vahvuuksia kartoittamalla löydetään arkea vahvistavia tekijöitä perheen omista kokemuksista ja toimivista ratkaisuista, joiden varaan nykyhetkeä ja tulevaisuutta on hyvä rakentaa (Lipponen 2010: 131–132). Kysymysten tarkoituksena ei ole ohjata ajatteluprosessia, vaan tarjota haastateltavalle mahdollisuus pohtia omia näkökantojaan. De Jong ja Berg (2008a) pitävät aitoa uteliaisuutta keskustelua ohjaavana tekijänä ja kysymyksenasettelut, kuten ”voitko kertoa siitä lisää” ja ”minua kiinnostaisi kuulla” ovat suotavia. Avoimilla kysymyksillä kunnioitetaan haastateltavaa oman elämänsä asiantuntijana. (De Jong – Berg 2008a: 36.) Kuten edeltä käy ilmi, on teemahaastattelussa ja voimavarasuuntautuneessa lähestymistavassa useita toisiinsa tukevia piirteitä. Molemmissa korostuu haastateltavan mahdollisuus kertoa kokemuksistaan ilman jäykkää kysymyksenasettelua.

5.3.2 Myönteisten tunteiden ja ajatusten vahvistaminen

Ratkaisukeskeisen vuorovaikutuksen ajattelumallissa uskotaan, että lyhyessäkin ajassa on mahdollista vaikuttaa yksilön myönteisiin kokemuksiin ja näin vahvistaa ajattelun suuntaa voimavaroja kuluttavien asioiden sijaan myönteisten asioiden näkemiseen. Lähestymismallissa merkittävää on asiakkaan kuuleminen, kunnioittava kohtaaminen sekä asiakkaan omien vahvuuksien ja tietotaidon hyödyntäminen voimavaroja lisäävänä tekijänä. Lipponen (2010) pyrkii tulkinnallaan osoittamaan, että ratkaisukeskeisessä työkentelyssä syntyy ja ylläpidetään myönteisiä tunteita. Myönteisillä tunteilla vahvistetaan ihmistä, hänen vahvuuksiaan ja mahdollisuutta selvittää elämässä eteen tulevista haasteista. Tätä lähestymistapaa pidetään ratkaisukeskeisen menetelmän vahvuutena. (Lipponen 2010: 125–126.)

Haastattelutilanteissa huomioimme positiivisen vuorovaikutuksen merkityksen ja luomalla myönteisen ilmapiirin rohkaisimme haastateltavia vapaamuotoiseen kerrontaan. Sopivan tukiperheen löytymisen ajaksi vanhemmat tarvitsevat luottamusta nähdä asiat positiivisessa valossa, jolloin perheen haasteiden sijaan keskitytään havainnoimaan, mitkä asiat perheessä ovat jo hyvin ja millaisia voimavaroja vanhemmilla itsellään on. Lisäksi ihannekysymysten avulla haastateltavia rohkaistiin pohtimaan sitä, miltä tulevaisuus voi parhaimmillaan näyttää. Vanhemmat saivat vielä itse arvioida, minkälainen tuki auttaisi heitä jaksamaan tukiperhettä odottaessa. Lipposen (2010) mukaan ratkaisukeskeisen lähestymistavan myötä voidaan esimerkiksi perheiden kohdalla saada nopeakin edistystä aikaan. Asioiden pohtimisesta tulee miellyttävämpää, kun ongelmien sijaan keskitytään myönteiseen toimintaan, vuorovaikutukseen ja tunteisiin. (Lipponen 2010: 132.)

5.4 Ratkaisukeskeinen lähestymistapa lasten haastatteluiden toteutuksessa

Sekä Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta että Parasta Lapsille ry nostivat opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa keskeiseksi näkökulmaksi lasten ajatusten kuulemisen. Kasvatustieteiden ammattilaiset Riikka Hohti ja Liisa Karlsson (2013) ovat kirjoittaneet artikkelin Lasta kannattaa kuunnella. He korostavat lasten tuottaman tiedon merkitystä asioiden kokonaiskuvan saamiseksi. Kaksikko paneutuu artikkelissaan erityisesti koulumaailmaa koskevaan TeLLis-hankkeeseen (Lapset kertovat hyvinvoinnistaan – kuka kuuntelee? Lasten äänet kuuluviin!). Tutkimus osoitti, että lapset kokevat kertomisen mielek-

kääksi ja haluavat saada äänensä kuuluviin. Tutkijat painottavat, että keskeisintä on välittää aitoa kiinnostusta lapsen ajatuksia kohtaan. (Hohti – Karlsson 2013: 164–166; Jokinen ym. 2014: 176.) Kirjoittajien tavoin haastattellessamme lapsia oli lähtökohtana mahdollisimman vapaa kerronta.

Ratkaisukeskeinen lähestymistapa sopii ajatusmaailmaltaan hyvin lasten kanssa työskentelyyn (Lipponen – Saarnio 2006: 19). Lasten haastatteluissa selvitimme heidän ajatuksiaan omasta verkostostaan. Emme kysyneet lapsilta tukiperheestä, koska emme tienneet, olivatko kaikki lapset tietoisia tukiperheen hakemisesta. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, millaisena lapset perheensä kuvaavat ja minkälaisia toiveita lapsilla on perheestään tai perheelleen. Näin voisimme verrata, onko toiveisiin mahdollista vastata tukiperheen avulla.

Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa painotetaan positiivisen aloituksen tärkeyttä, kun keskustellaan lasten kanssa. Lapsi saa halutessaan kertoa vapaamuotoisesti itselleen tärkeistä asioista. Haastattelijoiden on tärkeää puhua selkeästi yksinkertaisella kielellä välttämättä pitkiä ja vaikeasti ymmärrettäviä ilmaisuja. Tarvittaessa voidaan sopia esimerkiksi niin, että kaikki istuvat lattialla, jolloin lapsen on ehkä helpompi kommunikoida, kun ei tarvitse katsoa ylöspäin. Haastattelutilanteen ei tarvitse olla kestoiltaan pitkä, vaan tässäkin on tärkeä huomioida lapsen ikä ja vireystila toimien sen mukaisesti. Haastattelutilanteeseen on myös hyvä varata paperia ja kyniä, jotta lapsi voi käyttää näitä kerronnan tueksi. (De Jong – Berg 2008a: 175–176.)

Sveitsiläinen lastenpsykiatrian uranuurtaja Therese Steiner (2003) uskoo ratkaisu- ja voimavarakeskeisen lähestymistavan sopivan hyvin lapsen tapaan tarkastella maailmaa. Steiner näkee vahvana lapsen luontaisen kyvyn ongelmien ja vaikeuksien sijaan löytää ratkaisuja. Lapset ovat ratkaisuehdotuksissaan luovia. Lapsen kanssa työskenneltäessä aikuisen tehtävää kuvaillaan usein helpoksi. On kuunneltava ja havainnoitava lasta tarkasti ja kunnioittavasti saadakseen tietää, mitä lapsi tarvitsee. Vahvistettaessa lapsen jo olemassaolevia vahvuuksia ja taitoja puutteiden havainnoimisen sijaan rakennetaan myös tulevaisuutta näiden vahvuuksien varaan. Lapsen ainutkertaisuuden näkeminen on tärkeää. Mitä kunnioittavammin suhtaudumme lapsen yksilöllisiin luonteenpiirteisiin, sitä enemmän rohkaisemme lasta löytöretkelle tutustumaan ainutkertaiseen persoonaansa. (Berg – Steiner 2003: 5, 14.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2014) mukaan lapsen ikä vaikuttaa merkittävästi haastatteluun, koska esimerkiksi alle esikouluikäisten lasten sanavarasto ei vielä ole kovin laaja. Keskustelun tueksi onkin syytä ottaa esimerkiksi kuvia. Hughes ja Baker (1990) ajattelevat, että lapsen haastattelussa tietoa kerätään ennemminkin ei-sanallisesti leikkien ja piirrosten avulla. (Hirsjärvi – Hurme 2014: 129 mukaan.) Rajasimme haastateltavien lasten ikähaarukaksi 7–12 vuotta, koska ajattelimme tämänikäisten lasten pystyvän sanallisesti kertomaan ajatuksistaan. Oman työkokemuksemme kautta olemme huomanneet, että myös kouluikäisten lasten kanssa on hyvä käyttää erilaisia kuvia ja piirtämistä keskustelun tukena.

Hirsjärvi ja Hurme (2014) ovat soveltaneet Anderssonin (1998) listaa asioista, jotka lapsen haastattelussa on huomioitava. Lapselta on muistettava tarkistaa, että hän ymmärtää haastattelijan käyttämät käsitteet. Lapsen kertomasta on oltava kiinnostunut, vaikka lapsi selittäisi pitkästikin esimerkiksi mielileikistään. Haastattelijalla on tutkimustilanteessa tietty rooli: haastattelija tapaa lapsen vain kerran ja haastattelijan on pysyttävä neutraalina lasten vastauksille eikä lasta saa painostaa vastaamaan. Lapset muistavat hyvin heiltä kysytyjä ja heille luvattuja asioita, joten haastattelijan on pidettävä ne myös tiukasti mielessään. Lapsia haastateltaessa tulisi aloittaa lapsille tutuista teemoista, jotta haastatteluilmapiiri saadaan luotua turvalliseksi lapselle. (Hirsjärvi – Hurme: 2014: 131.)

Yarrowin (1960) mukaan on olemassa keinoja, joiden noudattaminen helpottaa alaikäisen haastattelua. Lapselle voi osoittaa, että muutkin lapset ovat tunteneet asiasta samoin kuin hän: ”Jotkut lapset pelkäävät öisin. Miltä sinusta tuntuu?” Lapselta voi kysyä siten, että antaa tälle kaksi vastausvaihtoehtoa: ”Jos joku kiusaa sinua koulussa, kiusaatko takaisin vai kerrotko aikuiselle?” Lasta haastateltaessa on syytä kiinnittää huomiota käyttämiinsä termeihin. Haastateltavan on esimerkiksi parempi käyttää asioista mieluummin myönteisiä kuin kielteisiä sanoja sekä vältettävä kysymyksenasettelua, jolla viitataan lapsen tehneen jotakin kielteistä. Kysyessään haastattelija voi myös esittää myönteisen toiminnan ennen kielteistä: ”Mitä kivaa kesälomassa oli? Entä tylsää?”. (Hirsjärvi – Hurme 2014: 131 mukaan.)

Olemme työskennelleet pitkään lasten ja nuorten parissa. Uskomme, että meille on työhistoriamme aikana vahvistunut sellaisia taitoja, jotka tukevat lasten kanssa työskentelyä ja heidän huomioimistaan. Haastattelut toteutimme toiminnallisesti kolmena rastina,

koska uskoimme sen olevan parempi tapa työskennellä lasten kanssa perinteisen haastattelun sijaan. Kävimme kaikkien lasten kanssa rasti samalla tavalla lävitse antaen kuitenkin tilaa lasten persoonallisille tavoille toimia.

Ensimmäisellä rastilla pyysimme lapsia kuvailemaan perhettään ja muita heille tärkeitä ihmisiä. Lähes kaikki lapset valitsivat ilmaisutavakseen piirtämisen. Kävimme lasten kanssa piirustukset läpi ja lapset kertoivat tarkemmin, keitä he olivat piirtäneet kuvaamaan läheisiään. De Jong ja Berg (2008b) pitävät kuvien piirtämisestä monelle lapselle tavanomaista haastattelua helpompana tapana tuoda ajatuksia esiin. Piirtämisen etuina nähdään keskustelun eteneminen lapsen tahdilla, sen rauhoittava vaikutus ja kiireetön tunnelma. Visuaalinen kuva auttaa lasta hahmottamaan kokonaisuutta paremmin ja kannustaa omien ajatusten ilmaisuun. (De Jong – Berg 2008b: 182.)

Toiselle rastille olimme kirjoittaneet paperilapuille erilaisia adjektiiveja (Kuvio 1) ja asettelleet ne valmiiksi pöydälle. Pyysimme lapsia valitsemaan adjektiivien joukosta kolme, jotka kuvaavat heidän mielestään parhaiten perhettään. Annoimme lapsille aikaa rauhassa tutustua adjektiiveihin ja mikäli joukossa oli lapsille tuntemattomampia sanoja, kävimme ne yhdessä läpi. Adjektiivin valittuaan pyysimme lasta vielä kuvailemaan, millä tavalla lapset ajattelevat heidän perheensä olevan valitsemansa adjektiivin kaltainen. Adjektiivikortteihin kirjoitettujen sanojen valinnassa hyödynsimme Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osamaamiskeskuksen (Socca) lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn suunnattua materiaalia (Socca n.d.).

MIELENKIINTOINEN		HAUSKA	PELOKAS
ONNELLINEN	RAKAS		SURULLINEN
	ILOINEN	UJO	VAIKEA
	RAUHALLINEN		RENTO
TYHMÄ	MIELLYTTÄVÄ		TÄYDELLINEN
	HILJAINEN	JÄNNITTYNYT	
YSTÄVÄLLINEN		YKSINÄINEN	VAKAVA
IHANA	HYVÄ	EPÄVARMA	
HYVÄNTUULINEN		TOIMELIAS	KÄRSIVÄLLINEN

Kuvio 1. Lasten haastatteluissa käytetyt adjektiivit

Kolmatta rastia varten olimme askarrelleet toivelaatikon. Ohjeistimme lapsia kirjoittamaan pienille lapuille kolme toivetta perheestään tai perheelleen ja sujauttamaan ne laatikkoon. Ennen toiveiden kirjoittamista kerroimme lapsille, että toiveiden tulisi olla sellaisia, jotka voimme lukea yhdessä ennen toivelaatikkoon laittamista. Näin halusimme tälläkin rastilla varmistaa, että lapset olivat tietoisia toiveiden läpikäymisestä ja heillä oli mahdollisuus vaikuttaa, millaisia toiveita esittivät. Lipponen ja Saarnio (2006) painottavat lasten olevan usein mestareita pohtimaan, miten perhettä voitaisiin tukea tai asettuihin tavoitteisiin päästä. Haastattelijoiden on annettava lasten luovuudelle ja kekseliäisyydelle mahdollisuus. (Lipponen – Saarnio 2006: 24.)

5.5 Aineiston analyysi

Alasuutari (2011) tiivistää laadullisen aineiston analysointiprosessin kahteen päävaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineistosta saadut havainnot pelkistetään ja myöhemmin havaintojen kautta pyritään ratkaisemaan tutkimusasetelmaksi luotua arvoitusta. (Alasuutari 2011: 39.) Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on selkeyttää haastatteluaineistoa ja kuvata seikkoja, joita tutkitusta teemasta ei entuudestaan ole tiedetty (Eskola – Suoranta 2001: 137). Analyysin taustalla käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tässä analyysitavassa analysoinnin pohjana ei ole valmiin teorian oletuksia, vaan haastateltavien puheesta nostetaan esiin teemoja (Eskola – Suoranta 2001: 185–186). Haastattelukysymysten ja -teemojen laadinnan pohjalla käytimme kuitenkin teoriaa, joten aivan täysin analyysitapamme ei vastaa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tavoitteenamme ei kuitenkaan ollut tulkita tuloksiamme tiettyyn valmiiseen teoriapohjaan kuten teorialähtöisessä ja teoriaohjaavassa lähestymistavassa (Tuomi – Sarajärvi 2009: 113–118), vaikkakin vertaamme tuloksia keräämäämme teoriaan aiheesta sekä aiempiin tutkimustuloksiin.

Laadullisen aineiston analyysi alkaa jo haastatteluiden aikana sekä niitä litteroidessa eli kirjoitettaessa auki (Hirsjärvi – Hurme 2014: 136). Nauhoitimme kaikki haastattelut, jotta itse haastattelutilanteet olisivat mahdollisimman aitoja kohtaamisia ilman muistiinpanovälineitä. Haastatteluaineiston litteroimme heti haastatteluiden jälkeen. Näin ollen haastattelutilanteet ovat kirkkaana muistissa ja tutkija voi tarvittaessa palata kysymään haastateltavalta epäselväksi jääneitä asioita. Aineiston auki kirjoittaminen on mahdollista tehdä usealla eri tavalla riippuen aineiston käyttötarkoituksesta ja tutkimuksen tavoitteista. (Hirsjärvi – Hurme 2014: 92, 135, 139.) Tutkimuksemme kannalta keskeistä oli

äänitallenteiden sanatarkka puhtaaksi kirjoittaminen tekstimuotoon, joten tämä tapa litteroida aineistoa oli meille selkeä valinta. Näin ollen jätimme litteroidusta aineistoista pois esimerkiksi äänensävyt ja tauot, koska ne eivät olleet mielestämme tutkimuksen kannalta merkityksellisiä. Litteroinnin yhteydessä merkitsimme haastateltavat koodeilla A1–A6 ja L1–L6, jotta vastaukset eivät sekoittuisi analysointivaiheessa. Lisäksi merkitsimme saman perheenjäsenten vastaukset perhettä kuvaavilla tunnisteilla varmistaaksemme, että vastausten vertaileminen olisi tulosten yhteydessä tarvittaessa mahdollista. Litteroitua aineistoa kertyi kaikkiaan 107 sivua.

Litteroinnin jälkeen luimme auki kirjoitettuja haastatteluita useita kertoja läpi ja tutustuimme aineistoon huolellisesti. Kävimme jokaisen teeman yksitellen läpi ja merkitsimme esiin nousseet samankaltaisuudet eri värein. Ryhmittelimme alkuperäisilmausten samankaltaisuudet ja selkeät eroavaisuudet omiksi alaluokiksi. Tässä vaiheessa tärkeää oli huomioida, että tiettyyn teemaan liittyvää aineistoa saattoi olla myös muiden teemojen alla. Tällöin luonnollisesti yhdistimme alkuperäisilmauksen sitä kuvaavan teeman alle.

Analyysiprosessin seuraavassa vaiheessa tiivistimme aineistoa pelkistämällä alkuperäisiä ilmauksia. Kirjoitimme muodostamamme pelkistetyt ilmaukset ylös ja siirsimme ne toiselle paperille, jotta niiden hahmottaminen ja läpikäyminen olisi selkeämpää. Tässä vaiheessa huomasimme, että monet eri haastateltavien alkuperäisilmaukset tarkoittivat pelkistettyinä ilmauksina samaa asiaa ja näin aineistomme tiivistyi entisestään. Johdonmukaisen työskentelyn varmistamiseksi numeroimme alkuperäisilmauksen ja sitä vastaavan pelkistetyn ilmauksen toisiaan vastaavaksi. Jatkoimme aineiston ryhmittelyä ja analysointia näin eteenpäin koko aineiston osalta. Aineiston pelkistämisen tarkoituksena on saada aineisto hallittavampaan ja helpommin käsiteltävään muotoon yhdistämällä lukuisia havaintoja yhdeksi havainnoksi, jossa sama ilmiö tai asia on todetavissa (Alasuutari 2011: 40). Taulukossa 1 on esimerkki aineiston pelkistämisestä, joka koskee vanhempien ajatuksia tukiperheen tuesta lapselle.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Lapsen täytyy saada se et se hyväksytään semmosena ku se on elikkä hyväksytään erilaisuus, koska se on poikatyttö ja se on oikeesti tosi iso asia sille niin ku se et se kokis sen et se oikeesti hyväksytään myös muualla."	Erilaisuuden hyväksyminen
"(...) vahvistaa lapsen niin ku niitä sitä itseluottamusta et hän osaa."	Itseluottamuksen vahvistaminen
"(...) mä uskon et se [lapsi] tosiaan tykkäis et sais vaan jonkun lähtemään sen kanssa ja olis niinkö aikaa ja sit taas toisella lapselle se, semmonen tuki ja hyväksyntä..."	Yksilöllinen huomioiminen
"(...) myöskin ehkä kaipais sitä jotain semmosta omaa paikkaa, mikä ois nimenomaan just hälle eikä siskoille."	Oma aika ja paikka lapselle

Pelkistetyistä ilmauksista etsimme jälleen samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia teemojen muodostamista varten. Myös tässä yhteydessä oli nähtävissä samanlainen ilmiö kuin pelkistämisessä: Pelkistetyistä ilmauksista muodostettuja teemoja oli ensimmäisessä työvaiheessa lukuisia, mutta toistuvan aineiston läpikäymisen sekä yhteisen pohdinnan jälkeen teemojen tiivistäminen ja yhdistäminen olivat lopulta luontevaa. Taulukossa 2 on kuvattu esimerkki aineiston teemoittelusta.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Pelkistetty ilmaus	Teema
Erilaisuuden hyväksyminen Itseluottamuksen vahvistaminen Yksilöllinen huomioiminen Oma aika ja paikka lapselle	Kohdatuksi tuleminen ja huomioiminen

Seuraavassa tulokset-luvussa haastatteluaineiston suoria lainauksia käyttäessämme merkki (...) tarkoittaa lainauksen alkavan keskeltä lausetta ja merkillä ... tarkoitamme lauseen vielä jatkuvan, mutta lainaus on otettu vain kolmeen pisteeseen saakka. [] -merkkien sisältö taas selittää sanaa tai asiaa tilanteissa, joissa suorassa lainauksessa ei muuten käy puheessa oleva asia ilmi. Haastateltavien yksityisyyttä suojataksemme olemme korvanneet esiin tulleet erisnimet sanalla lapsi tai sisarus.

6 Tulokset

6.1 Perheen verkosto vanhemman kuvaamana

Tässä tulokset-luvussa käytämme käsitettä vanhemmat, jolla tarkoitamme haastatte-luumme osallistuneita vanhempia. Lapsilla puolestaan tarkoitamme haastattelemiamme tukiperhettä odottavia lapsia.

Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta oli työnsä kehittämisen kannalta kiinnostunut siitä, miten perheiden verkostoa on kartoitettu ennen tukiperheen hakemista. Aineiston perusteella on havaittavissa, että verkostoa ei ole haastateltavien perheiden kohdalla systeemaattisesti selvitetty. Mainittavana seikkana voidaan todeta, että vain yhdelle per-heelle oli järjestetty läheisneuvonpito. Aineistosta käy ilmi, että vanhemmille eivät ole tuttuja verkoston kartoittamiseen käytetyt menetelmät, kuten esimerkiksi sukupuu tai ver-kostokartta. Menetelmien vähäisestä käytöstä huolimatta perheelle tärkeitä ihmisiä on kuitenkin jonkin verran selvitetty yhteisissä keskusteluissa vanhempien kanssa.

Aineiston perusteella tukiperhettä odottavilla perheillä on läheisverkostossaan joitakin sukulaisia tai muita tärkeitä ihmisiä, jotka tukevat perheitä arjessa. Verkoston laajuus vaihtelee perhekohtaisesti muutamasta läheisestä laajempaan tukiverkostoon. Läheis-verkostoa kuvatessaan vanhemmat kertoivat usein aluksi ydinperheestään, jossa taval-lisesti samassa taloudessa asuu äiti ja lapsi tai lapsia. Aineistossa korostuu vanhempien oman äidin eli lasten äidinäidin olevan perheille merkittävä konkreettinen tuki, jonka kanssa yhteydenpito on usein viikottaista tai jopa päivittäistä. Äidinäiti osallistuu perhei-den arkeen muun muassa ottamalla lapsia yökylään tai tarjoamalla vanhemmalle omaa aikaa ja tukea vanhemmuuteen.

Sit on mun oma äiti eli lasten isoäiti et hän on sit oikeastaan se tuki ja turva, joka usein lähtee reissuille meiän kanssa ja hoitaa lapsia ja piti virkavapaata joskus ku mä olin iltatöissä ja lapset oli pienempiä...

Ja tota no mun äiti on silleen aika läheinen, että auttaa tarvittaessa jos tulee jotain akuuttia, että on pakko päästä hoitaa joku asia... joka perjantai aina ottaa yhen lapsen niin ku yhens yöks hänen luokseen ni sit mä saan niin ku kahenkeskistä aikaa sit toisen lapsen kanssa ja sit sitten niinku joskus hän ottaa sit molemmat yökylään ehkä kerran kahdessa kuukaudessa et saan sit yhen vapaillan.

Aineistossa näkyy biologisen isän vähäinen läsnäolo perheen arjessa. Perheen lapset eivät tapaa biologista isäänsä lainkaan tai hyvin harvoin erilaisista syistä johtuen. Aineiston perusteella biologisen isän vähäisen läsnäolon taustalla saattaa olla esimerkiksi isän erkaantuminen perheen arjesta tai haasteet säännöllisten tapaamisten järjestämisessä ja toteutumisessa. Äidit toivovat kuitenkin isien osallistuvan enemmän lasten arkeen. Toeutuneet ja säännölliset vierailut isän luona mahdollistavat lähivanhemmalle omien menojen suunnittelun ja lepo hetken. Tavallisesti lasten biologinen isä asuu aineiston mukaan lähellä perhettä tai lyhyen välimatkan päässä, joten tätä ei koeta esteeksi tiiviimmälle yhteydenpidolle. Aineiston perusteella myöskään lasten biologisen isän sukulaiset eivät ole tiivistä läsnä lasten elämässä. Muita tavallisimmin mainittuja läheisverkoston jäseniä ovat vanhemman omat sisarukset tai lapsen jo reilusti vanhemmat sisarukset, jotka tukevat perheen arkea vaihtelevasti. Tämä yhteydenpito on tavallisesti epäsäännöllistä, mutta tarjoaa lapsille mahdollisuuden satunnaisiin yökyläilyihin tai muuhun mielekkäseen yhdessä tekemiseen.

Sitten lapsilla on tietysti isäkin, molemmilla sama isä, mutta hän ei oikee sillä lailla hirveesti oo ollu meiän kanssa tekemisissä... mut et sellasia pieniä juttuja silloin tällöin. Enemmänkin mun puolesta saisi mut hän nyt aina vaikka mihin sit et ei kykene.

Aineiston mukaan muita sukulaisia ja läheisiä henkilöitä on perheiden elämässä vaihdellen mukana. Näistä mainittiin erityisesti lasten kummitädit, joiden kanssa yhteydenpito on tiivistä, parhaimmillaan jopa päivittäistä. Tavallisesti perheelle muut tärkeät ihmiset tukevat arkea muun muassa hoitamalla vilkkaita ja erityistä tukea tarvitsevia lapsia, viemällä lapsia harrastuksiin tai viettämällä aikaa lapsen ja vanhemman kanssa. Läheisverkoston tukea vanhemmat kuvaavat merkittäväksi. Läheisverkoston tuki esimerkiksi mahdollistaa hengähdystauon vanhemmalle, tarjoaa lapselle mielekästä tekemistä tai vanhemmalle mahdollisuuden kahdenkeskiseen aikaan lapsen kanssa, mikäli sisarukset vierailevat vuorotellen läheisverkostonsa luona.

Mä voin soittaa ja sanoa et nyt mun pitää päästä vähäks aikaa pois kotoa tai et mul on joku... et tuutko hoitamaan tai että me halutaan mennä isompien lasten kans vaikka leffaan, et pitää saada... lapsille hoitopaikkaa tai et se on siis tosi monipuolista, et siitä saa joko niinku itelle lenkkiseuraa tai sit lapsille seuraa.

Läheisverkoston lisäksi perheet saavat tukea myös viranomaisverkostolta. Aineiston perusteella lastensuojelun perhetyö on joko parhaillaan tai aiemmin ollut merkittävä tuki perheiden elämässä. Aineiston mukaan perheille tavallinen tukimuoto on lastenpsykiatrian hoitokontakti, jonka lisäksi koulun merkitystä kuvattiin tärkeäksi. Lastenpsykiatrian

hoitokontakti on joko säännöllisesti mukana perheiden arjessa tai arviointikäynti ja mahdollinen yhteistyö tämän tahon kanssa on suunnitteilla. Näiden verkostojen koetaan tarjoavan lapselle kohdennetun tuen lisäksi neuvontaa ja ohjausta vanhemmuuteen. Koulun puolelta perheet saavat tukea opettajan lisäksi koulukuraattorilta ja -psykologilta. Aineiston mukaan viranomaisverkostoilta saatu tuki vahvistaa vanhemman henkistä hyvinvointia tarjoamalla arvokasta keskustelutukea ja ohjaamalla perheiden tavoitteellista työskentelyä. Vanhemmat mainitsivat myös, että viranomaistaholta saatu taloudellinen tuki on perheelle merkittävä. Järjestöjen ylläpitämät toiminnat, kuten koulujen iltapäiväkerhot, ovat myös mainittuja tukimuotoja, jotka tukevat sekä lapsen että vanhemman voimavaroja.

(...) oma luokka on semmonen turvapesä, kotipesä, et siel on hyvä opettaja, joka on tärkeä meidän niin ku täs arjen toimivuudes... se koetaan vähän niin ku perheeseen kuuluvaks melkein tai kasvatuskumppaniks.

(...) meil on niinku viranomaisverkoston puolelta, et ku samaan palaveriin tulee opettaja ja lääkäri ja neuropsykiatri ja psykologi ja lastensuojelu ja perhetyö ja niinku nää. Ja me kolmen kuukauden välein istutaan aina alas arvioimaan sitä, että mitä tehään seuraavat kolme kuukautta.

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen lähestymistavan mukaisesti kysyimme, millaiseksi vanhemmat kuvaavat ihanneverkostoaan, millaisia voimavaroja vanhemmilla itsellään on ja mitkä asiat perheessä ovat hyvin. Aineiston mukaan perheiden ihanneverkostosta puuttuu aikuinen, joka voisi tarjota vanhemmalle omaa aikaa ja lapselle turvallisen ihmissuhteen. Vanhemmille on tärkeää, että ihanneverkosto olisi aidosti välittävä ja läsnä perheen elämässä. Aineistossa korostuu vanhempien toiveena ihanneverkoston tarjoaman tuen säännöllisyys. Ainoastaan yhden haastatellun perheen vanhemmat kokevat, että heillä on tällä hetkellä ihanneverkosto.

No ihanneverkostohan olis, no tietysti tän ydinperheen, eli minä, lapset ja mun äiti ni lisäksihän olis ihana, ku olis sanotaan vaikka joku, joka tulis läheiseks, pystyis olee lasten kanssa edes kerran kuukaudessa viikonlopun ja mä saisin sit sitä omaa aikaa edes joskus. Ja sit ehkä vielä jos lapsetki siitä sais jotain ni semmonen. En mä niinkö paljon muuta edes tarttis, joku semmonen luotto...

Omien voimavarojen kuvaaminen on aineiston perusteella vanhemmille suhteellisen helppoa. Tärkeitä voimavaroja arjen keskellä ovat esimerkiksi yhdessäolo ja yhteinen tekeminen lasten kanssa. Lisäksi merkittävänä voimavarana aineistossa nousee esiin lapsen edun mukainen toimiminen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi työkuvioiden järjestämistä siten, että lapselle tuttu ja turvallinen arki on mahdollista. Vanhemmat kuvaavat usein itseään periksiantamattomiksi ja sinnikkäiksi ihmisiksi, joille luovat ja kekseliäät

ratkaisut ovat tuttuja. Vanhempien näkemyksen mukaan perheen perusasiat ovat pääsääntöisesti hyvin, koska elämisen perusedellytykset on mahdollista tyydyttää. Tällä perusasioiden tyydyttämisellä tarkoitetaan esimerkiksi ruoan ja vaatteiden riittävyttä, taloudellisesti vakaata tilannetta tai lasten mahdollisuutta harrastaa. Lisäksi perheiden hyvinvointia erityisesti tukevia tekijöitä ovat aineiston mukaan suunnitelmallinen arki sekä perheenjäsenten välinen lämmin ja vuorovaikutuksellinen suhde. Aineiston perusteella voidaan todeta perheenjäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen olevan tiivistä ja välittävää.

No fyysisesti me ollaan terveitä ja meil on semmonen avoin suhde, että meillä saa tunteita näyttää. Ja puhutaan asiat, et meil on vuorovaikutus hyvä... me iloitaan yhdessä, meil on huumoria ja se on plussa ja mitehän mä sen nyt selittäisin ei oo semmosta taakkaa olemas, mikä esimerkiks isoista veloista syntyis...

6.2 Tukiperheen tuella tavoiteltu tuki

Toisessa ja kolmannessa teemassa vanhemmat kertoivat, mitä tukiperheen tarjoamalla tuella tavoitellaan. Vanhemmat kuvasivat toivottua tukea itselleen vanhempina sekä tukiperheen mahdollistamaa tukea lapselle. Haastattelutilanteessa esitimme teemat vanhemmille omina aihepiireinään helpottamaan ajattelua ja keskittymistä yhteen asiaan kerrallaan. Tulosten esittelyssä olemme kuitenkin selkeyden vuoksi yhdistäneet teemat.

Vanhemmat kuvailivat, millä tavoin tukiperhe tukisi heitä vanhempina ja vahvistaisi vanhemmuutta. Aineiston mukaan tukiperhe olisi merkittävä tuki kasvatuskumppanina ja voisi tuoda vanhemmille uusia ajatuksia esimerkiksi lasten kasvatusta koskien. Lisäksi vastauksissa näkyy vanhempien toive kasvatusvastuun jakamisesta.

No se kasvatuskumppanuus varmaan... ihan tervetullutta ois niin kun semmonen vanhemmuus, joka on erilaista kun mun, että voi olla semmosii sokeita pisteitä, on voinu lähteä urautumaan tiettyihin asioihin. Sit tulee sellasta raikasta näkökulmaa...

Tukiperhe tukisi vanhemman omaa jaksamista ja mahdollistaisi esimerkiksi hengähdystauon arjesta sekä toisi helpotusta käytännön asioiden hoitamiseen. Aineiston perusteella vanhemmille olisi merkittävää tukiperheen tarjoaman tuen myötä mahdollisuus omaan aikaan ja tilaisuus itselleen tärkeisiin ja mielekkäisiin asioihin tai harrastuksiin. Aineistossa näkyy monilapsisten perheiden vanhempien ajatus siitä, että tukiperheen tuella vanhemmilla olisi tilaisuus viettää yksilöllistä aikaa lasten kanssa. Näissä tilanteissa kyse on usein erityislapsesta, jonka tarpeista huolehtiminen vie vanhemman ajasta arjessa suurimman osan muiden sisarusten jäädessä vähemmälle huomiolle.

(...) mun aika menee tosi paljon lapseen. Siihen niinkun ohjaamiseen ja rauhoittamiseen ja huomioon et meidän muut lapset jää paljon vähemmälle huomiolle... et mä saan sit niinkun kiinnitetty ja ohjattuu sitä huomiota näihin muihin lapsiin.

Pyysimme haastateltavia pohtimaan, millainen heidän ihannetilanteensa olisi, mikäli perheellä olisi tukiperhe. Vastauksissa on hajontaa ja aineiston perusteella kysymyksenasettelua oli vaikea ymmärtää. Vastauksista nousee kuitenkin esiin, että ihannetilanteessa tukiperheen myötä perheen verkosto laajenisi ja vanhemman oma jaksaminen arjessa parantuisi. Tukiviikonlopun antaisivat vastausten perusteella voimaa vanhemmalle pidemmällä aikavälillä, jolloin arjen toimiminen myös tukiviikonloppujen välillä olisi sujuvampaa. Ihannetilanteen uskotaan vaikuttavan myös sisarusten väleihin positiivisesti, kun lapset saisivat välillä lomaa toisistaan ja kahdenkeskistä aikaa aikuisen kanssa. Lisäksi vanhemmat kokevat, että tukiperheen saaminen vaikuttaisi myönteisesti tulevaisuuden näkymiin, laajentaisi perheen verkostoa ja toisi lähelle turvallisia ihmissuhteita.

(...) se ois meille kaikille sellanen voimaannuttava et mäkin jaksaisin viikonlopun jälkeenki huomattavasti enemmän. Et kuule menis pari viikkoo mukavasti, ku ois saanu olla viikonlopun vapaalla ja miettii kaikkee ja olla miettimättä taas tiettyjä asioita. Vähän pois tavallaan siitä arjesta ja niistä.

Aineistossa korostuu vanhempien toive molemminpuolisesta luottamuksesta ja avoimesta suhteesta tukiperheeseen. Tällä vastaajat tarkoittavat muun muassa rehellistä kuulumisten vaihtoa ennen ja jälkeen tukiviikonloppujen. Vanhemmille on aineiston mukaan merkittävää, että tukiperheen kanssa voisi jakaa vanhemmutta ja avointa vuorovaiikutusta pidetään edellytyksenä tämän toteutumiselle. Aineistossa kuvataan lapsen biologisen vanhemman ja tukivanhempien suhdetta kahtiajakoisesti. Osa vanhemmista kuvaa toivomaansa suhdetta läheiseksi, kun taas toiset eivät koe kaverillisista välejä merkittävänä.

Avoin, niin positiivinen ku negatiivinenki asia ni se täytyy tulla suoraan. Sitä ei pidä kierrellä...

(...) mä en niinku mitään kaveria en hae, mut ... vähän tsemppaajaa niinkö et hyvä ja ku ei täs paljon näitä kehuja ole... vähän myötätuntoo, kehumista, edes kysymistä et miten sä voit ja semmonenki ois jo ihan kiva. Ja sit heille ois kuitenkin helpompi puhua ku tässä esimerkiks joku naapuri tulee et miten menee.

Aineiston perusteella tukiperheestä olisi vanhempien näkemyksen mukaan lapselle monenlaista hyötyä. Aineistosta nousee esiin muun muassa, että tukiperheen avulla lapsi saisi uusia kokemuksia ja tukiperhe moninaistaisi lapsen elämää. Aineistosta on havait-

tavissa, että arkisten asioiden lisäksi tukiperheen toivotaan mahdollistavan sellaisia asioita, jotka eivät ole lapsen arjessa useinkaan tällä hetkellä mahdollisia. Tukiperheen myötä lapset näkisivät toisenlaisia perheitä ja oppisivat, millaista arki tavallisesti muissa perheissä on. Vanhempien mukaan lasten olisi tärkeää oppia tiettyjen sääntöjen pätevän kaikissa perheissä. Täten myös vanhempi saisi tukea kasvatukseen, kun lähes kaikkia perheitä koskevat kodin säännöt tulisivat lapsille tutuiksi myös muilta aikuisilta.

Se tois hänelle ehkä semmosta niinkun oppia siitä, että miten muiden ihmisten kanssa, muissa perheissä eletään ja tavallaan et kaikkialla on edelleen ne samat säännöt, koska se on kanssa tosi vaikeeta lapselle ymmärtää. Et hän on sitä mieltä et ainoastaan meidän perheessä on ihan tosi syvältä olevat säännöt, kenenkään muun ei tarvi koskaan mitään noudattaa, nukkumaanmenoajoja tai muuta mut sitä sellasta näkemystä niinkun ylipäänsä siis muustaki ku just meidän perheestä.

Vanhempien mukaan lasten on tärkeää saada turvallisia aikuiskontakteja oman kodin ulkopuolelta. Yksinhuoltajaperheiden äidit näkevät miehen mallin lapselle erityisen tärkeänä. Lisäksi vanhemmat toivat esiin, että lasten on merkittävää oppia toimimaan muiden ihmisten kanssa, ja tukiperhe voisi vahvistaa lasten vuorovaikutustaitoja. Monilapsisissa perheissä nähdään tärkeänä myös, että lapsi saisi omaa aikaa, mikäli tukiperhettä oli haettu perheen lapsista vain yhdelle. Omasta arjesta poikkeava positiivinen vaihtelu ja rutiinien rikkominen turvallisessa ympäristössä tukisivat nekin lapsen kasvua. Aineiston perusteella vanhemmat ajattelevat, että lapsella olisi lupa näyttää tukiperheessä erilaisia tunteitaan.

(...) niin kun että pystyy olla erilaisten ihmisten kanssa ja saa niin ku uusia kokemuksia ja pystyy ehkä tehdä erilaisia asioita ku mitä me tehdään kotona. Et jos sanotaan se tukiperhe on vaikka Helsingin ulkopuolella jossain omakotitalossa tai muuta niin se on sit ihan erilaist se oleminen siellä.

Aineistosta nousee esiin, että saman perheen lapsilla voi olla hyvinkin erilaisia tarpeita, joihin tukiperheen toivottaisiin vastaavan. Vastausten mukaan on tärkeää, että tukiperheessä sisarukset huomioidaan yksilöllisesti ja hyväksytään omina persooninaan. Lasten erilaisten luonteenpiirteiden ja ikäeron nähdään vaikuttavan merkittävästi toivotun tuen tarpeeseen. Aineiston perusteella tukiperhe tukisi lapsen yksilöllistä tasapainoista kasvua ja kehitystä monella tapaa. Tärkeimmiksi näistä tekijöistä nousevat lapsen itsetuottamuksen vahvistaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja kannustaminen. Tukiperheen ajatellaan tarjoavan lapselle sellaista yksilöllistä tukea, joka ei välttämättä muussa ympäristössä ole mahdollista tai ainakaan kovin usein toistuvaa. Tukiperheen myötä lapsen voimavarat vahvistuisivat ja lapsi saisi mielekästä tekemistä turvallisessa ympäristössä.

Aineistossa on nähtävissä konkreettisia asioita siitä, millaisen tukiperheen vanhemmat lapsilleen toivovat. Aineiston mukaan tukiperheen tulisi asua lyhyen välimatkan päässä lasten kotoa. Vanhemmat pitävät tärkeänä, että tukivanhemmat toisivat lasten elämään pysyvyyttä ja tukisuhde olisi pidempiaikainen. Aineistossa näyttäytyy toive toimeliaista tukivanhemmista, jotka huomioisivat lasten erilaisia tarpeita. Aineiston perusteella olisi arvokasta, että lapset saisivat uusia kaverisuhteita tukiperheen omista lapsista. Vanhemmille ei ole merkittävää tukivanhempien ikä, mutta aineistosta nousee esiin toivomus kahden vanhemman perheestä.

(...) jos ei oo aktiiviset tämmöset tukivanhemmat niin lapsi helposti sit niinkun se pelaa puhelimella, tietokoneella, pleikkarilla, tabletilla.

Et se ei sitten vaihtuis nyt kun on ollut niin paljon kaikkea muutoksia elämässä et ihmisiä tulee ja just kun on kiintyny ja sit tuleeki toinen...

6.3 Tukiperhepalveluiden kehittäminen

Haastattelumme neljäs teema käsitteli vanhempien ajatuksia ajasta, jolloin tukiperhettä odotetaan sekä odotusajan palveluiden kehittämisestä.

Aineistosta nousee selkeästi esiin haastateltavien vanhempien kokemat haasteet yhteydenpidossa Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan kanssa. Aineiston perusteella yhteydenpito tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijöihin on hyvin vähäistä tai sitä ei ole lainkaan tukiperhehakuprosessin aikana. Aikaisempaa aktiivisempi yhteydenpito tukiperhetoiminnan kanssa näyttäytyy aineistoissa haastateltavien erityisenä toiveena. Yhteydenpidon haasteista huolimatta vanhemmilla on myös myönteisiä kokemuksia sen toimivuudesta. Tällöin perheseen on oltu puhelimitse yhteydessä puolivuositain ja kartoitettu perheen tukiperhetarvetta. Aineistossa näkyy vanhempien toivomus rehellisempään arvioon tukiperheen odotusajasta. Tämä koetaan merkittävänä siinäkin tapauksessa, että odotusaika olisi pitkä. Jonkinlainen arvio odotusajasta nähdään tärkeäksi, vaikka vanhemmille vaikuttaa olevan selvää, että tarkkaa odotusaikaa on vaikea määritellä.

(...) kymmenen minuutin, vartin puhelu ni sillä voi taas jaksaa ehkä sen kuukauden eteenpäin taas et tietää et siellä on joku, joka yrittää auttaa.

Aineiston perusteella tukiperhetoiminnan yhteystietojen löytäminen on vanhemmille haasteellista, ja tämän näyttäytyy vastausten perusteella selkeänä kehittämiskohteena. Haastateltaville on epäselvää, mistä he voisivat halutessaan kysyä esimerkiksi lisätietoja

tukiperhetoiminnasta tai tiedustella mahdollista odotusaikaa. Aineistosta nousee esiin selkeiden yhteystietojen puuttuminen esimerkiksi Helsingin kaupungin internetsivustoilta. Vanhemmat kokevat, että yhteystietojen löytyminen jää pitkälti oman aktiivisuuden ja tiedonhaun varaan. Tämä seikka nähdään haasteelliseksi etenkin silloin, kun omat voimavarat ovat vähissä ja yhteystietojen toivoisi olevan helposti saatavilla.

No mä en muistaakseni saanu siis minkään näkösi ees yhteystietoja silloin mihin ne lähti paperit... mul ei oo mitään mistä mä voisin niin ku kysyä tilanteit ellen mä lähe sit hakemaan niitä tietoja erikseen.

Se [yhteystietojen etsiminen] must välillä tuntuu et on tehty tarkotuksella semmoseks niin hankalaks et ihmiset, jotka ei ihan vielä ehkä niin kovasti tarvi sitä apuu tai on just jossain lastensuojelun tukitoimien piiris ni ei sitä löydä sitä infoo.

Yhdeksi tukiperhetoiminnan kehittämiskohteeksi aineistosta nousee tukiperhehakuprosessi. Aineiston perusteella vanhemmat toivovat tukiperhehakuprosessin seikkaperäistä kuvausta, jossa selitetään toiminta vaihe vaiheelta aloituksesta päättymiseen. Monelle vanhemmalle tukiperhehakulomakkeen täyttäminen on ollut ainoa kosketuspinta hakuprosessiin. Hakulomakkeen täyttämistä on aineiston mukaan hataria muistikuvia. Tähän on voinut vaikuttaa se, että lomakkeen täyttämistä on useimpien perheiden kohdalla kulunut pitkä aika. Ne vanhemmat, joilla lomakkeen täyttämistä on kulunut vähemmän aikaa, pitävät omien mielipiteiden esiin tuomisen mahdollisuutta erinomaisena. Aineiston mukaan epätietoisuutta herättää prosessin eteneminen lomakkeen täyttämisen jälkeen, ja tähän toivotaan aikaisempaa parempaa toimintatapaa. Vanhemmat kokevat, että tieto lomakkeen vastaanottamisesta ja käsittelyn alkamisesta olisivat merkittäviä väliaikatietoja prosessin etenemisestä ja perheiden huomioimisesta. Aineiston mukaan vanhemmat kaipaavat lisäksi ohjeita siihen, millaisia asioita on esimerkiksi tukiperhehakulomakkeen täyttämässä tärkeää huomioida. Vanhempien mukaan olisi tärkeää, että tukiperhetoiminnassa voitaisiin hakulomakkeen perusteella tehdä jonkinlaista kii-reellisyysluokitusta tukiperhetarpeesta.

(...) Se on aika pimee se prosessi asiakkaan näkökulmasta et vaikka se sanotaan et tääl talon sisäl se ois ihan selkee semmonen toimintarunko, mikä siinä on niin ei se meille asiakkaille näy.

Pari kertaa kelasin tossa et meniköhän ne perille ku sieltä ei tullu mitään edes vahvistusta.

Aineiston mukaan voidaan todeta vanhempien kaipaavan tukiperhetoiminnan työntekijöiden aika-ajoin päivittävän hakijoiden perhe- ja elämäntilanteen. Tämä korostuu pitkien

odotusaikojen osalta, koska tällöin perhetilanteet ja tukiperhettä koskevat toiveet saattavat muuttua esimerkiksi lasten kasvaessa ja tarpeiden muuttuessa. Aineiston perustella toiveena on, että tukiperhetoiminnan työntekijä voisi prosessin alkuvaiheessa tavata ja tutustua perheeseen kasvotusten ja saada vahvistusta käsitykselleen siitä, millainen perhe tukiperhettä hakee. Vanhemmat kokevat, että tämä voisi olla merkityksellistä tukiperhetoiminnan työntekijöiden etsiessä toisilleen sopivia perheitä. Kasvotusten tapaaminen olisi aineiston mukaan tukiperhettä odottaville arvokasta ja toisi tukiperheprosessia henkilökohtaisemmaksi.

(...) tulis tutustumaan meihin et sit kun he valitsee näitä perheitä ja muuta ni sit voi kertoa et tavallaan tää perhe oli tämmönen ja lapset oli tämmösiä... et ne tekis vähän sitä taustatyötä niin ku enempi eikä se vaan et okei lukee paperista joo semmonen ja tommonen.

Aineiston perusteella yhteydenpidon puuttuminen heijastuu vanhempiin epäilyksenä perheen soveltuvuudesta tukiperheen saamiseen ja esimerkiksi tällaisessa tilanteessa tapaaminen kasvotusten nähdään tärkeäksi. Vanhempien käsityksen mukaan tukiperhetoimintaan tarvittaisiin lisää resursseja nimenomaan perheiden tuen tarpeen selvittämiseen ja alkukartoituksen tekemiseen.

Et mikä on vähän niin ku tilanne siellä et ja miks meitä ei olla valittu. Nii et onks mun lapsissa jotain vikana...

Toisaalta aineistosta nousee esiin myös toivomus, että koko hakuprosessi olisi mahdollista käydä sähköisesti ja tätä varten voitaisiin avata perheelle asiointikansio. Elektroninen asiointikansio mahdollistaisi muun muassa tukiperheprosessin eri vaiheiden päivityksen sähköisesti.

(...) ite tykkään kommunikoida sähköisesti ihmisten kanssa mut et must ois kiva jos toikin prosessi olis siellä asiointikansiossa et jos tulee jotain tähän aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Ne on helppo heittää sinne huolimatta siitä mikä kellonaika on.

Aineistossa näyttäytyy vanhempien toive saada enemmän tietoa tukiperhetoiminnasta ylipäätään. Vanhemmat kokevat, että tukiperhetoiminnasta kertova esite, tukiperhekansio, tv-dokumentti tai internetissä oleva esittely olisi hyödyllinen. Aineiston perusteella vanhemmille on tärkeää, että he voisivat perehtyä aiheeseen itselleen sopivana ajan-kohtana.

(...) en tiää onks sellasta olemassakaan mut semmonen ois kauheen mukava, yleinen tukiperhekansio niinku vähän missä yleisesti kerrotaan... mitä siellä pääosin

tehdään... ja ehkä mielellään et onks osa [tukiperheistä]... saanu minkäläistä koulutusta siihen on ollu kaikkee muutaki päässä ni ei osannu ehkä kysyykään ite oikeita asioita ja sit niihin on toisekseen helppo palata jälkeinpäin ku ne on kirjallisenä...

Lisäinformaatiota tukiperhetoiminnasta toivotaan sekä itselle että tukiperheeksi aikoville. Vanhempien arvion mukaan tukiperheeksi ryhtyminen voi joissakin tapauksissa kaatua tiedon puutteeseen ja sen myötä huoleen esimerkiksi vastuukysymysten osalta. Lisäinformaation sisällöksi toivotaan esimerkiksi kuvausta tyypillisestä tukiperheestä, mitä tukiperheessä voidaan tehdä ja millaista arkea tukiperheessä eletään. Aineiston mukaan tukiperheprosessin eri vaiheissa oleville perheille olisi järjestettävä laajempi tapaaminen, jossa voisi olla mukana myös tukiperhetoiminnasta päättäviä tahoja.

(...) yhteistapaamisia tavallaan, missä ois niitä perheitä tai sitten hakijoita tai sit semmosia niin ku kenellä on jo perhe et mitä he tekee näiden tukilasten kanssa... Silleen niin ku konkreettisesti ja et ihmiset näkis toisia ihmisiä et pystys puhuu niist asioista avoimesti.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että tukiperhetoiminnan markkinointia ja näkyvyyttä olisi tarpeenmukaista tehostaa. Vanhemmat uskovat, että markkinointiin panostamisella olisi mahdollista saada toimintaan mukaan lisää tukiperheitä ja tehdä toimintaa näkyvämmäksi. Pitkien odotusaikojen esiin nostaminen ja tiedon lisääminen saattaisivat vanhempien arvion mukaan lisätä tukiperheeksi hakevien määrää.

(...) enemmän informaatiota niin ku muille ihmisille et he tietää minkäläistä se on eikä se et vaan lehdessä lukee et haemme tukiperheitä et ne näkis ja tietäis minkäläistä se toiminta on.

Aineistosta käy ilmi, että perheille ei ole tarjottu tukiperheen odotusajaksi arkea tukevia palveluita. Muutama haastateltavista tosin mainitsi, että perheelle on ehdotettu eri järjestöjen ylläpitämiä leirejä tai retkiä. Näissä tapauksissa lastensuojelun avohuolto on osallistunut leirien taloudellisiin kustannuksiin. Aineiston perusteella perheillä on joko lastensuojelun työntekijän ohjaamana, oman kokemuksen tai aktiivisuuden kautta kokemusta ja mielenkiintoa erilaisista leirityypeistä. Vanhemmat mainitsivat moninaisista leiritoteutuksista esimerkiksi päiväleirit, perheleirit ja isä-lapsi-leirit. Aineiston mukaan leirit ovat toteutuneet pääsääntöisesti koulujen loma-aikoina ja niiden toteutuksesta ovat vastanneet Pelastusarmeija, Lasten Kesä ry, Helsingin koululaisten lomavirkistysyhdistys ry ja Pelastakaa Lapset -järjestö. Leirit ja retket koetaan poikkeuksetta voimaannuttavina ja niiden nähdään olevan yksi merkittävä tekijä tukemaan perheiden arkea ja tukiperheen odotusaikaa. Toteutuneiden leirien ja retkien myönteisinä puolina mainittiin erityisesti nii-

den edullisuus tai maksuttomuus sekä säännöllinen toiminta. Aineistosta tehdyn yhteenvedon mukaan voidaan todeta, että leireillä ja retkillä on merkittävä perheiden hyvinvointia tukeva tehtävä. Aineistosta käy ilmi vanhempien toive leirien ja retkien lisäämiseksi. Lisäksi vanhempien vastausten mukaan *tukihenkilötoiminta* tukisi lasta odotusajan palveluna.

Aineiston perusteella vanhemmuuden tukeminen on monella tapaa tärkeä aihe tukiperheen odotusajan palveluiden kehittämisessä. Merkittävänä seikkana aineistossa näytetään vanhempien huoli ja kokemus, että heidät on unohdettu ja arjen haasteista on selvittävä yksin. Aineistosta nousee selkeästi esiin, mikä tukisi vanhemmuutta tukiperheen odotuksen ajan. Vastauksissa on nähtävissä monenlaisia tuen tarpeita. Osalle on tärkeää saada konkreettista apua arkeen, kun taas toisille on merkittävää mahdollisuus akuuttiapuun henkisesti kuormittavissa tilanteissa. Lisäksi vanhemmat pohtivat, voisivatko esimerkiksi järjestöissä toimivat vapaaehtoiset tukea perheiden odotusajan arkea.

(...) lastenhoitorinki tai joku semmonen et jos ois just niin ku muitakin no on varmasti muita perheitä missä on lapsia ja äiti on yksin ja tarvii sitä omaa aikaa...

Moni vois tykätä et jos joku ihan vapaaehtonenkin et ihan sen tarvis olla ees mistään sosiaalitoimesta vaan ihan jostain vapaaehtoisjärjestöstä... kerta viikkoon ois semmonen aika hyvä, joko soitto tai käynti.

(...) jos kotona tulee joku tosi semmonen vaikee tilanne ni pystys soittaa jollekin et hei voit sä tulla nyt tänne et mul niin ku koht pamahtaa päässä.

Vertaistuki ja ryhmämuotoinen toiminta ovat pääsääntöisesti vanhemmille tuttuja, mutta innostus ja mielenkiinto niitä kohtaan vaihtelee huomattavasti. Ryhmämuotoinen tuki koetaan aineiston mukaan joko positiiviseksi tai sillä ei katsota olevan vaikutusta perheen voimavarojen vahvistumiseen. Toimivan vertaistuen ja ryhmätoiminnan edellytyksenä pidetään ryhmän muodostumista samanhenkisistä ihmisistä. Tärkeänä tekijänä mainittiin myös se, että ryhmää vetää ja ohjaa ammattilainen. Aineiston perusteella vertaistuellista ja ryhmämuotoista toimintaa toivotaan kuitenkin sekä vanhemmalle että lapselle. Ryhmätoiminnan positiivisena seikkana nousee esiin kokemusten jakaminen samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa. Haastateltavilla perheillä on kokemusta lastensuojelun perhetyön järjestämisestä pajatoiminnasta ja tämänkaltaiselle toiminnalle nähdään olevan enemmänkin tarvetta.

(...) lähtökohtia on monia, mut että kaikkia kuitenkin yhdistää se, että haetaan tukiperhettä... vertaistoiminta tai semmonen ylipäänsä perheille ohjattu. Miksei

myös pelkästään niille lapsille... Kaks tuntia kerran kuussa niinkun lähdetään ohjatusti keilaamaan, ihan mitä tahansa... helpottamaan sitä et meidänkin perheessä odotetaan sitä tukiperhettä just sen takia, että lapsi sais sitä omaa tekemistä...

6.4 Lasten ajatuksia verkostostaan

Aineistosta ilmenee lasten näkemysten erot siinä, keiden he katsovat kuuluvan perheeseensä. Osa lapsista laskee perheekseen ne henkilöt, joiden kanssa asuu samassa taloudessa, kun taas toiset nimeävät perheenjäseniksi myös fyysisesti lapsesta erillään asuvia henkilöitä. Lasten mainitsevat perheenjäsenet ovat sekä biologisia sukulaisia että muita lapsille tärkeitä aikuisia. Aineiston mukaan lasten suhtautuminen isään perheenjäsenenä on kahtiajakoinen. Osa lapsista kuvaa perheen perinteiseksi kahden vanhemman perheeksi, vaikka isä ei fyysisesti asunukaan perheen kanssa. Aineiston perusteella kotieläimet kuuluvat lasten mukaan kiinteästi perheenjäseniksi.

Aineiston mukaan lapset tekevät perheenjäsentensä kanssa arkisia asioita, kuten katselevat televisiota tai elokuvia. Tekeminen painottuu paljon kodin seinien sisäpuolelle. Sisärukkaset ovat myös merkittäviä ja lapset kuvaavat tekevänsä usein asioita yhdessä sisikon tai veljen kanssa.

[Äidin kanssa] kattoo jotain leffaa tai ihan muuten olla kotona. Katotaan sarjoja ja semmosii. Salatut Elämät ja sit Valttiatar. ... sisarus on meiän kaa mukana jossain ja sit me ollaan kotona joskus ihan sillei muutenki tekemisis. No sillei ihan niinku tavallisesti jutella, jos äitiki on paikalla ja sillei.

Aineiston perusteella äidinäiti on merkittävä henkilö myös lapsille. Lapset nimeävät mummin joko perheenjäseneksi tai muuksi tärkeäksi ihmiseksi. Isovanhemmista mummi on selkeästi näkyvämmän mukana lasten arjessa kuin vaari, joka mainitaan vain harvoin lapselle läheiseksi ihmiseksi. Mummin kanssa lapset puuhaavat vanhemmista poiketen useimmiten ulkona ja osallistuvat erilaisiin tapahtumiin. Lapset vierailevat isovanhemman luona yökylässä, mutta vastauksista ei voida päätellä, kuinka säännöllistä tämä on. Aineiston mukaan muita lapsille tärkeitä henkilöitä ovat vanhempien sisarukset, joiden luona lapset ovat käyneet myös yökylässä tai matkustaneet näiden kanssa yhdessä. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset ovat vierailleet yökylässä isovanhemman, tädin tai enon luona. Lapselle läheisimmät ihmiset ovat lähes poikkeuksetta sukulaisia. Lapset eivät osanneet nimetä henkilöitä, joiden he toivoisivat vielä elämäänsä läheisesti kuuluvan.

Mummilla mä käyn yleensä. Yleensä mennään ulos. Mennään kattoo lintuja. Me käydään [sisaruksen] kanssa vuorotellen. Sitä [vaaria] mä en nää usein. Isä ja eno [haluaisi nähdä enemmän].

Mummilla ja ukilla käyn. Olin koko sen pitkän perjantain niillä, koko ne neljä päivää [yökylässä]. No me oltiin viime talvena pulkkamäessä... sen jälkeen käytiin Mäkkärissä. Ja sit me käydään kirppiksellä ja ukki aina yllättää, yhen kerran me käytiin laivalla. Oon ollu niil [sukulaisilla] pari kertaa yökylässä... talvella pelattiin jääkiekko. Mä harrastan salibandya niin ku sekin [serkku] ja sitten no niitten kaa mä oon käyny Virossa...

Lapset valitsivat pöydälle asettelemiemme adjektiivien joukosta kolme perhettä kuvaavaa sanaa. Pääsääntöisesti lapset ottivat myönteisiä tunnetiloja kuvaavia sanoja ja lapset kuvasivat perheen ilmapiiriä ja vuorovaikutusta positiiviseksi. Lasten mukaan nämä näkyvät yhteisenä hassutteluna ja hauskanpitona. Aineistossa on havaittavissa myös kodin lämmin ja välittävä ilmapiiri, jossa tärkeää on perheenjäsenten välinen huumori. Lapset valitsivat perhettä kuvaaviksi adjektiiveiksi tässä yhteydessä esimerkiksi hauska, iloinen tai rakas.

[rakas] Kaikki rakastaa toisiaan. Meil on säännöt, mitkä on pakolliset ja niit pitää noudattaa.

[iloinen] Siitä kun kaikki on kivoja ja ihania ja sit sen näkee siitä... ku mä teen kaikkee hassua ni kaikki nauraa.

Lapset kuvasivat adjektiivien kautta tärkeäksi perheen kanssa vietettyä yhteistä aikaa. Aineiston mukaan lapsille merkittävää on perheen kanssa yhdessä oleminen, ei niinkään se mitä yhdessä tehdään. Lapset pitävät tärkeänä, että perheen arki on rauhallista, ja tietyt rutiinit tai säännöt tukevat lasten mielestä perheen arjen sujumista. Näitä kuvaamaan lapset valitsivat adjektiiveiksi sanoja kuten rauhallinen, hyvä tai toimielias.

[rauhallinen] Illal ku me tullaan ulkoot me käydään suihkussa ja tullaan syömään iltapalaa ja sitte me ollaan rauhallisesti ja eikä saa kiljuu eikä mitään koska mul alkaa illal pää särkee, jos tulee liian paljo metelii.

[toimielias] Joskus käytetään puhelinta, joskus katotaan telkkarii, joskus mennään ulos, joskus syödään ja kaikkee.

Aineiston mukaan lapset kokevat perheen taloudellisen tilanteen hyvin eri tavoin. Osa lapsista ajattelee perusasioiden olevan hyvin, kun taas osa lapsista kantaa huolta perheen pärjäämisestä taloudellisesti.

[hyvä] Meil ois niinkö sil tavalla omasta mielestäni hyvä, koska meil on tieksä niinkö varaa ruokaan, kaikki on hyvin tai no aikalaila kaikki, et ei oo sellasii niinkö isoi huonoi asioita tai puutteita tai tälle ni mä siks miettisin et se ois hyvä perhe.

Mikäli lapset kuvasivat perhettään kielteisellä adjektiivilla, tavallisemmin valittu adjektiivikortin sana oli vaikea. Lasten mielestä perheen tilanteen saattaa tehdä vaikeaksi perheenjäsenten keskinäiset erimielisyydet tai äidin ärsyntyneisyys. Perheenjäsenten väliset riidat painavat lasten mieltä ja lapset toivovat kodin ilmapiirin olevan näissä tilanteissa rauhallisempi.

[vaikea] No, jos on sellasii väärinyymmärryksii ja sit sellasii tulee vähän kiukkua muille ja jos ei oo sovittu tätä ni sit toinen ärsyyntyy ku se ei oo sanonu sitä ni sit ku sanoo toisen kerran ni sillei.

Lapset saivat laittaa toivelaatikkoon perheelleen tai perheestään kolme toivetta, joita kuvaamme seuraavaksi. Lisäksi olemme tähän yhteyteen nostaneet esiin haastattelun muissa osioissa lasten esittämiä toiveita. Yhteisenä asiana lasten vastauksista erottuu selkeästi toive rahasta. Lasten ajatusten mukaan perheen vankempi taloudellinen tilanne mahdollistaisi esimerkiksi uuden asunnon ostamisen tai helpottaisi harrastuskustannusten maksamista. Lapset toivovat perheelle enemmän rahaa mahdollistaakseen omia toiveitaan sekä helpottamaan vanhemman taloudellisia huolia.

Et äiti sais enemmän rahaa ku sil on vaikeet esim. niinku maksaa niit mun uintijuttuja ni sit mä joudun ehkä joskus lopettaa jommankumman mun harrastuksist ja ne molemmat on niin kivoi. No ois todella niinku tyhmää, koska mä rakastan partioo, koska siel on kaikki mun kaverit ja se on tosi kivaa ja mä tykkään suunnituksesta ja et mä oon hyvä siinä ja se on hauskaa.

Toivon, että tulisi enemmän rahaa. No ei olis näitä ongelmia, että ruoka on lopussa ja pitää syödä noita ruoan jäänteitä.

Jos tota saatais lottovoitto. Mä uskoisin niinkö, että no tietenkään ei enää ongelmii esimerkiks velkojen... niit tieksä ku talossa tulee tai tällei.

Tässäkin yhteydessä lapset esittivät toiveen yhdessäolosta perheen kanssa. Lapset toivovat vanhempien läsnäoloa, kiireettömyyttä ja perheen kanssa yhdessä tekemistä. Lap-sille on tärkeää, että koko perhe voisi osallistua ja yhdessä tehdä erilaisia asioita. Aineis-tosta on nähtävissä, että perheen yhteisen ajan lisäksi lapset toivovat kuitenkin myös kahdenkeskeistä aikaa vanhemman kanssa.

Et äitillä ois enemmän aikaa, koska sil on aina niin paljon kiire et vaik just siihen niinku esim. just siihen yhdesolemiseen ja sillei ku sil on aina niin paljon töitä ja joskus sil loppuu vast kymmeneltä.

Lisäksi aineistossa näkyy lasten toive tehdä perheen kanssa asioita kodin ulkopuolella, kuten esimerkiksi käydä yhdessä uimassa. Aineistossa korostuu myös lasten ajatus matkustelemisesta perheen kanssa yhdessä. Näiden toiveiden toteuttaminen edellyttää taloudellisia resursseja.

Matkusteltaisiin useammin. Mä haluisin esim. niinku uudestaan Espanjaan ku me oltiin siellä ku olin ihan pieni. Niin mä muistan et siellä ois ollu tosi kivaa ja sillei. Siel olis ollu niinku mummi, sit äiti, sisarus ja ehkä mun kaveri, mä en oo niinku varma mut tärkeimmät kuitenkin mummi, äiti, sisarus ja minä.

Näiden edellä mainittujen lisäksi lapset toivovat tyypillisiä ikätasoisia asioita, joita he nimesivät haastattelutilanteessa konkreettisesti. Näitä ovat esimerkiksi trampoliini, uimallas ja kotieläin.

6.5 Tukiperhettä odottava perhe: Kaisa, Veera ja Valtteri

Alle olemme muodostaneet vanhempien vastausten perusteella esimerkikuvauksen tukiperhettä odottavasta perheestä. Kuvauksessa esiintyvät nimet ovat keksittyjä.

Tukiperhettä odottavaan perheeseen kuuluvat yksinhuoltajaäiti Kaisa ja kaksi alakouluikäistä lasta Veera ja Valtteri. Perhe on odottanut tukiperhettä vuoden ajan. Perheellä ei ole kovin paljon läheisverkostoa, mutta muutama tärkeä henkilö pystyy tukemaan perheen arkea satunnaisesti. Perheen äiti käy osa-aikaisesti töissä. Lasten biologinen isä on vain vähän mukana perheen arjessa. Läheisverkostolta saatu tuki on perheelle merkittävää mahdollistaen Kaisa-äidille hengähdystauon ja lapsille mielekästä tekemistä kodin ulkopuolella. Viranomaisverkostoa perheen arjessa on mukana jonkin verran, tärkeimpänä voidaan mainita lastensuojelun perhetyö. Lisäksi Veeralla on lastenpsykiatrian poliklinikan hoitokontakti ja koulu on merkittävä tekijä tukemassa lasten tasapainoista kehitystä. Viranomaistahoilta Kaisa kokee saavansa tukea ja ohjausta vanhemmuuteen. Veera ja Valtteri osallistuvat järjestöjen ylläpitämille leireille satunnaisesti koulujen lomauaikoina. Lastensuojelun avohuollosta saatu taloudellinen tuki on merkittävä lasten harrastusten ja leirien toteutumiselle.

Kaisa on täyttänyt tukiperhehakulomakkeen yhdessä lastensuojelun perhetyöntekijän kanssa. Hakulomakkeessa äiti on kuvannut lyhyesti lapsiaan ja toivomaansa tukea. Kaisa ajattelee lasten saavan tukiperheen myötä uusia kokemuksia luotettavista ja turvallisisista aikuisista. Yhdessäolo on Veeralle ja Valtterille tärkeää. Lasten äiti toivoo, että

tarvittaessa tukivanhemmat voisivat olla myös puhelimen päässä, mikäli lapset haluaisivat heidän kanssaan arkeaan jakaa. Toivottavaa on, että tukiperheen myötä lasten vuorovaikutustaidot vahvistuisivat heidän ollessaan tekemisissä perheen ulkopuolisten ihmisten kanssa. Veeran ja Valtterin tarpeet poikkeavat toisistaan ja äiti arvelee, että tukiperheen tuella voidaan vahvistaa lasten yksilöllisiä tarpeita ja kehittää vahvuuksia. Kaisa pitää tärkeänä, että lapset tulevat kohdatuksi ja huomioiduksi tukiperheessä omina persooninaan. Lapset saisivat tukiperheessä hyväksyntää ja kannustusta, mikä vahvistaisi lasten itseluottamusta. Äidin näkemyksen mukaan tukiperheen tuella lapset saisivat elämänsä uusia kokemuksia ja oman kodin rutiineja voitaisiin turvallisesti rikkoa. Lapset oppisivat tukiperheessä vieraillessaan, että erilaisista perheistä huolimatta tietyt säännöt pätevät kaikissa perheissä. Kaisan näkemyksen mukaan Veera ja Valtteri oppisivat tukiperheessä myös asioiden jakamista ja arvostusta niitä asioita kohtaan, joita omassa kodissa on.

Äidin toivomusten mukaan tukiperheessä olisi kaksi vanhempaa, Maija ja Matti. Tukivanhemmat asuisivat maantieteellisesti suhteellisen lähellä lasten pysyvää kotia ja vanhempia. Tukivanhemmilla olisi kotieläimiä ja piha, missä olisi tilaa temmeltää ja leikkiä. Maijalla ja Matilla olisi kaksi omaa lasta, jotka olisivat suurin piirtein samanikäisiä tai vanhempia kuin tukilapset. Lapsilla olisi toisistaan seuraa tukiviikonloppujen aikana. Maija ja Matti olisivat aktiivisia vanhempia, jotka tykkäisivät touhuta lasten kanssa heidän toiveensa ja erilaiset tarpeet huomioiden. Tukilapset saisivat vierailujen aikana uusia kokemuksia ja mahdollisuuden kokeilla sellaisia asioita, jotka kotona eivät ole ehkä mahdollisia. Samalla tukiperheessä olisi kuitenkin arjen rytmiä tukevat säännöt ja tavat toimia. Tukilapsille olisi tärkeää, että he saisivat Matista miehen mallin ja turvallisen mieskontaktin elämäänsä. Maija ja Matti olisivat sitoutuneet pitkäaikaisesti tukiperhevanhemmiksi ja tarjoaisivat lapsille turvallisia aikuiskontakteja oman kodin ulkopuolelta.

Perhe on joutunut odottamaan tukiperhettä jo pitkään ja Kaisa pohtii, miten heidän perhettään voisi tilanteessa tukea. Kaisa toivoisi, että tukiperhetoiminnasta oltaisiin häneen säännöllisesti yhteydessä ja järjestettäisiin myös tapaaminen kasvokkain, jotta hän voisi päivittää perheensä tilannetta ja työntekijä oppisi tuntemaan perheen paremmin. Kaisa ajattelee, että prosessin etenemistä voisi seurata myös sähköisesti internetissä, mikäli tukiperhettä hakevilla olisi oma sähköinen asiointikansio. Ongelmaksi Kaisa kokee sen, että yrityksistään huolimatta hän ei ole löytänyt tukiperhetoiminnan yhteystietoja. Näiden Kaisa toivoisi olevan helpommin löydettävissä. Lisäksi Kaisa ajattelee, että tukiperhetoimintaa olisi tärkeää tehdä näkyvämmäksi ja toivoisi toiminnasta kertovaa tv-ohjelmaa,

internetsivustoa tai esittelykansiota, jota olisi mahdollista myös lasten kanssa yhdessä katsoa perheelle sopivana ajankohtana. Kaisa olisi valmis lähtemään vertaistuelliseen toimintaan, kunhan se olisi hyvin organisoitu ja siellä olisi samanhenkistä porukkaa hänen kanssaan. Myös Valterin ja Veeran osallistumista vertaisryhmään Kaisa pitää tärkeänä.

7 Johtopäätökset

7.1 Verkostosta voimaa arkeen

Opinnäytetyömme ensimmäisen teeman tutkimuskysymys oli, millainen on perheen verkosto vanhemman ja lapsen kuvaamana? Lisäksi tämän teeman yhteydessä haettiin vastauksia siihen, millaista tukea perheet tukiverkostoiltaan saavat. Verkostoa koskevat seikkaperäiset tulokset on kuvattu aiemmassa luvussa. Johtopäätöksiä esittäessämme pyrimme kuvaamaan, mikä merkitys tukiverkostoilla on tukiperhettä odottavien perheiden arjessa sekä millaisena tukiverkostot näyttäytyvät aikaisempaan teoriaan peilaten. Olemme nostaneet esiin tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä huomioita ja johtopäätöksiä.

Kaikilla haastatteluun osallistuvilla perheillä on tukenaan sekä läheis- että viranomaisverkostoa. Aineiston perusteella tukiverkoston laajuus ja siltä saatu tuki vaihtelee perhekohtaisesti. Läheisverkostojen tuesta voidaan mainita, että lasten kertoman mukaan jokainen heistä on vierailut ainakin satunnaisesti yökylässä isovanhemman, enon tai tädin luona. Tältä osin läheisverkostolta saatua tukea voidaan luonnehtia merkittäväksi, mutta perheelle on kuitenkin haettu tukiperhettä. Tuloksista ei voida yksiselitteisesti päätellä, miksi kuvatut läheisverkostot eivät voi olla perheiden tukena nykytilannetta enemmän tai miksi vanhemmat eivät koe heiltä saatua tukea riittäväksi. Perheiden on mahdollisesti vaikea pyytää tukea omasta lähipiiristään tai he kokevat häpeän tunteita omasta pärjäämättömyydestään ja ulkopuolisen avun pyytämisestä. Lämsän (2009) ja Törrösen (2012) mukaan yhteiskuntamme on viime vuosikymmeninä muuttunut vahvasti individualistisemmaksi. Yksilökeskeisyyttä korostavassa yhteiskunnassa yhteisöjen ja turvallisten verkostojen tuki on aiempaa vähäisempää. Sosiaalisten verkostojen kaventuminen ja lähiyhteisöjen elämänmallien muutokset kuormittavat erityisesti yksinhuoltajaperheitä.

(Lämsä 2009: 21–22, 28; Törrönen 2012: 20–21.) Läheisverkoston suhteellisen vähäisen tuen taustalta voi ilmetä myös muita yhteyksiä, joita ei voida tässä yhteydessä todentaa. Läheisverkoston tuki kuvataan yleisesti kuitenkin merkittäväksi sen tarjoamasta tuesta tai tuen laajuudesta riippumatta.

Tulosten mukaan läheisverkoston lisäksi vanhemmat pitävät merkittävänä viranomaisverkostolta saatua tukea. Tuloksissa korostuu läheis- ja viranomaisverkostolta saadun tuen kesken selkeitä eroavaisuuksia. Läheisverkostolta samaansa tukea aineistossa kuvataan samanlaiseksi kuin toiveita tukiperheen suhteen, kun taas viranomaisten antama tukea luonnehditaan neuvonnaksi ja ohjaukseksi. Ulkopuolisen tuen ja avun pyytämiseen sekä vastaanottamiseen saattaa muodostua vanhemmalle korkea kynnyks. Suomalaiseen kulttuuriin syvälle juurtunut ajatus pärjäämisestä voi hidastaa tuen piiriin haikutumista. Järvinen ym. (2012) ovat nostaneet esiin vanhempien saattavan kokea avun pyytämisen tai perhettä tukevan palvelumuodon hakemisen haasteellisena. Tietyn palvelutarpeen selkeä puuttuminen voi edesauttaa vanhemman vaikeutta arvioida kenen tai minkä tahon puoleen tulisi neuvon kysymiseksi tilanteessa tai mahdollisen tukiprosessin käynnistämiseksi kääntyä. Oikean tukimuodon löytyminen edellyttää tavallisesti vanhemman omaa aktiivisuutta. Lisäksi vanhemmuuden ulkoiset voimavarat vaikuttavat merkittävästi vanhemman kykyyn pyytää ja hakea tarvittaessa perheen hyvinvointia tukevaa ulkopuolista tukea. (Järvinen ym. 2012: 40–41, 124–125.)

Haastattelemistamme vanhemmista monet ovat yksinhuoltajaäitejä. Aikaisemmat tutkimukset tukiperhettä hakevista perheistä viittaavat samaan yhteyteen, hakijoiden joukossa enemmistö on yksinhuoltajaperheitä niin kotimaassa kuin naapurimaassa Ruotsissakin (Vinnerljung – Franzén 2006: 345, Pelastakaa lapset 2013: 10). Yksinhuoltajaperheitä on tuoreimpien perhebarometrien mukaan yhä enemmän ja niiden määrä on tasaisesti viime vuosikymmeninä kasvanut (Viidennes lapsiperheitä on yksinhuoltajaperheitä 2014: 96). Tuloksissa korostuu, että usein lasten biologinen isä ei ole lainkaan tai vain vähän mukana lasten elämässä. Jokisen ym. (2013) selvittäessä lasten käsityksiä itselleen tärkeistä ihmisistä, vaihteli isän kuvaaminen sen mukaan, miten tiiviisti isä oli perheen elämässä läsnä. Mikäli isä oli muuttanut pois perheen kodista ja keskinäisiä tapaamisia oli harvoin, sijoittivat lapset isän äitiä selkeästi kauemmaksi itsestään. (Jokinen ym. 2013: 185.) Haastattelumme osallistuneet lapset kuvasivat myös suhdettaan isään kahtiajakoisesti. Osa lapsista piirsi isän kiinteäksi perheenjäseneksi, vaikka tämä ei asunut samassa taloudessa, kun taas toiset piirsivät isän kauemmaksi muusta perheestä tai ei isää lainkaan. Aineiston mukaan syystä tai toisesta perheen välit lasten

biologisen isän puolen sukulaisiin ovat useimmiten katkenneet. Tämän havainnon taustalla saattaa olla biologisen isän vähäinen läsnäolo perheen arjessa, minkä myötä siteet isän puolen sukulaisiin ovat hauraita. Tulosten perusteella voidaan todeta isän läsnäolon perheen arjessa vaikuttavan yhteydenpitoon isän puoleisiin sukulaisiin.

Aineistossa merkittävä huomio kohdistuu sekä vanhempien että lasten haastatteluissa lähes poikkeuksetta äidinäidin rooliin tärkeänä perheiden tukihenkilönä, kun taas lasten isoisät kuuluvat perheiden läheisverkostoon mukaan vain harvoin. Mielenkiintoista on, että myös Jokisen ym. (2013) toteuttamassa lapsen sosiaalista verkostosta käsittelevässä kartoituksessa lapset sijoittivat vanhempien ja sisarusten jälkeen lähimmäksi itseään juuri isoäidin molempien isovanhempien sijaan (Jokinen ym. 2013: 185).

Sisarussuhteet, ovatpa ne biologisia tai ei-biologisia, ovat lapsille hyvin merkittäviä. Sisarussuhteita koskevat laajat tutkimukset puuttuvat, mutta olemassa olevan tiedon perusteella sisarukset koetaan tärkeinä lapsen turvallisuudentunnetta ja hyvinvointia suojaavina tekijöinä. (Perälä ym. 2013: 182.) Opinnäytetyömme tutkimustulokset vahvistavat kyseistä näkemystä. Lapset kuvasivat sisarukset aina kiinteästi kuuluvaksi perheeseen ja kertoivat viettävänsä aikaa näiden kanssa. Sisaruksilla saattaa esiintyä keskenään myös ristiriitoja, mutta näistä huolimatta lapset kuvasivat sisaruksiaan tärkeiksi ja esimerkiksi toiveitaan perheelle esittäessään ottivat huomioon sisaruksen mahdollisuuden harrastaa, vaikka se ei olisi suoranaisesti ollut vastaajaa itseään hyödyttävää. Myös vanhemmilla on selkeä ajatus siitä, että sisaruksille haetaan yhteistä tukiperhettä ja he kokevat heistä olevan tukea ja turvaa toisilleen.

Aineiston perusteella perheiden verkostoa ei ole systemaattisesti selvitetty, vaikka uusi sosiaalihuoltolaki velvoittaa ammattilaisia asiakkaan läheisverkoston kartoittamiseen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 43). Perhe- ja verkostokeskeisen ajattelutavan mukaisesti tärkeää on nähdä perhe oman elämänsä asiantuntijana ja vahvistaa niitä tukevia sosiaalisia verkostoja (Rönkkö 2008: 192). Haastattelemllemme vanhemmille eivät ole tuttuja verkoston kartoittamiseen ja aktivoimiseen käytettävät menetelmät, kuten läheisneuvonpito, verkostokartta tai sukupuu. Verkoston kartoittamisen ja mukaan ottamisen työmenetelmistä esimerkiksi läheisneuvonpidosta on Heinon (2008) mukaan erinomaisia kokemuksia. Läheisneuvonpitoon osallistuneet vanhemmat ovat kuvanneet prosessia myönteisenä ja sillä on katsottu olleen positiivisia vaikutuksia läheisverkoston toimivuuteen. Myös lapsille kokemus läheisneuvonpidosta on ollut pääsääntöisesti myönteinen. (Heino 2008: 39–40.)

Vastauksissa on osoitettavissa yhtäläisyyksiä saman perheen perheenjäsenten kesken tavasta määrittellä perhe-käsitettä. Mikäli vanhemmat liittyvät perheeseen kuuluvan läheisesti ihmisiä myös oman kodin ulkopuolelta, lapset määrittelevät perheen samoin. Haastatteluihimme osallistuneet perheet määrittelevät perhe-käsitteen hyvin eri tavoin ydinperheestä aina laajempaan läheisverkostoon. Rönkön (2008) mukaan tämä on nykypäivänä tavallista. Perhesuhteiden moninaistuessa perhe-käsite voidaan ymmärtää monella tavalla. Tiukkarajaista määrittelyä tärkeämpänä pidetään yksilön oikeutta määrittellä perhe henkilökohtaisesta näkemyksestä käsin. (Rönkkö 2008: 194.) Jokinen ym. (2013) ovat nostaneet esiin, että perhe-käsitteen erilaisista määrittelytavoista huolimatta keskeistä hyvinvoinnin kannalta ovat perheeseen läheisesti liitettävät käsitteet, kuten luottamus, osallisuus ja läheisyys (Jokinen ym. 2013: 175). Tulostemme mukaan selkeä eroavaisuus vanhempien ja lasten vastausten välillä koskee perheen kanssa yhdessä vietettyä aikaa. Lasten toiveena on viettää enemmän aikaa perheensä kanssa, kun taas vanhempien vastauksissa nousee esiin toive omasta ajasta ja mahdollisuus hengähtää usein kiireisenkin arjen vaatimusten keskellä. Lapset toivovat perheen kanssa yhdessä vietetyltä ajalta edellä mainittuja hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä seikkoja.

Haastatteluissamme sekä vanhemmat että lapset kuvasivat verkostoaan. Rönkkö (2008) on nostanut esiin, että aikuisten ja lasten näkemykset perheestä voivat olla hyvinkin erilaisia (Rönkkö 2008: 194). Opinnäytetyössämme emme löytäneet merkittäviä eroavaisuuksia lasten ja vanhempien kuvausten välillä. Myöskään sisarusten kuvausten välillä ei ollut havaittavissa selkeästi toisistaan poikkeavaa. Vanhemmat aloittivat verkoston kuvaamisen kertomalla ydinperheestään. Samoin lapset piirsivät usein ensimmäiseksi perheenjäsenet, joiden kanssa asuivat samassa taloudessa. Vanhemmille ja lapsille oli molemmille selkeää, että läheisverkostoon kuuluu ihmisiä myös oman kodin ulkopuolelta. Merkillepantavaa on, että muiden tärkeiden ihmisten osalta lasten vastauksissa esimerkiksi kaverisuhteet olivat vain harvoin mainittuja. Johtopäätöksiä tämän osalta on kuitenkin arvelluttavaa tehdä, koska taustalla voi vaikuttaa myös kysymyksenasettelu. Lapset saattoivat yhdistää kysymyksen koskemaan ainoastaan perhettä ja sukulaisia jättäen tästä syystä mainitsematta heille merkittäviä kaverisuhteita.

Aineistossa nousee selkeästi esiin kotieläinten merkitys haastateltaville lapsille. Verkostoaan kuvatessaan lapset piirsivät kotieläimet kiinteiksi perheenjäsenikseen ja kertoivat niistä piirtämisen yhteydessä yksityiskohtaisesti. Lapset laittoivat toivelaatikkoon myös monta lappua, joissa toivottiin kotieläintä, useimmiten koira, lemmikiksi. Lemmikkien merkitystä lapselle on tarkasteltu esimerkiksi Ritala-Koskisen (2001) väitöskirjassa.

Lemmikkien nähdään olevan lapselle tärkeitä monella tapaa ja lapset muun muassa uskottuvat huolistaan enemmän lemmikeilleen kuin läheisilleen. Kotieläimien nähdään olevan lapselle merkityksellinen sosiaalinen tuki, jonka kanssa voi leikkiä sekä jakaa iloa, suruja ja salaisuuksia. (Ritala-Koskinen 2001: 174–175.) McNicholas ja Collis (2001) korostavat myös tutkimuksessaan lasten ja lemmikkien välisen suhteen ainutlaatuisuutta. Lähes poikkeuksetta lemmikit lasketaan kuuluvaksi perheenjäseniksi ja osaksi tärkeimpiä sosiaalisia suhteita. (McNicholas – Collis 2001.)

Myös harrastuksen ja sen kautta syntyvien kodin ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden on todettu tukevan lapsen kasvua ja kehitystä tilanteessa, jossa perheessä on arkea kuormittavia pulmia. Vanhempien olisi tärkeää kannustaa lapsiaan säännölliseen harrastukseen, koska se tuottaa lapselle iloa ja onnistumisen kokemuksia. (Solantaus 2006: 5, 12.) Emme varsinaisesti kysyneet haastatteluihin osallistuvien lasten harrastuksista, mutta joko lapset itse tai vanhemmat viittasivat kerronnassaan aiheeseen. Aineiston perusteella voidaan todeta lasten harrastavan vapaa-ajallaan esimerkiksi urheilua, musiikkia tai muuta mielekästä tekemistä. Perheillä on joitakin pulmia arjessaan, koska he ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaita ja heille on tukiperhettä haettu. Esimerkiksi juuri harrastukset voivat auttaa lasta tilanteessa, jossa kotiolot ovat kuormittavat.

Tulosten mukaan lasten ja vanhempien yhteinen tekeminen painottuu kodin seinien sisäpuolelle ja lapset kuvasivat esimerkiksi pelaavansa lautapelejä tai katsovansa televisiota vanhempiensa kanssa. Lapset toivovat kuitenkin vanhempiensa kanssa ajanviettoa myös kodin ulkopuolella. Aineiston mukaan vanhemman ja lapsen yhdessä tekeminen määrittäytyi pitkälti sen mukaan, mihin vanhempien voimavarat riittävät ja usein yhdessä tekeminen kotioiloissa näyttäytyy helpompana kuin kodin ulkopuoliset aktiviteetit. Toisaalta lasten mainitsemisissa toiveissa moni kodin ulkopuolinen tekeminen edellyttää taloudellisia resursseja, mikä saattaa joissakin tilanteissa olla rajoittava tekijä.

Vanhempien oli vaikeaa kuvailla tarkemmin, millainen olisi heidän ihanneverkostonsa. Tuloksista nousee kuitenkin selkeästi esiin, että perheiden ihanneverkostosta puuttuu luotettava aikuinen. Kuvatessaan ihanneverkostoaan vanhemmat kuvasivat ikään kuin tukiperhettä, mutta vain eri termillä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että vanhemmat ovat sisäistäneet tarpeen perheen hyvinvointia tukevasta ulkopuolisesta avusta. Vanhemmat odottavat innolla mahdollista tukiperhettä uskoen perheen verkoston vahvistuvan tukiperheen myötä turvallisilla aikuisilla. Vanhemmat nostivat myös esiin, että lapsi hyötyisi tukihenkilöstä tukiperheen odotuksen ajaksi. Lapsi tarvitsee haastavassa

elämäntilanteessa tuekseen niin kutsutun luottohenkilön, jolle voi turvallisesti kertoa mieltään painavista asioista sekä iloista ja suruista (Solantaus 2006: 12). Tukiperhevanhemmista tai tukihenkilöstä voi parhaassa tapauksessa muodostua lapselle luottoaikuisia, koska tukisuhteen on tarkoitus olla pitkäkestoinen.

Lasten vastauksista välittyi kodin lämmin ja välittävä ilmapiiri. Tämä tuli erityisesti esiin lasten kuvatessa adjektiivikorttien avulla perhettään. Broberg ja Tähtinen (2009) toteavat eri perhetyyppien sisäistä dynamiikkaa tarkastellessaan yksinhuoltajien kokevan perheenjäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen verrokkiperhetyyppejä positiivisempina (Broberg – Tähtinen 2009: 161–167). Lasten kuvaukset perheestään tukevat pääsääntöisesti tätä näkemystä ja niistä käy ilmi perheen merkityksen tärkeys lapsille.

Lasten esittäessä toiveitaan perheelleen tai perheestään yhteisenä tekijänä lapset mainitsivat toiveensa perheen paremmasta taloudellisesta tilanteesta. Forssén ja Ritakallio (2009) sekä Forssén (2012) esittävät tutkimustuloksissaan, että heikko taloudellinen tilanne on etenkin monia yksinhuoltajaperheitä kuormittava tekijä. Yksinhuoltajaperheiden köyhyysaste tilastoidaan selkeästi korkeemmaksi kuin kahden huoltajan perheiden. Vanhemman vakituinen ja säännöllinen työ nähdään merkittävänä köyhyydeltä suojaavana tekijänä. Yksinhuoltajien työttömyys on kuitenkin tutkimusten mukaan muuta verrokkiryhmää yleisempää. (Forssén – Ritakallio 2009: 93; Forssén 2012: 113, 117.) Perheen jatkuvan taloudellisen epävarmuuden arvioidaan olevan myös yksi syrjäytymisen riskitekijöistä. Taloudelliset haasteet näkyvät muun muassa vanhemman heikentyneinä voimavaroina ja ilmentyvät perheenjäsenten kielteisenä keskinäisenä vuorovaikutuksena. Vanhempien heikentyneet voimavarat näyttäytyvät esimerkiksi haasteena lasten kasvatuksessa ja heijastuvat lapsen erityisen tuen tarpeeseen. (Järventie – Sauli 2001: 11–12.) Heikko taloudellinen tilanne voi heijastua myös lapsen mahdollisuuksiin harrastaa ja olla rajoittava tekijä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2010) toteuttama kysely osoittaa, että nuoret kokevat perheen taloudellisten haasteiden takia olevansa eriarvoisessa asemassa hyväosaisiin ikätovereihinsa verrattuna (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010: 1–5).

7.2 Tukiperhe tukisi vanhemmuutta ja tarjoaisi elämyksiä lapsille

Toisessa ja kolmannessa teemassa pohdittiin tukiperheeltä toivottua tukea. Tutkimuskysymykseksi oli muotoiltu: Millaista tukea vanhemmat toivovat tukiperheeltä? Tulokset

osoittavat, että vanhempien näkemysten mukaan tukiperheen tuella tavoitellaan merkittäviä hyvinvointia tukevia tekijöitä sekä vanhemmalle itselleen että lapselle. Näiden teemojen johtopäätöksiä käsittelevässä luvussa pyrimme lisäämään ymmärrystä vastaajien varhaisen tuen tarpeesta ja vertaamme saamiamme tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin.

Perheiden hyvinvoinnin kannalta tärkeää on tunnistaa varhaisen tuen tarve lasta tai perhettä leimaamatta. Yksi varhaisen tuen palvelumuodoista on tukiperhetoiminta, jolla voidaan tukea sekä vanhemman arjessa jaksamista että lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Järvinen ym. (2012) ovat kuvanneet vanhemmuuteen tarvittavia sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Sisäisenä voimavarana pidetään esimerkiksi herkkyyttä huomata lapsen tarpeet yksilöllisesti, kun taas ulkoiset voimavarat muodostuvat sosiaalisista tukiverkostoista ja ammattiavun mahdollisuudesta tarvittaessa. (Järvinen ym. 2012: 124–125.) Selvityksemme mukaan tukiperheen myötä perheen sisäiset ja ulkoiset voimavarat vahvistuisivat. Vanhemmat kokevat, että tukiperheessä lapsi tulisi kohdatuksi ja kuulluksi yksilöllisesti sekä saisi vahvistusta itseluottamukselleen. Vanhemmat ovat hakeneet ulkopuolista apua ja tukea perheelleen, joten heille on tuttua myös ammattiapuun turvautuminen.

Vanhemmat kaipaavat tukiperhevanhemmilta erityisesti tukea vanhemmuuteensa ja vastauksissa nousee esiin tuen tarvetta kuvaavia sanoja, kuten kasvatuskumppanuus ja jaettu vastuu. Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt, että vanhempien kokemusten mukaan ohjausta vanhemmuuteen on hankalampi saada kuin esimerkiksi lapsen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin kohdentuvaa tukea (Perälä ym. 2013: 124). Mahdollista on, että lapsen tuen tarve on selkeämmin havaittavissa kuin huoli vanhemmuudesta ja siksi lapseen kohdistuvaa tukea tarjotaan helpommin. Tämä on sikäli huolestuttavaa, että monet vanhemmuuden haasteet heijastuvat lasten hyvinvointiin. Mielenkiintoista on, millä tavoin vanhemmat toivovat tukiperheen tukevan erityisesti vanhemmuutta, koska pääsääntöisesti lapsi viettää tukiperheessä yhden viikonlopun kuukaudessa ja kasvatuskeskustelut olisivat näin harvinaisempia. Toisaalta aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt, että tukilasten vanhemmat ovat kokeneet saaneensa myös tukea kasvatustehtäväänsä (Pelastakaa lapset 2013: 13–17).

Tulosten valossa toinen merkittävä tarve tukiperheelle on vanhemmalle tarjoutuva oma aika, jota olisi säännöllisten tukiviikonloppujen myötä mahdollista suunnitella etukäteen. Tämä olisi varhaista tukea, jota perheille voidaan tukiperhetoiminnan myötä tarjota. Vanhemmat ajattelevat, että mahdollisten tukiviikonloppujen myötä he jaksaisivat paremmin

huolehtia perheen arjesta ja saisivat itselleen voimaannuttavaksi kuvaamansa hengähdystauon. Tuloksemme vastaavat Pelastakaa Lapset -järjestön kattavaa raporttia, josta myös käy ilmi, että vanhemmat saavat tukiperheviikonloppujen myötä kaipaamaansa lepoa (Pelastakaa lapset 2013: 10–12).

Aineiston mukaan yksinhuoltajaäidit pitävät tärkeänä, että lapset saisivat tukiperheessä miehen mallin. Lasten biologiset isät eivät erilaisista syistä johtuen voi olla aktiivisesti läsnä lasten arjessa ja perheen läheisverkosto on muiltakin osin suppea. Äidit kaipaavat lapsille turvallisia esimerkkejä miehestä, koska sellainen lapsen elämästä tällä hetkellä puuttuu.

Kaiken kaikkiaan vanhempien toiveet tukiperheen tuesta vastaavat hyvin aiemmissä tutkimuksissa ja raporteissa esiin tulleita seikkoja. Vastauksissaan vanhemmat huomioivat sekä omia että lastensa tarpeita. Tukiperheen toivotaan mahdollistavan lapsille uudenlaisia kokemuksia ja elämyksiä. Vanhempien haastatteluiden mukaan tukiperhettä odottavat lapset tarvitsisivat ennen kaikkea turvallisen aikuisen, jolla on heille aikaa. On mahdollista, että vanhemmat eivät itse pysty tällaisia lapsilleen tarjoamaan arjen raskauden tai monilapsisuuden vuoksi. Myös lasten saama henkisen kasvun tuki ja erilaisten perhemallien ja -roolien näkeminen tukiperheissä nousee vastauksissa esiin. Tämä on todettu myös aiemmissä tutkimuksissa. Näin ollen voidaan päätellä, että tukiperheen tuella voitaisiin voimaannuttaa myös haastattelemiamme perheitä. Toisaalta ristiriitaista on, että lapset toivovat enemmän yhteistä aikaa perheen kanssa, kun taas vanhemmat kaipaavat omaa vapaa-aikaa arjen keskelle.

Tulosten perusteella lapset kaipaavat vanhempiansa läsnäoloa ja perheen yhdessäoloa. Yhdessä vietetyn ajan lisäksi lapset toivovat myös kahdenkeskistä aikaa vanhemman kanssa, jolloin lapsi saa jakamattoman huomion itselleen. Näiden toiveiden lisäksi tuloksissa korostuvat lasten ajatukset perheen paremmasta taloudellisesta tilanteesta, haave kotieläimestä sekä mahdollisuus lasten ikätasolle tyypillisiin asioihin. Edellä mainittuihin toiveisiin pystytään vain harvoin vastaamaan tukiperhetoiminnalla. Viikonloput tukiperheessä eivät lisää lasten ja vanhempien yhteistä aikaa, vaan päinvastoin vähentävät sitä. Tukiperhetoiminta mahdollistaa lapselle ja vanhemmalle kahdenkeskistä aikaa siinä tapauksessa, että sisarukset vierailisivat eri aikaa tukiperheen luona. Tulostemme mukaan vanhemmat kuitenkin toivovat sisarusten viettävän tukiperheessä viikonloppuja tai loma-aikoja yhtäaikaaisesti. Tukiperheellä ei voida luonnollisesti vaikuttaa perheen taloudellisen tilanteen kohentumiseen ja toive kotieläimestä ei automaattisesti tukiperheessä

toteudu. Tukiperheen myötä lapselle voisi mahdollistua ikätasoinen toiminta aikaisempaa enemmän, mikäli lapselle saadaan hänen tarpeisiinsa vastaava tukiperhe.

7.3 Kehittämisideoita

Haastateltavat eli tässä tapauksessa tukiperhettä odottavien lasten vanhemmat esittivät ajatuksiaan ja näkemyksiään tukiperheen odotusajan palveluiden kehittämisestä. Tulokset osoittavat, että odotusajan palvelut ovat vähäisiä tai niitä ei ole tarjottu perheille lainkaan. Johtopäätöksissä keskeiseksi nousevat vanhempien kuvaamat kokemukset tukiperheen odotusajasta ja näiden pohjalta syntyneet tukiperhetoiminnan kehittämisideat. Millaisia asioita pitäisi ottaa huomioon odotusajan palveluita kehitettäessä?

Aineiston perusteella voidaan todeta, että lasten leirejä lukuun ottamatta perheille ei ole juurikaan tarjottu palveluita tukiperheen odotusajalle. Koulujen loma-aikoina järjestettävät leirit nähdään erittäin hyödyllisinä, koska ne tukevat vanhemmuutta ja antavat vanhemmille mahdollisuuden omiin menoihin ilman lapsia. Leirikustannukset kuitenkin mietittävät vanhempia.

Palvelunkäyttäjät arvostavat sujuvaa tiedonkulkua, mutta Perälän ym. (2013) mukaan lapsiperheille kohdennettuun tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokevat sen pääsääntöisesti puutteelliseksi ja mainitsevat erityisesti puutteita tiedon saamisessa. Varsinkin vanhemmat, joilla on huolta joko lapsesta tai omasta jaksamisestaan vanhempiana, kokevat tyytymättömyyttä tietojen päivittämiseen ja siirtymiseen. Lisäksi etenkin pienten lasten vanhemmat tuovat esiin työntekijöiden kanssa tapahtuvan yhteistyön ja palveluiden yhteensovittamisen hankaluutta. Jälkimmäinen tulee esiin, mikäli perheen elämässä on mukana yhtäaikaaisesti viranomaisverkostoa eri tahoilta. (Perälä ym. 2013: 128–129.) Tämä samainen seikka on nähtävissä myös opinnäytetyömme tuloksissa. Tukiperhettä odottavien lasten vanhemmat kokevat yhteydenpidon Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan kanssa haastavaksi. Tulosten perusteella vanhemmat toivoisivat tiiviimpää yhteydenpitoa ja tukiperhehakuprosessin tilanteen päivittämistä. Tukiperhehakulomakkeen lähettämisen jälkeen moni vanhemmista ei ole saanut minkäänlaista yhteydenottoa tukiperhetoiminnasta. Vanhempien kokemuksen mukaan heidän on oltava itse aktiivisia etsiessään tukiperhetoiminnan yhteystietoja tai muuta tietoa tukiperhetoimintaan liittyen. Jokisen ym. (2012) mukaan asiakkaan on oltava omatoiminen hakiessaan tukea ja apua perheensä tilanteeseen (Järvinen ym. 2012: 40.), mutta tämä näyttäytyy tuloksissamme selvästi vanhempia kuormittavana asiana.

Tulokset osoittavat, että haastateltavat vanhemmat toivovat tukiperhehakuprosessiin selkeyttä ja työntekijöiden säännöllistä yhteydenpitoa hakevan perheen kanssa. Lisäksi perhe- ja elämäntilanteen päivittäminen sekä tuen tarpeen säännöllinen arvioiminen ovat vanhempien mielestä tärkeitä. Tällaisia käytäntöjä ei tulosten perusteella ole tällä hetkellä käytössä, mutta näiden myötä voitaisiin lisätä hakuprosessin sujuvuutta ja tarjota uudenlaista tietoa perheistä tukiperhehakuprosessista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Asiakkaan osallisuuden vahvistaminen on hyvinkin ajankohtaista, sillä uusi sosiaalihuoltolaki velvoittaa osallisuuden edistämiseen ja vahvistamiseen tähtävään asiakastyöhön (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 3).

Vertaistuella voidaan tukea jaksamista monella tapaa. Vertaistuki tarjoaa mahdollisuuden jakaa kokemuksia, etsiä omia voimavaroja ja näiden kautta lisätä oman elämänhallinnan tunnetta. Samankaltaisessa elämäntilanteessa olevat voivat vertaisryhmissä kokea yhteenkuuluvuutta sekä saada ymmärrystä omista ajatuksistaan ja kokemuksistaan. (Mykkänen-Hänninen – Kääriäinen 2009: 10–11.) Tulosten perusteella vanhemmat toivovat vertaistukea tilanteeseensa. He eivät kuitenkaan kuvanneet, millaista konkreettista tukea he ajattelevat vertaisiltaan saavansa. Kuten haastateltavammekin toivovat, vertaisryhmä on organisoitava hyvin. Pahimmassa tapauksessa vertaisryhmät voivat keskittyä negatiivisiin seikkoihin, mikä ei voimaannuta osallistujia (Mykkänen-Hänninen – Kääriäinen 2009: 11).

Tulosten mukaan tukiperhepalveluita tulisi mainostaa ja markkinoida näyttävämmiin, jotta tarvittavia tukiperheitä saataisiin lisää mukaan toimintaan sekä tukiperheen hakemista aikoville lisäinformaatiota toiminnasta.

Tulokset osoittavat, että vanhempien toiveet odotusajan palveluiden kehittämiseksi ovat konkreettisia ja koskevat lähinnä yhteydenpitoa. Tuloksissa korostuu, että kestollisesti lyhytkin, mutta säännöllinen kuulumisten kysely, kohdatuksi tuleminen ja perheen huomioiminen merkitsisivät vanhemmille paljon. Vanhemmat nostavat myös esiin, että vertaistuki odotusajalle olisi merkittävää. Aineistossa korostuu, että eri järjestöjen leirit auttavat vanhempia jaksamaan arjessa.

8 Pohdinta

8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme tavoitteet ja tarkoitus asetettiin yhdessä työelämäkumppaneiden kanssa. Tavoitteena oli selvittää, millainen on tukiperhettä odottavan perheen verkosto vanhemman ja lapsen kuvaamana sekä millaista tukea tukiperhetoiminnalla tavoitellaan vanhempien mukaan. Lisäksi tavoitteena oli kartoittaa ja saada konkreettisia ehdotuksia, miten tukiperhettä odottavien lasten vanhemmat kehittäisivät odotusajan palveluita. Miellemme saatujen tulosten perusteella opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin pääosin hyvin. Tulosten myötä on mahdollista kehittää tukiperhetoimintaa ja -palveluita vastaamaan yhä paremmin palvelunkäyttäjien tarpeita ja toiveita.

Yhtenä opinnäytetyömme tärkeänä lähtökohtana oli, että palveluita kehitettäessä ja arvioitaessa painotetaan nykypäivänä palvelunkäyttäjien kuulemista. Sosiaalihuoltolakiin on kirjattu, että lasten ja nuorten ajatukset on huomioitava heihin kohdistettuja palveluita suunniteltaessa ja toteutettaessa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 10). Perälä ym. (2013) painottavat myös palvelunkäyttäjien näkemysten huomioimista palveluita kehitettäessä. Heidän esittämänsä arvion mukaan kunnan taloudellinen tilanne on merkittävin yksittäinen tekijä lapsiperhepalveluiden kehittämisessä. Aikaisemman kokemuksen mukaan palvelunkäyttäjien näkemyksiä ei juurikaan huomioida ja valtaosa vanhemmista pitää omia vaikutusmahdollisuuksiaan vähäisinä. (Perälä ym. 2013: 128.) Opinnäytetyösämme ajatuksena oli saada nimenomaan palvelunkäyttäjien ääni kuuluville ja tarjota heille mahdollisuus tuoda ajatuksiaan esiin tukiperhetoiminnan odotusajan palveluiden kehittämisestä. Toivottavaa on, että heidän ja jatkossa ylipäättään palvelunkäyttäjien näkemyksiä huomioidaan aikaisempaa enemmän sosiaalipalveluiden kehittämistyössä.

Opinnäytetyöprosessin alussa sovimme Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tukihenkilötoiminnan tiimin kanssa, että he käyvät läpi asiakkaitaan ja ovat näihin opinnäytetyömme tiimoilta yhteydessä. Näin ollen emme osallistuneet haastateltavien valintaan, emmekä tarkasti tiedä, millaisia rajoituksia tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijät tekivät valitessaan mahdollisia haastateltavia. Haastatteluun osallistumiseen halukkaiden kanssa tiimiläiset sopivat, että me haastattelijoina sovimme tarkat haastatteluajat ja -paikat haastateltavien kesken puhelimitse. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009) toteavat,

haastateltavilla on oltava mahdollisuus pohtia teemoja jo ennen varsinaista haastattelutilannetta (Tuomi – Sarajärvi 2009: 73). Tämä seikka huomioiden kerroimme haastattelun teemoista laajemmin puhelimitse sopiessamme haastatteluista vanhempien kanssa ja vastasimme haastateltavia mahdollisesti askarruttaviin kysymyksiin.

Haastatteluihimme osallistuminen oli täysin vapaaehtoista eikä vaikuttanut tukiperheoiminnan asiakkuuteen. Ennen jokaista haastattelua kertosimme vielä haastateltavien kanssa opinnäytetyön aiheen ja pyysimme kirjallisen osallisuuden vahvistamisen. Kaikkiin lasten haastatteluihin pyysimme huoltajan kirjallisen suostumuksen. Haastatteluihin osallistuvien on aina tiedettävä olevansa tutkimuksessa ja mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta missä vaiheessa tahansa syytä haastatteliijoille kertomatta (Ryen 2004: 231). Varmistimme myös nämä asiat haastateltaville ennen varsinaisen haastattelun aloittamista.

Olimme haastateltaville etukäteen vieraita, mutta toivoimme haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman rentoja ja avoimia. Kerroimme tämän myös haastateltaville. Haastatteluiden lopuksi useampi vanhemmista kertoi, että oli kokenut kysymyksemme tarkoituksenmukaisina ja ilmapiirin mukavana. Pidämme tätä opinnäytetyön kannalta hyvänä asiana, koska aina omista asioistaan kertominen tuntemattomille ei ole helppoa.

Haastateltavat eivät ole tunnistettavissa opinnäytetyössämme, koska emme ole kirjanneet tarkkoja tunnistetietoja. Halusimme kuitenkin käyttää suoria lainauksia, koska mielestämme se lisää tulosten kuvailemisen luotettavuutta ja tekee lukukokemuksesta mielekkäämmän. Suoria lainauksia käyttäessämme vaihdoimme erisnimet sanaan lapsi tai sisarus. Haasteena lainausten valitsemisessa oli, että haastateltavat eivät olisi niistä tunnistettavissa eli niissä ei olisi liian yksityiskohtaisia tai henkilökohtaisia tietoja.

Haastattelutilanteissa pyrimme ottamaan mahdollisimman neutraalin roolin suhteessa haastateltaviin. Tukiperheoiminta oli toiselle meistä tutumpaa lastensuojelun avohuollossa työskenneltyään, kun taas toinen tutustui ensimmäisen kerran perusteellisemmin aihepiiriin. Tämä lähtökohta huomioiden pyrimme hyödyntämään sekä kokemuksen tuoman että uudemman näkökulman parhaimpia puolia. Mikäli aihepiiri olisi ollut molemmille kovin tuttu, olisi se voinut vaikuttaa esimerkiksi käytettyihin menetelmiin tai käsitteisiin tuoden aihepiiriä liian lähelle aikaisempaa kokemusta. Jos taas olisimme olleet molemmat täysin untuvikkoja aihepiirin parissa, olisimme ehkä jättäneet huomioimatta jotakin sellaista, mikä olisi ollut tutkimuskysymysten kannalta oleellista. Tuomi ja Sarajärvi

(2009) tuovat esiin, että tutkijoiden valitsemat tutkimusasetelma, käytetyt menetelmät ja käsitteet sekä tavoitteet vaikuttavat tapaan tulkita aineistoa ja tuloksia. Täysin puhtaita havaintoja pidetään laadullisessa tutkimuksessa harvinaisina, koska aineiston lukemista ja tulkintaa ohjaavat lähes aina tutkijoiden ennakkokäsitykset. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 96.) Molempien meidän pitkä työkokemus lastensuojelun parissa on saattanut vaikuttaa tapaamme tulkita asioita. Tästä on voinut olla sekä hyötyä että haittaa opinnäytetyölle. Aikaisempi kokemus ja ymmärrys lapsiperheiden ja lastensuojelun asiakasperheiden haasteista on auttanut hahmottamaan aihepiiriä kokonaisvaltaisemmin. Toisaalta se on saattanut vaikuttaa myös ennako-oletuksiimme, jotka ovat voineet heijastua tapaamme tulkita aineistoa. Jonkun toisen tehdessä samainen tutkimus, on mahdollista, että tämä olisi painottanut toisenlaisia seikkoja tulosten osalta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa tiettyjä ohjeita ja as-teikkoja. Tärkeää on, että tarkastellaan koko tutkimusprosessia ja pohditaan tutkijan vai-kutusta saatuihin tuloksiin. (Eskola – Suoranta 2001: 208.) Olemme pyrkineet kuvaamaan opinnäytetyön eri vaiheita mahdollisimman tarkasti, jotta kokonaiskuva tutkimus-prosessistamme välittyisi.

Tutkijatriangulaatiosta puhutaan silloin, kun tutkimuksen on toteuttanut useampi kuin yksi henkilö. Tämän nähdään parantavan tutkimuksen luotettavuutta. (Eskola – Suoranta 2001: 69.) Teimme opinnäytetyön kokonaisuudessaan parityönä. Kaikissa sen vaiheissa keskustelimme valinnoistamme, jaoimme ajatuksiamme ja mielipiteitämme sekä koostimme näistä yhteisiä näkemyksiämme. Mielestämme itse haastattelutilanteissakin kahden haastattelijan läsnäolo oli ensiarvoisen tärkeää. Tämä mahdollisti tarkentavien kysymysten esittämisen. Myös analyysia tehdessämme koimme parityön suureksi eduksi. Keskustelimme aineistostamme perusteellisesti ja laajasti, minkä jälkeen teimme päätelmiämme. Dialogi auttaa tulkintojen tekemisessä ja arvioinnin pohjalla (Moilanen – Rähä 2011: 56).

Tutkimusmenetelmäksi valitsemamme puolistrukturoitu teemahaastattelu tuki mielestämme opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita. Ennalta sovitut teemat muodostivat keskustelua ohjaavan rungon, mutta jättivät tarpeellista tilaa haastateltavien kokemille merkityksellisille ja tärkeille asioille. Rajasimme kuitenkin keskustelua haastatteluissa, mikäli se siirtyi kauas esittämistämme teemoista. Jätimme analyysivaiheessa pois sellaista tietoa, joka ei vastannut tutkimuskysymyksiimme. Koostimme teemahaastattelurungon joustavaksi, mikä mahdollisti tarkentavien lisäkysymysten esittämisen. Huomasimme,

että ihanneteemaa koskeva kysymys vastasi lähinnä siihen, millaista tukiperhettä ja sen tukea vanhemmat toivoivat. Vanhempien tuntui olevan haastavaa miettiä ihanneteemaa erikseen omasta ja lapsen näkökulmasta käsin. Kuitenkin verkostoa, tukiperhetoimintaa ja sen kehittämistä koskeviin teemoihin saimme paljon pohdintoja. Kasvotusten toteutetuissa haastatteluissa pystyimme varmistamaan, että haastateltava varmasti ymmärsi kysymyksemme.

Prosessin kuluessa jäimme pohtimaan, olisimmeko saaneet tukiperheen odotusajasta vielä syvällisempää näkemystä, mikäli olisimme rajanneet aihepiiriä hieman suppeammaksi. Lisäksi pohdimme, olisiko opinnäytetyön aineistolle tuonut lisäarvoa lasten ajatusten kuuleminen perhettä tukevista tukimuodoista. Tätä ei voitu nyt toteuttaa, koska emme tienneet, olivatko lapset tietoisia heille haetusta tukiperheestä. Mahdollista on, että haastatteluiden rinnalla jokin toinen tutkimusmenetelmä olisi tuonut esiin sellaisia seikkoja, joita haastatteluissa ei ollut mahdollista kysyä.

Lasten ajatukset kumpuavat usein hyvin konkreettisesti heidän omista kokemuksistaan (Hirsjärvi – Hurme 2014: 132). Tämän huomioimme analysoidessamme heidän vastauksiaan. Haastatteluissamme lapset kertoivat asioita, joiden yleistämistä esimerkiksi perheen yleiseksi toimintatavaksi on tarkoin arvioitava ja harkittava. Lapset saattoivat kuvailulla vaikeaa aamua tai riitoja perheenjäsentensä kanssa. Kertomuksista oli pääteltävissä, että haastateltava lapsi oli samana aamuna kiistellyt vanhemman kanssa. Nämä osoittavat myös lasten ajatusten ja kokemusten välisen lyhyen aikajänteen.

Pohdintaa herätti myös, miksi haastatteluihin osallistui suhteellisen pieni joukko, vaikka tukiperhettä odottavia lapsia ja heidän vanhempiaan tiedetään olevan paljon. Olimme etukäteen ajatelleet, että toteutamme yhteensä noin kaksikymmentä haastattelua. Näin ollen tutkimusaineisto olisi ollut laajempi. Usea haastateltava joutui kuitenkin perumaan tulonsa muuttuneista elämäntilanteista ja muista syistä johtuen. Emme saaneet uusia haastateltavia peruneiden tilalle. Suurempi aineisto olisi mahdollisesti tuonut uusia näkemyksiä aiheisiimme, mutta koimme aineiston tarpeeksi suureksi opinnäytetyöhömme. Saturaatio eli kylläntyminen tarkoittaa sitä, että aineisto alkaa toistaa itseään eikä uusissa haastatteluissa tulla saamaan tutkittavaan asiaan lisätietoa (Tuomi – Sarajärvi 2009: 87). Aineistomme saavutti kylläntymispisteen usean teeman yhteydessä.

Palvelunkäyttäjien vaikuttamismahdollisuuksien lisääntymistä ja osallistumisen vahvistamista pidetään tulevaisuudessa yhä tärkeämpänä. Uudessa sosiaalihuoltolaissa nämä

kohdat on kirjattu osaksi lain tarkoitusta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 1.) Osallisuutta edistettäessä on tärkeää pohtia, millä tavoin ihmiset saadaan sitoutettua käyttämään heille tarjottu tilaisuus vaikuttaa. Aktiivisimmat palvelunkäyttäjät hyödyntävät varmasti mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin, mutta miten taataan yhtäläinen osallistumismahdollisuus myös hiljaisemmille? Jotta ihmisiä voidaan kannustaa osallistumaan ja vaikuttamaan, pitäisi olla myös näyttöä, että heidän mielipiteillään ja näkemyksillään on merkitystä palveluita kehitettäessä.

Haastatteluista poisjääntien tai osallistumishaluttomuuden taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä. Jonkinlaisena tuloksena voidaan kuitenkin pitää sitäkin, että mahdollisuuden saada omia ajatuksia ja näkökulmia esiin käytti vanhemmista vain harva. Vanhempien osallistuminen oli yhteydessä lasten osallistumiseen. Mikäli vanhempi näki asian tärkeänä, antoi hän suostumuksen myös lapsen haastatteluun. Haastatteluihin osallistui pääsääntöisesti vain äitejä. Jäimme pohtimaan, olisiko useamman isän osallistuminen vaikuttanut saatuihin tuloksiin.

Arvoimme haastatteluihin osallistuneiden kesken kaksi elokuvaalippua ja kaksi Parasta Lapsille ry:n lahjoittamaa Linnanmäen ranneketta. Lapsille annoimme lisäksi karkkipussit. Vanhemmille olimme kertoneet etukäteen, että tulemme suorittamaan lippuarvonnat ja lasten saamasta palkkiosta kirjoitimme lasten haastattelukutsussa. Mielestämme tämä ei kuitenkaan vaikuttanut haastateltaviin, koska he kertoivat kokemuksistaan monipuolisesti ja monisanaisesti.

Saamiamme tuloksia arvioitaessa on aiheellista pohtia, millainen vaikutus ratkaisukeskeisellä lähestymistavalla oli vastaajiin. Ratkaisukeskeiselle lähestymistavalle ominaista on haasteiden ja ongelmalähtöisen ajattelun sijaan ohjata yksilöä voimavaroja tukevaan ja myönteisiä näkökulmia vahvistavaan ajatteluun (Berg – Steiner 2003: 23). Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen työskentelyn yhteydessä on myös huomioitava, antaako lähestymistapa haastateltavien ajatuksista ja perhetilanteista toisenlaisen kuvan kuin mitä jokin toinen lähestymistapa olisi antanut. Ratkaisukeskeisyys keskittyy nykypäivän ja tulevaisuuteen, jolloin esimerkiksi asiakasperheen elämäntilanteen kokonaiskuvan hahmottuminen voi jäädä vaillinaiseksi (THL: Ratkaisukeskeinen työskentely n.d.). Tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon mahdollisuus, että valitsemamme lähestymistapa saattoi jättää piiloon joitakin tärkeitä näkökulmia tai haastateltavat vastasivat suppeasti osaan kysymyksistä, kun asioita lähestyttiin positiivisessa viitekehyksessä.

Oman arkityömme kautta olemme kuitenkin huomanneet, että pelkistä haasteista puhuminen on työlästä ja asiakkaalle usein liiankin tuttua. Ongelmalähtöinen ajattelu ei tue mielestämme asiakkaan itsetuntoa tai vahvista luottamusta omiin kykyihin. Nämä seikat huomioiden olimme valinneet teemahaastatteluun voimavarakeskeisen lähestymistavan, jonka käyttöä toivoisi sosiaaliolla laajemminkin sovellettavan.

8.2 Näkökulmia palveluiden kehittämisestä

Opinnäytyöprosessin alkuvaiheessa osallistuimme tilaisuuteen, joka oli suunnattu tukiperhetoiminnasta kiinnostuille ja mahdollisille uusille tukivanhemmille. Yllätyimme positiivisesti, miten paljon ihmisiä tilaisuudessa oli paikalla. Samassa yhteydessä esiteltiin tosin myös sijaisperhetoimintaa, joten on vaikea arvioida, kuinka moni läsnäolijoista oli kiinnostunut juuri tukiperhetoiminnasta. Jostakin syystä ilmeisesti kuitenkin vain harva tapahtumaan osallistunut ryhtyy tukiperheeksi. Jännittääkö ihmisiä esimerkiksi toimintaan sitoutuminen, biologisen vanhemman kanssa asioista sopiminen tai lapsen mahdolliset haasteet? Näiden pulmien sijaan pitäisi korostaa tukiperhetoiminnan mahdollisuuksia ja tärkeyttä. Parhaimmillaan tukisuhde on molempia osapuolia palkitsevaa. Jatkossa olisi tärkeää selvittää tukiperheeksi aikovien ajatuksia, ennakkokäsityksiä ja pelkoja, jotta ne voitaisiin ottaa huomioon uusia tukiperheitä rekrytoitaessa.

Haastatteluihimme osallistuneiden vanhempien vastauksista nousee esiin, mitä lapset tietävät ja ajattelevat tukiperhetoiminnasta. Lähes kaikkien haastatteluun osallistuneiden perheiden lapset tietävät, että heille on haettu tukiperhettä. Toistaiseksi vanhemmat ovat vasta varovasti käsitelleet asiaa lasten kanssa, koska tukiperheen saaminen on epävarmaa. Vanhemmat toivat esiin, että mikäli tukiperheen saaminen varmistuisi, käsitelisivät he asiaa tarkemmin lasten kanssa. Varovaisella lähestymistavalla vanhemmat eivät halua luoda turhaa odotusta tai toisaalta jännitystä lapsille, koska ajankohtaa tukiperheen saamiselle on mahdotonta sanoa. Vanhemmat ovat pääsääntöisesti selittäneet lapsille tukiperheen hakemista omista lähtökohdistaan käsin. Tukiperhettä on kuvattu lasten hoitopaikaksi, joka auttaa vanhempia ja mahdollistaa vanhemmalle toisinaan omaa aikaa. Vanhempien mukaan lasten mielipiteet tukiperhetoiminnasta vaihtelevat: Osa lapsista suhtautuu tukiperheeseen menemiseen varauksella, kun taas toiset pitävät tukiperhettä myönteisenä asiana. Palveluita kehitettäessä olisi mahdollisesti tärkeää keskustella vanhempien kanssa siitä, miten tukiperheestä tulisi lapsille kertoa. Lapsi ei saisi kokea tukiperheen olevan esimerkiksi seuraamus huonosta käytöksestä, vaan että se tukisi koko perheen jaksamista. Lapsen kehitys on aina yksilöllistä, joten seikkaperäistä ohjeistusta

asiasta on varmasti mahdotonta antaa. Toisia vanhempia saattaisi hyödyttää keskustelun tukena käytettävä lista, johon on nostettu esiin tärkeimpiä huomioita siitä, miten ja mitä tukiperheestä olisi lapsen kanssa tärkeää käydä läpi.

Palveluita on jatkossa kehitettävä ja uudistettava siten, että perheet eivät joudu odottamaan kohtuuttoman pitkään kuten tällä hetkellä. Tukiperhetoiminta on useissa tutkimuksissa todettu voimaannuttavaksi tukimuodoksi, mutta sen saatavuus ei vastaa kysyntään. Mielenkiintoista olisi tutkia, miten pitkä odotusaika tai ilman tukiperhettä jääminen vaikuttavat perheen hyvinvointiin. Poistuuko perheen tuen tarve vai näkyykö tukiperheetömyys myöhemmin kasautuneina haasteina?

Olisi toivottavaa, että Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta päivittäisi käytäntöjään tukiperhehakuprosessin toimivuudesta ja arvioisi mahdollisuutta tavata hakevaa perhettä kasvotusten. Tulosten mukaan tietoa tukiperhetoiminnasta ja hakuprosessista olisi saatava itselle sopivana ajankohtana vuorokaudenajasta ja paikasta riippumatta. Terveystieteidenhuollossa on käytössä Omakanta.fi -palvelu, josta jokainen voi katsoa omaa sairaushistoriaansa, lääkärikäyntejään ja lääkereseptejään (Kansallinen Terveysarkisto (Kanta) 2016). Vastaavanlainen palvelu olisi merkittävä myös sosiaalihuollon asiakkaille. Se mahdollistaisi omien asiakastietojen katselun ilman, että on saatava tietty henkilö esimerkiksi puhelimitse tai sähköpostitse kiinni. Uupuneena yhteystietojen etsiminen voi tuntua ylittävää työläältä. Esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden viraston internetsivut ovat erittäin massiiviset ja yksittäisen tiedon hakeminen niiltä saattaa vaikuttaa monimutkaiselta.

Konkreettinen kehittämissuosituksemme on, että Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnassa laadittaisiin selkeä ja tiivis kuvaus tukiperhehakuprosessista ja se lähetettäisiin asiakkaille aina uuden hakemuksen saavuttua. Lehtisen mukana asiakkaille postitettaisiin saatekirje hakemuksen saapumisesta sekä yhteystiedot mahdollisia lisäkysymyksiä varten. Prosessikuvaukset olisi oltava tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijöiden helposti saatavilla, jotta tämä työvaihe ei kuormittaisi kohtuuttomasti.

Aineistosta nousee esiin toive vertaistukiryhmistä sekä vanhemmille että lapsille. Mikä taho voisi järjestää vertaistukiryhmiä tukiperhettä odottaville perheille? Voisiko sen toteuttaa Helsingin kaupungin tukiperhetoiminta, kolmannen sektorin järjestö vai olisiko tässä mielenkiintoinen mahdollisuus yhteistyöhön eri toimijoiden kesken?

Verkoston kartoitusta tehtäessä on tärkeää pohtia, kenelle vastuu selvityksen tekemisestä ensisijaisesti kuuluu. Vastaako tehtävän toteutumisesta tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijät vai olisiko lapsen edun mukaista valita selvityksen tekijäksi entuudestaan tuttu henkilö, kuten esimerkiksi haastateltavien kohdalla lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijä tai perhetyön sosiaaliohjaaja? Laadukkaan tukiperhetoiminnan kannalta verkoston kartoittaminen on selkeä kehittämiskohde. Käsityksemme mukaan kartoituksen myötä perheiden läheisverkostoista voisi löytyä henkilöitä, jotka tukisivat perheiden arkea satunnaisia kertoja systemaattisemmin. Selvityksemme perusteella voidaan päätellä, että aikaisemmin tässä työssä manitsemamme verkoston kartoitukseen tarkoitetut työmenetelmät eivät ainakaan vakituisesti ole käytössä perheiden verkostoa kartoitettaessa. Jäimme miettimään, tulisiko verkoston kartoittaminen asiakkaalle näkyvämmäksi ja haastaisi enemmän pohtimaan mahdollista tukea läheisverkostosta, mikäli selvittämisen apuna käytettäisiin konkreettista työmenetelmää? Perheiden hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden kannalta olisi toivottavaa, että läheisverkostolta saatu tuki olisi ensisijaista ja viranomaisverkoston tarjoama tuki huomattavasti vähäisempää, lähinnä läheisverkoston tukea koollekutsuvaa ja koordinoivaa esimerkiksi läheisneuvonpidon myötä. Tuloksemme osoittavat, että vanhemmat kokevat kuitenkin viranomaisverkostolta tuen pyytämisen läheisverkostoa helpompana ratkaisuna. Mielenkiintoista olisi arvioida haastatteluissamme mukana olleiden perheiden avohuollon asiakkuuden vaikutusta joko myönteisessä tai kielteisessä mielessä tuen pyytämisen ja vastaanottamisen vaikeuteen.

Laajempaa tarkastelua ja pohdintaa edellyttäisi, miksi Perälän ym. (2013) mukaan yli puolet pienten lasten vanhemmista kertoo olevansa huolissaan jaksamisestaan äitinä tai isänä (Perälä ym. 2013: 123). Taustalla saattavat olla lisääntyneet hyvinvointi- ja terveyserot (2014) sekä Törrösen (2012) esiin nostamat seikat työelämän kasvavista vaatimuksista, yhteiskunnan rakenteellisista muutoksista ja perheiden taloudellisista huolista, jotka heijastuvat vanhempien heikentyneisiin voimavaroihin (Törrönen 2012: 22–24; THL: Hyvinvointi- ja terveyserot 2014). Haastattelemamme vanhemmat eivät siis ole ainoita, jotka kantavat huolta jaksamisestaan.

Jätämme yhteistyökumppaneidemme Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tukiperhetoiminnan ja Parasta Lapsille ry:n arvioitavaksi yhteistyön mahdollisuuden näiden kahden tahon välillä sekä konkreettisen toiminnan keinot tukea parhaiten tukiperhettä odottavia. Parasta Lapsille ry järjestää kesä- ja talvileirien lisäksi leirimuotoista viikonlopputoimintaa alakouluikäisille lapsille sekä koko perheelle. Viikonlopputoiminnan

ryhmät viettävät yhdessä 4–6 viikonloppua, jotka toteutuvat tavallisesti tukiperheviikonloppujen tavoin kerran kuukaudessa. Viikonlopputoiminnan kustannukset ovat perheille varsin kohtuullisia. Järjestön viikonlopputoiminnan ryhmät toteutuvat lukukausittain, kun taas tukiperhetoiminnalla tavoitellaan pidempiaikaista tukisuhdetta. Olisiko mahdollista, että tukiperhettä odottaville lapsille tarjottaisiin tilaisuutta osallistua leireille esimerkiksi kerran odotusjakson aikana tai lukukausista yksi olisikin suunnattu juuri tukiperhettä odottaville lapsille tai perheille? Tämän käänköpuolena on tietenkin se, että tukiperhettä odottaville varatut paikat vähentäisivät muiden lasten osallistumismahdollisuutta jo en-tuudestaan suosituille leireille. Toimijajojen ylittävä yhteistyön rakentaminen on tärkeää, koska tukiperhetoiminnan järjestämisessä korostuu tulevaisuudessa todennäköisesti yhä enemmän eri tahojen yhteistoiminta.

Uuden sosiaalihuoltolain tarkoitus palveluiden yhdenvertaistamisesta on tavoiteltava ja kunnianhimoinen päämäärä. Opinnäytetyötä tehdessämme mietimme kuitenkin useaan otteeseen, mikä on lain asetuksen toteutumismahdollisuus esimerkiksi tukiperhettä tarvitsevien kohdalla. Jo ennen uuden sosiaalihuoltolain asettamista on ollut tiedossa tukiperheiden vähäinen määrä suhteessa palvelun tarvitsijoihin. Miten lain määräämiä oikeuksia toteutetaan, jos tukiperheitä on yksinkertaisesti liian vähän? Ja kuinka laissa voidaan määrittää palvelusta, joka toteutetaan vapaaehtoisvoimin? Lain voimaantulolla tuskin voidaan vaikuttaa tukiperheiden kasvavaan määrään ainakaan kovin lyhyellä aikavälillä. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset -järjestö on ollut aktiivinen kolmannen sektorin toimija tukiperhepalveluiden organisoimisessa ja myös muiden järjestöjen tai ulkopuolisten toimijoiden aktiivisuus tulee olemaan merkittävää kasvavaan tukiperhekysyntään vastatessa.

Lähetimme sekä Parasta Lapsille ry:lle että kaupungin tukiperhetoiminnalle lähes valmiin opinnäytetyömme, jotta työntekijät voivat tarkistaa siitä mahdolliset asiavirheet. Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan johtava sosiaalityöntekijä Pirjo Akkanen vastasi sähköpostitse, että he ovat saaneet tehtäväksi pohtia tukiperhettä odottavien perheiden palveluita. Akkanen pitää ensiarvoisen tärkeänä, että olemme opinnäytetyöhömme selvittäneet tukiperhettä odottavien perheiden näkemyksiä aiheesta. Tuloksiamme voidaan hyödyntää ensi tilassa Helsingin kaupungin palveluiden uudistamisessa. (Akkanen 26.10.2016.) Myös Parasta Lapsille ry:n Inna-Mari Simola avasi sähköpostitse ajatuksi-
aan opinnäytetyön tulosten hyödyntämisestä palveluiden kehittämisessä. Simola kokee, että tulokset vahvistavat heidän tekemäänsä työtä ja sen tarkoitusta. Järjestössä voi-

daan alkaa arvioida, keille järjestön organisoimaa viikonlopputoimintaa on tarkoituksenmukaista tarjota ja keiden yhteistyökumppaneiden kanssa sitä voitaisiin jatkossa järjestää. Tuloksemme tukevat viikonlopputoiminnan tärkeyttä ja osoittaa, mihin tarpeeseen toiminta vastaa. Simola iloitsee myös sitä, että aihetta on ylipäättään selvitetty juuri tukiperhettä odottavien näkökulmasta. Kaiken keskiössä ovat kuitenkin tukiperhettä odottavat perheet ja lapset, jotka hyötyvät, kun palveluita aletaan kehittää heidän esiin tuomiensa näkemysten pohjalta. Lisäksi tuloksilla saadaan Simolan mukaan näkyvämmiin palveluntarjoajille esiin sitä, että palveluita on tarpeen kehittää ja lisätä. (Simola 28.10.2016.)

Tukiperheen odotusajan palveluiden kehittämiseksi nousee tuloksista monia tärkeitä seikkoja, joilla perheen arkea ja vanhemmuutta voitaisiin tukea. Näiden esiin nousseiden ajatusten lisäksi jäimme itse pohtimaan mahdollisia tukimuotoja perheiden arjen vahvistamiseksi. Ensiarvoisen tärkeää olisi saada tukiperhetoimintaa järjestävien kaupunkien ja kuntien yhteistyökumppaneiksi kolmannen sektorin järjestöjä. Opinnäyte-työmme pohjalta tämä tarkoittaisi Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan ja Parasta Lapsille ry:n välistä suunnitelmallista yhteistyötä tukiperhettä odottavien tukemiseksi. Lisäksi pohdimme, olisiko Parasta Lapsilla ry:llä mahdollisuus organisoida esimerkiksi kerran kuukaudessa retkiä tai teemailtoja tukiperhettä odottaville lapsille. Toiminnan myötä vanhemmille mahdollistuisi hetki omaan aikaan ja lapset saisivat mielekästä tekemistä, vertaistukea ja ehkäpä uusia kaverisuhteita. Mietimme myös, millä tavoin kohderyhmän tavoittaminen olisi mahdollista. Voisiko tämänkaltaisesta toiminnasta kiinnostuneet liittää esimerkiksi nykypäivänä suosituksi WhatsApp-ryhmäksi, jolloin tiedonkulku olisi sujuvaa ja saavuttaisi kohderyhmän? Tämä edellyttäisi tietenkin toiminnasta kiinnostuneiden lupaa puhelinumeroon luovuttamiseen yhteydenpitorinkiä varten. Toiminnan ohjaamiseksi tarvittaisiin koulutettu ohjaaja, jolla on päävastuu toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Koulutetun ohjaajan avustajina voisi toimia vapaaehtoisia tai mahdollisesti eri oppilaitosten sosiaalialan opiskelijoita, jotka voisivat esimerkiksi tällä tavoin suorittaa osan tiettyä opintokokonaisuutta tai vapaasti valittavia opintoja.

Lisäksi pohdimme, millä tavoin tukiperhettä odottavia perheitä voisi osallistaa tukiperhetoiminnan näkyvämmäksi tekemiseen tai konkreettiseen toiminnan kehittämisen toteuttamiseen. Voisiko tässäkin työssä aiemmin mainittuihin tukiperhetoiminnasta kertoviin tilaisuuksiin ottaa jatkossa mukaan myös tukiperhettä odottavien lasten vanhempia ja miksei rohkeimpia lapsiakin, jotka voisivat kertoa toiveistaan ja ajatuksistaan tukiperhe-

toimintaa kohtaan? Näin myös tilaisuuden yhteydessä mahdollisesti tukiperheeksi ryhtyvät saisivat käsityksen, millaiset perheet tukiperhettä hakevat ja minkälaisia toiveita heillä tukiperheelle on. Tämä saattaisi lisätä tukiperheeksi ryhtyvien mielenkiintoa toimintaa kohtaan ja vahvistaa mielessä olevaa ajatusta ryhtyä tukiperheeksi. Opinnäytetyömme tulosten mukaan toiveet tukiperheelle eivät ole mahdottomia toteutettavaksi, vaan päällimmäisenä näyttäytyy toive lapsille turvallisista aikuisista ja vanhemmalle mahdollisuus omaan aikaan. Tukiperheiden tueksi ja toimintaan sitoutumisen vahvistamiseksi voisi pohtia tukiperheille järjestettävää yksilö- tai ryhmätyönohjausta, jossa on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan ja tavata muita tukiperhevanhempia.

Jatkotutkimusaiheena olisi tärkeää selvittää, minkälaisia tukea ja ohjausta tai muita seikkoja tukiperheet tarvitsisivat, jotta niitä saataisiin lisää mukaan toimintaan. Olisi mielenkiintoista kartoittaa jo tukiperheenä toimineiden ajatuksia ja tarkastella, millaisena he toiminnan näkevät ja millainen tuki on vahvistanut tai vahvistaisi heitä tukiperheenä. Lisäksi samassa selvityksessä olisi mahdollista pohtia, millaisena tukiperheen ja lapsen biologisen perheen suhde näyttäytyy. Mielenkiintoista olisi jatkossa myös selvittää, miksi isät ja vaarit ovat tulostemme mukaan vain vähän lasten elämässä läsnä, ja millaisia vaikutuksia tällä on lapsen tapaan muodostaa käsitystä ympäröivästä maailmasta.

Lähteet

Aarnisalo, Pekka – Mattila, Antti S. 2012. Ratkaisukeskeinen psykoterapia. Teoksessa Huttunen, Matti O. – Kalska, Hely (toim.): Psykoterapiat. Helsinki: Duodecim. 152–164.

Akkanen, Pirjo 2015. Johtava sosiaalityöntekijä. Helsinki. Suullinen tiedonanto 28.10.

Akkanen, Pirjo 2016. Johtava sosiaalityöntekijä. Henkilökohtainen sähköpostilla käyty kirjeenvaihto 26.10.2016.

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Arnkil Tom Erik – Seikkula Jaakko 2014. ”Nehän kuunteli meitä!” Dialogeja monissa suhteissa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Aula, Maria Kaisa 2014. Lasten, nuorten ja vanhempien varhaista tukea ei ole riittävästi. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. 130–131.

Bardy, Marjatta – Heino, Tarja 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: Pääniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Neljäs uudistettu painos. 13–42.

Berg, Insoo Kim – Steiner Therese 2003. Children’s Solution Work. New York: W.W. Norton & Company.

Berg, Insoo Kim 1994. Family-Based Services. A Solution-Focused Approach. New York: W.W. Norton & Company.

Broberg, Mari – Tähtinen, Juhani 2009: Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssén, Katja – Haataja, Anita – Hakovirta, Mia (toim.): Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. 154–169.

Brännström, Lars – Vinnerljung Bo 2014. Långsiktiga resultat av kontaktperson/familj för äldre barn: En personorienterad ansats. Stockholms Universitet. Tutkielma. Verkko-dokumentti. <<http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2014/09/Br%C3%A4nnstr%C3%B6m-Vinnerljung-2014.pdf>> Luettu 9.10.2015.

Castells, Manuel – Chacón, Isidora – Himanen Pekka 2013. Eurooppalainen hyvinvointivaltio 2.0: kriisi ja uusiutuminen. Teoksessa: Castells, Manuel – Himanen, Pekka (toim.): Kestävän kasvun malli – Globaali näkökulma. 111-143. Verkkodokumentti. <<http://vnk.fi/documents/10616/336661/pdf+aukeamittain.pdf/b71038bd-e85e-40b8-964f-0fd60b5351d5>> Luettu 1.10.2016.

De Jong, Peter – Berg, Insoo Kim 2008a. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

De Jong, Peter – Berg, Insoo Kim 2008b. Interviewing for Solutions. California: Thompson Brooks/Cole.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari – Vastamäki, Jaana 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, Raine – Aaltola, Juhani (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 27–44.

Forssén, Katja – Laine, Kaarina – Tähtinen, Juhani 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila, Kirsi – Forsberg, Hannele – Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy. 81–104.

Forssén, Katja – Ritakallio, Veli-Matti 2009. Yksinhuoltajaäitien moniulotteinen köyhyys Euroopassa. Teoksessa Forssén, Katja – Haataja, Anita – Hakovirta, Mia (toim.): Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. 77–94.

Forssén, Katja 2012. Katsaus taloudellisen niukkuuden ja suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin trendeihin vuosina 1995–2010. Teoksessa Forssén, Katja – Roivainen, Irene – Ylinen, Satu – Heinonen, Jari (toim.): Kohtaako sosiaalityö köyhyyden. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. Kuopio: Oy UNIpress Ab. 105–127.

Furman, Ben – Ahola, Tapani 2012. Ongelmista ratkaisuihin. Lyhytterapian perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Günther, Kirsi 2006. Tukiperhepalvelua tarvitseva lapsi lastensuojelun asiakirjojen kuvaamana. Tampereen yliopisto. Pro gradu –tutkielma. Verkkodokumentti. <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93682/gradu01233.pdf?sequence=1>> Luettu 7.10.2015.

Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja. Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssén, Katja – Haataja, Anita – Hakovirta, Mia (toim.): Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. 46–62.

Heino, Tarja – Eronen, Tuija – Kataja, Kati – Kestilä, Laura – Känkänen, Päivi – Paananen, Reija – Pösö, Tarja – Rainio, Anna Pauliina 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 50–68.

Heino, Tarja (toim.) 2000. Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä. Helsinki: Stakes.

Heino, Tarja 2008. Läheisneuvonpito – Tutkittu juttu. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka – Saurama, Eija – Hänninen, Salla (toim.): Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokeimuksia läheisneuvonpidosta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 18. 37–51.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hohti, Riikka – Karlsson, Liisa 2013. Lasta kannattaa kuunnella. Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 164–174.

Ihalainen, Jarmo – Kettunen, Terttu 2013. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro oy.

Ijäs, Kirsti 2012. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja.

Jokinen, Kimmo – Malinen, Kaisa – Pirskanen, Hanna – Moilanen, Sanna – Rautakorpi, Sonja – Harju-Veijola, Minna – Notko, Marianne – Kuronen, Marjo 2013. Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 175–197.

Jäntti, Markus 2010. Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Hämäläinen Ulla – Kangas, Olli (toim.): Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 62–75.

Järventie, Irmeli – Sauli, Hannele 2001. Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY.

Järvinen, Ritva – Lankinen, Aila – Taajamo, Terhi – Veistilä, Minna – Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi, Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kabat-Zinn, Myla ja Jon 2011. Jokapäiväiset ilonaiheet. Vanhemmuus ja tietoinen läsnäolo. Helsinki: Basam Books Oy.

Kallio, Kirsi Pauliina – Stenvall, Elina – Bäcklund, Pia – Häkli, Jouni 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 69–87.

Kansallinen Terveysarkisto (Kanta) 2016. Verkkodokumentti. <<http://www.kanta.fi/omakanta>> Luettu 4.10.2016.

Karhapää, Anu 2005. Historiaa. Sähköpostitse 21.9.2016 johtavalta sosiaalityöntekijältä Pirjo Akkaselta saatu dokumentti.

Katajainen, Antero – Lipponen, Krisse – Litovaara, Anneli 2003. Voimaa! Oman tarinani mahdollisuudet. Helsinki: Duodecim.

Keränen, Saara 2004. Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana – tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillisen lisensiaatin tutkimuksen tiivistelmä. Verkkodokumentti. <<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=6a7038a8-117c-4022-aaec-9b8cea54e47d>> Luettu 20.9.2015.

Kivijärvi, Saira – Rönkä, Anna – Hyväluoma, Johanna 2009. Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Rönkä, Anna – Malinen, Kaisa – Lämsä, Tiina (toim.): Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–68.

Kuusikkotyöryhmä n.d. Verkkodokumentti. <<http://www.kuusikkokunnat.fi/>> Luettu 30.10.2016

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lipponen, Krisse 2010. Myönteiset tunteet selittämässä ratkaisukeskeistä työskentelyä. Teoksessa Törrönen, Maritta – Pärnä, Katariina. Voimaannuttavat suhteet perhekuntouksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. 123–133.

Lipponen, Krisse 2014. Positiivinen psykologia ja ratkaisukeskeisyys psykoterapiassa. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, Lotta (toim.): Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus. 200–221.

Lipponen, Kristiina – Saarnio, Jussi 2006. ”No kun täällä puhutaan erilailla”. Teoksessa Lipponen, Kristiina – Vataja, Sara (toim.): Lasten ja nuorten voimalla. Monimuotoista perhekuntoutusta kehittämässä. Helsinki: Edita. 17–40.

Läheisneuvonpito 2016. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimisto. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/maat-palvelut/laheisneuvonpito/>> Luettu 30.9.2016.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.): Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 21–32.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010. Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta. Verkkodokumentti. <<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/8dd48dd1f5b5254d212655f1bfc6c2d0/1473075630/application/pdf/13132260/Nuorten%20kokemuksia%20perheen%20taloudellisesta%20tilanteesta%20LOW%20RES.pdf>> Luettu 5.9.2016.

Matilainen, Minna 2008. ”Tärkeä lastensuojelun tukimuoto, jota ei voi hoitaa toisella kädellä” - Jyväskyläläisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukiperhetoiminnasta. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Verkkodokumentti. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38235/URN:NBN:fi:jyu-201207182100.pdf?sequence=1>> Luettu 20.9.2015.

Matka tulevaisuuteen – Parasta Lapsille vuonna 2018 2013. Verkkodokumentti. <http://www.parastalapsille.fi/sites/default/files/jarjestotoiminta/matka2018_pieni.pdf> Luettu 5.9.2015.

McNicholas, J. – Collis, GM. 2001. Children’s representations of pets in their social networks. Abstract. Verkkodokumentti. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11350455>> Luettu 20.10.2016.

Moilanen, Pentti – Räihä, Pekka. 2011. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PSKustannus. 46–69.

Mykkänen-Hänninen, Riitta – Kääriäinen, Aino 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Helsinki: Lastensuojeluliitto/Neuvo-projekti.

Nikula-Heino, Sari 2015. Parasta Lapsille -ry:n toiminnanjohtaja. Henkilökohtainen sähköpostilla käyty kirjeenvaihto 30.8.2015.

Nopanen, Riikka 2014. Tukiperhe nuorten kertomana. Tampereen yliopisto. Pro gradu - tutkielman tiivistelmä. Verkkodokumentti. <<http://tampub.uta.fi/handle/10024/96279>> Luettu 22.9.2015

Palaveri 17.11.2015. Opinnäytetyön suunnittelupalaveri Helsingin kaupungin tukiperhe-toiminnan työntekijöiden kanssa.

Parasta Lapsille vuodesta 1945! n.d. Parasta Lapsille ry. Verkkodokumentti. <<http://www.parastalapsille.fi/j%C3%A4rjest%C3%B6>> Luettu 10.9.2015.

Pelastakaa Lapset 2013. Olen niin onnekas, että mulla on sut – Lasten, vanhempien ja tukiperheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Verkkodokumentti. <http://pelastakaa-lapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/4691bae42c902fc2b22b195c5494a5f2/1443252267/application/pdf/1452971/Tukiperheraportti_2013_final_LR.pdf> Luettu 26.9.2015.

Perälä, Marja-Leena – Halme, Nina – Kanste, Outi 2013. Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 121–134.

Perälä, Marja-Leena – Halme, Nina – Kanste, Outi 2014. Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 228–240.

Raunio, Kyösti 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rimpelä, Matti 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa Moisio, Pasi – Karvonen, Sakari – Simpura, Jussi – Heikkilä, Matti (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 62–74.

Rimpelä, Matti 2013. Kasvatuskaaksesta yhteiseen ymmärrykseen. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.): Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus. 17–47.

Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuh-teista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Ryen, Anne 2004. Ethical issue. Teoksessa Seale, Clive – Gobo, Giampietro - Gubrium, Jaber F – Silverman, David: Qualitative Research Practice. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications. 230-247.

Rönkkö, Leena 2008. Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen näkökulma vuorovaikutuk-sessa. Teoksessa Vilén, Marika – Leppämäki, Pirjo – Ekström, Leena (toim.): Vuoro-vaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY. 171–195.

Salmi, Minna – Lammi-Taskula, Johanna 2014a. Lapsiperheiden vanhemmat työelä-mässä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 26–36.

Salmi, Minna – Lammi-Taskula, Johanna 2014b. Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 38–51.

Satka, Mirja 2011. Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa Satka, Mirja – Alanen, Leena – Harrikari, Timo – Pekkarinen, Elina (toim.): Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino. 61–94.

Seikkula, Jaakko 1996. Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Siironen, Susanna – Mikkola Ella 2015. Helsingissä liian vähän tukiperheitä – Lapset joutuvat jonon jatkoksi. Verkkodokumentti. <<http://yle.fi/uutiset/3-8189884>> Luettu 7.10.2016.

Simola, Inna-Mari 2015. Parasta Lapsille ry:n lasten ja nuorten toiminnan kehittäjä. Helsinki. Suullinen tiedonanto 4.11.

Simola, Inna-Mari 2016. Parasta Lapsille ry:n lasten ja nuorten toiminnan kehittäjä. Henkilökohtainen sähköpostilla käyty kirjeenvaihto 28.10.2016.

Socca n.d. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Lomakkeita lapsen ja nuoren kanssa työskentelyyn. Verkkodokumentti. <<http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>> Luettu 3.2.2016.

Solantaus, Tytti 2006. Toimiva lapsi & perhe. Lapset puheeksi – Kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Helsinki: Stakes.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014

STM ja hallituksen kärkihankkeet 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <<http://stm.fi/karkihankkeet>> Luettu 8.9.2016.

THL: Hyvinvointi- ja terveyserot 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja_terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/toimeentulo> Luettu 17.8.2016.

THL: Lastensuojelu 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4> Luettu 27.5.2016.

THL: Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Milloin_on_tehtava_lastensuojeluilmoitus?> Luettu 13.9.2016.

THL: Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat 2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130540/URN_ISBN_978-952-302-646-9.pdf?sequence=1> Luettu 30.10.2016

THL: Ratkaisukeskeinen työskentely n.d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/ratkaisukeskeinen-tyoskentely#vahvuuksia>> Luettu 25.10.2016.

THL: Sukupuu 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/sukupuu>> Luettu 15.9.2016.

THL: Tukihenkilö tai tukiperhe 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/tukihenkilo-tai-tukiperhe>> Luettu 9.9.2015.

THL: Tukiperheet n.d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/tukihenkilot-ja-perheet/tukiperheet>> Luettu 11.9.2015.

THL: Tulostaulukko 2016. Verkkodokumentti. <<https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s84qAQA=®ion=87a2dAQA&year=sy4rtTbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f>> Luettu 25.10.2016.

THL: Varhainen puuttuminen 2014. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/alkoholiohjelma/keinot-alkoholihaittojen-ehkaiseamiseen-ja-vahentamiseen/varhainen-puuttuminen>> Luettu 26.10.2016.

THL: Verkostokartta n.d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/verkostokartta>> Luettu 15.9.2016.

Tukiperhe auttaa arjessa 2010. Esite. Helsinki: sosiaalivirasto, Tukiperhe- ja lomatoiminta.

Tukiperheeksi hakeminen n.d. Pelastakaa Lapset. Verkkodokumentti. <<http://www.pelastakaa-lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta/tukiperheeksi-hakeminen/>> Luettu 3.10.2015.

Tukiperheeksi? 2015. Esite. Helsinki: sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Tukiperhetilastoa 2015. Esite. Helsinki: sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Tukiperhetoiminta 2015. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/perhehoito/tukiperhe/>> Luettu 3.10.2015.

Tulonjakotilasto 2014. Tilastokeskus. Pienituloisuusindikaattoreita 1962–2014. Verkkodokumentti. <http://www.stat.fi/til/tjt/2014/01/tjt_2014_01_2016-03-18_tau_002_fi.html> Luettu 5.9.2016.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, Maritta 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Viidennes lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä 2014. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu. 96–97.

Vilkka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vinnerljung Bo – Franzén, Eva 2006. Kontaktfamilj/kontaktperson – omfattning och samband med placering i dygnsvård. Verkkodokumentti. <<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2005/Kontaktfamiljkontaktperson,%20omfattning%20och%20samband%20med%20placering%20i%20dygnsv%C3%A5rd%20av%20Bo%20Vinnerljung%20och%20Eva%20Franz%C3%A9n.pdf>> Luettu 9.10.2015.

Väestöliitto 2014. Yksinhuoltajaperheet Suomessa. Verkkodokumentti. <http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/perheet/yksinhuoltajaperheet_suomessa/> Luettu 1.9.2016.

Vänskä, Marja 2015. Sosiaalityöntekijä. Helsinki. Suullinen tiedonanto 1.10.

Ängeslevä, Heta 2015. Helsinki-info 4/2015. 10–11.

Haastattelukutsu vanhemmalle

Arvoisa vanhempi/vanhemmat,

Opiskelemme Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan YAMK-tutkintoa. Kartoitamme opinnäytetyössämme tukiperhettä odottavien perheiden näkemyksiä sekä pyrimme kehittämään uusia palvelumuotoja tukemaan arjessa jaksamista. Haastatteluteemat koskevat verkostoanne, lapsen ja vanhemman näkökulmaa, tulevaisuutta sekä kehittämisideoitanne. Toteutamme tutkimuksen yksilöhaastatteluna, johon toivomme teidän osallistuvan. Ajatuksenne ja mielipiteenne ovat ensiarvoisen tärkeitä palveluiden kehittämiseksi.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista. Antamanne haastattelut käsittelemme nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti. Haastatteluaineistoa käytetään vain tämän opinnäytetyön tekemiseen. Tutkimukseen osallistujat eivät ole tunnistettavissa valmiista opinnäytetyöstämme eikä haastatteluun osallistuminen vaikuta tukiperhetoiminnan asiakkuuteen.

Haastattelut toteutamme maaliskuussa 2016. Haastattelut ovat korkeintaan tunnin mittaisia. Haastatteluteemat on muotoiltu ratkaisu- ja voimavarakeskeisen lähestymistavan näkökulmasta. Haastattelut äänitetään aineiston käsittelyä varten. Hävitämme äänitteet kirjoitettuumme ne auki.

Teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Helsingin kaupungin tukiperhetoiminnan ja Parasta Lapsille -järjestön kanssa. Opinnäytetyötämme ohjaa Metropolia Ammattikorkeakoulun lehtori Mervi Nyman, puh. 040 3345 131.

Voitte ilmoittautua haastatteluun 29.2.2016 mennessä puhelimitse tai sähköpostitse. Voimme myös olla teihin yhteydessä, mikäli annatte tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijälle luvan antaa yhteystietonne meille. Haastattelut järjestämme tukiperhetoiminnan toimipisteessä (Säästöpankinranta 2 A, 5. krs) tai muussa erikseen sovituksessa paikassa. Ajankohdan sovimme haastateltavien kanssa tarkemmin. Haastattelutilaisuus sisältää kahvitarjoilun.

Vastaamme mielellämme opinnäytetyötämme ja sen toteutusta koskeviin kysymyksiin. Ystävällisin terveisin, Outi Pohjois-Koivisto (puh. xxx xxx xxxx) ja Minna Tuominen (puh. xxx xxx xxxx)

Haastattelukutsu lapselle

Moi nuori ystävämme,

Meidän nimemme ovat Outi ja Minna. Käymme koulua kuten sinäkin, meidän koulumme nimi on Metropolia. Olemme molemmat pitkään työskennelleet lasten ja nuorten kanssa.

Tarvitsemme apuasi! Teemme koulussa lopputyötä, johon haastattelemme sekä vanhempia että lapsia. Meistä olisi hienoa, jos pääsisit kertomaan meille, millaisista asioista tykkäät, keitä perheeseesi kuuluu ja mitä tykkäät puuhastella. Ajatuksesi ovat meille tosi tärkeitä! Mihinkään kysymykseen ei ole vääriä vastauksia, vaan kaikki ovat oikeita. Vastaukset kertovat meille, miten perheitä voisi tarvittaessa auttaa ja tukea.

Olisimme avustasi tosi iloisia ja arvostaisimme sitä suuresti. Tarjoamme sinulle juttelun lomassa pientä välipalaa ja jokaiselle osallistujalle annamme pienen yllätyksen.

Pyydämme myös vanhemmiltasi luvan jutella kanssasi.

Terveisin,

Outi Pohjois-Koivisto (puh. xxx xxx xxxx) ja Minna Tuominen (puh. xxx xxx xxxx)

Haastatteluun osallistumisen vahvistaminen

Vahvistan osallistumiseni haastatteluun, jonka tarkoituksena on kartoittaa tukiperhettä odottavien perheiden näkemyksiä ja kehittää mahdollisesti uusia palvelumuotoja tukiperhettä odottaville perheille. Olen tietoinen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja tavoitteista. Minulla on milloin tahansa haastattelun kuluessa mahdollisuus keskeyttää haastattelutilanne syytä ilmoittamatta tai jättää vastaamatta esitettyihin kysymyksiin oman arvio mukaisesti.

Äänitettyä haastatteluaineistoa käytetään Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tekemiseen. Haastateltavien tunnistamattomuuden turvaaminen on huomioitu työn jokaisessa vaiheessa.

Paikka ja päivämäärä

Nimi ja nimen selvennys

Paikka ja päivämäärä

Haastattelijan allekirjoitus

Outi Pohjois-Koivisto

Paikka ja päivämäärä

Haastattelijan allekirjoitus

Minna Tuominen

Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun

Huoltajan suostumus lapsen osallistumisesta opinnäytetyön haastatteluihin

Anna suostumukseni siihen, että lapseni _____ (nimi) voi osallistua opinnäytetyön haastatteluun. Nauhoitettua haastatteluaineistoa voidaan käyttää Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tekemiseen. Turvaamme haastateltavien tunnistamattomuuden työmme jokaisessa vaiheessa.

Helsingissä

___ / ___ / 2016 _____

Nimi ja nimen selvennys

Vanhemman teemahaastattelurunko

1. KERRO PERHEESTÄSI/VERKOSTO

- lasten lukumäärä perheessä
- yksinhuoltaja vai kahden vanhemman perhe
- haastateltavan ikä
- lastensuojeluasiakkuuden kesto
- työtön/työssä käyvä/opiskelija
- keitä perheesi verkostoon kuuluu
 - läheisverkosto, viranomaisverkosto, mitä palveluita/kontakteja
- miten viranomaiset ovat selvittäneet perheesi verkostoa
 - läheisneuvonpito, sukupuu, muu?
 - kenen näkökulmasta kartoitus tehty: vanhempi/lapsi/molemmat?
- millaista tukea perheesi saa verkostolta?
 - läheisverkosto, viranomaisverkosto
- kuvaile ihanneverkostoasi ja sen tukea perheellesi
- Millaisia voimavaroja itselläsi vanhempana on?
- Mitkä asiat ovat perheessäsi tällä hetkellä hyvin?

2. MILLAISTA TUKEA VANHEMPANA TOIVOISIT TUKIPERHEELTÄ?

- Kuvaile tukiperhehakuprosessia?
 - tukiperheen odotusaika/milloin tukiperhe haettu?
 - mistä tieto tukiperhetoiminnasta?
 - lasten iät, keille haettu tukiperhettä?
- Mihin koet tarvitsevasi tukea?
- Mitä konkreettista tukea tulet saamaan?
- Mitä ”tunnepuolen” tukea tulet saamaan?
- Millainen olisi perheenne ihannetilanne omasta näkökulmastasi?
- Minkälaista yhteydenpitoa (suhdetta) toivoisit tukiperheen kanssa?

3. KUVAILE TUKIPERHETOIMINNAN TUKEA LAPSESI NÄKÖKULMASTA

- Mitä tukiperheen saaminen merkitsisi lapsellesi?
 - Mitä konkreettista tukea lapsesi saa/vat?
 - Mitä ”tunnepuolen” tukea lapsesi saa/vat?
 - Millainen olisi perheesi ihannetilanne lapsesi/lastenne näkökulmasta tulevaisuudessa?
 - Millaisia voimavaroja perheessänne on, jotka tukevat tavoitteeseen pääsemisessä?
- Mitä lapsesi tietää/tietävät tukiperhetoiminnasta?
 - Tukiperhetoiminnasta kerrottu lapselle?
 - Hakuvaihe (odotusaika), tukiperhetoiminta, kuka kertonut?

- Mitä lapsesi mielestäsi ajattelee/ajattelevat tukiperhetoiminnasta?
- Minkälaista tukiperhettä toivoisitte lapsellesi?

4. MITEN KEHITTÄISIT TUKIPERHEEN ODOTUSAJAN PALVELUITA?

- Miten olet kokenut yhteistyön tukiperhetoiminnan sosiaalityöntekijän kanssa?
 - Mitä kehitettävää?
 - Millaista yhteydenpitoa toivoisit odotusaikana?
- Miten mielipiteesi on kuultu ja otettu huomioon?
- Mitä palveluita perheellesi on tarjottu tukiperheen odotuksen ajalle?
 - järjestöt: selvittänyt itse/kerrottu?
 - kaupunki
 - muu
 - jos tarjottu, niin onko ollut hyötyä
- Millainen palvelu tukisi perhettäsi odotusaikana? Millaista tukea perheesi erityisesti nyt tarvitsee/mitä toivot?
- Millaisia konkreettisia palveluita toivoisit?
 - Ryhmät, vertaistuki -> kuvaile millaista
- Miten Helsingin kaupungin tukiperhetoimintaa pitäisi kehittää?
- Miten lapsi huomioidaan tukiperhetoiminnassa?
- Oletko mielestäsi saanut riittävästi tietoa tukiperhehakuprosessin aikana?

HAASTATTELUN LOPUKSI:

- Onko vielä jotain, mitä haluaisit lisätä/palata

Lapsen teemahaastattelurunko

PERUSTIEDOT:

- ikä

PERHE JA TÄRKEÄT IHMISET

1. RASTI

KERRO JA PIIRRÄ PERHEESTÄSI

- Keitä perheeseesi kuuluu (kerro/piirrä)
- Keitä muita tärkeitä ihmisiä sinulla on?
- Mitä teet perheesi kanssa?
- Mitä teet sinulle muiden tärkeiden ihmisten kanssa?
- Mitä haluaisit tehdä?
- Käytkö kylässä perheesi kanssa?
- Käytkö kylässä yksin sinulle tärkeiden ihmisten luona?
- Keitä ihmisiä toivoisit elämäsi vielä kuuluvaksi?

2. RASTI

VALITSE KOLME PERHETTÄSI KUVAAVAA SANAA

3. RASTI

KOLME TOIVETTA?